

Centar za
sigurnosne studije - BiH

Centre for
Security Studies - BH

OVAJ PROJEKAT FINANSIRA
EVROPSKA UNIJA

STUDIJA O ORGANIZOVANOM KRIMINALU U BOSNI I HERCEGOVINI

Sarajevo, 2014. godine

IZDAVAČ:

Centar za sigurnosne studije, Sarajevo

ZA IZDAVAČA:

Denis Hadžović, generalni sekretar

UREDNIK:

Doc. dr. Armin Kržalić

LEKTOR:

Amila Begić

ŠTAMPA:

Sonic Studio, Sarajevo

ZA ŠTAMPARIJU:

Emir Džinović

TIRAŽ:

300 primjeraka

Studija o organizovanom kriminalu u Bosni i Hercegovini

Studija o organizovanom kriminalu u Bosni i Hercegovini autorski je rad Istraživačkog tima Centra za sigurnosne studije koji su činili: Denis Hadžović - projekt menadžer, Aida Kržalić - projekt koordinator, Sabrina Berberović-Tadi - asistent i istraživači Mirela Hodović i Emsad Dizdarević. Putem stručnih konsultacija i izradom metodološkog okvira istraživanja, značajan doprinos izradi studije dao je i dr. Armin Kržalić.

® CSS 2014 – Sva prava zadržana

ISBN 978-9958-9892-9-2

COBISS.BH-ID 21374982

Ova publikacija je urađena uz pomoć Evropske unije. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Centra za sigurnosne studije i ni u kom slučaju ne predstavlja stanovišta Evropske unije.

SADRŽAJ	
SAŽETAK	6
UVOD	11
METODOLOGIJA	14
1. POJMOVNO ODREĐENJE ORGANIZOVANOG KRIMINALA	17
1.1. Različita shvatanja pojma organizovanog kriminala	18
1.2. Definisane pojma organizovanog kriminala u stranoj literaturi	19
1.3. Definisane pojma organizovanog kriminala u regionu	22
2. NEKI OD PROBLEMA DEFINISANJA ORGANIZOVANOG KRIMINALA	25
2.1. Osnovna razgraničenja pojmova u vezi s organizovanim kriminalom	25
2.1.1. Transnacionalni i organizovani kriminal	25
2.1.2. Međunarodni (internacionalni) i transnacionalni organizovani kriminal	27
2.1.3. Profesionalni i organizovani kriminal	28
2.1.4. Kriminalitet „bijelog okovratnika“ i organizovani kriminal	29
2.1.5. Organizovani kriminal i organizovani zločin	30
3. ZAKONSKA UREĐENOST I INSTITUCIONALNI KAPACITETI	33
3.1. Domaći i međunarodni pravni dokumenti	33
3.1.1. Krivičnopravna definicija organizovanog kriminala	35
3.1.2. Međunarodni standardi u bh. Zakonodavstvu	36
3.2. Kapaciteti za borbu protiv organizovanog kriminala	40
3.2.1. Kapaciteti na državnom nivou	40
3.2.2. Entitetski kapaciteti	44
4. POJAVNI OBLICI ORGANIZOVANOG KRIMINALA	47
4.1. Trgovina narkoticima	48
4.2. Pranje novca	50
4.3. Trgovina ljudima	52
4.4. Druge djelatnosti organizovanog kriminala	55
5. ISTRAŽIVANJE PERCEPCIJE O ORGANIZOVANOM KRIMINALU	57
5.1. Percepcija opće sigurnosti	57
5.2. Percepcija društvenih pojava koje doprinose osjećaju nesigurnosti	60
6. PROCJENA KLJUČNIH AKTERA	65
6.1. Procjena rada policije, tužilašta i suda	65
6.2. Sprega i podrška	69
6.3. Izvori informacija	71
6.4. Podrška građana	72
6.5. Prioriteti budućeg djelovanja	72
7. TREND I STATISTIČKI POKAZATELJI	75
4.1. Neovlaštena proizvodnja i promet opojnih droga	77
4.1.1. Stanje i trend	77
4.1.2. Osnovne karakteristike organizovanih kriminalnih grupa	81
4.1.3. Kako zakon tretira ova krivična djela?	82
4.2. Ekonomski-privredni kriminalitet	82
4.2.1. Stanje i trend	83
4.2.2. Osnovne karakteristike organizovanih kriminalnih grupa	85
4.2.3. Kako zakon tretira ova krivična djela?	86
4.3. Korupcija	86
4.3.1. Stanje i trend	87
4.3.2. Osnovne karakteristike organizovanih kriminalnih grupa	89
4.3.3. Kako zakon tretira ova krivična djela?	89
4.4. Trgovina ljudima	90

4.4.1. Stanje i trend	91
4.4.2. Osnovne karakteristike organizovanih kriminalnih grupa	92
4.4.3. Kako zakon tretira ova krivična djela?	93
4.5. Autokriminal (krađa i trgovina ukradenim vozilima)	93
4.5.1. Stanje i trend	94
4.5.2. Osnovne karakteristike organizovanih kriminalnih grupa	96
4.5.3. Kako zakon tretira ova krivična djela?	97
4.6. Druga krivična djela	97
4.6.1. Ilegalna trgovina oružjem	98
4.6.2. Krivična djela s elementima nasilja	98
4.6.3. Terorizam i finansiranje terorizma	99
4.6.4. Razbojništva	100
4.6.5. Pranje novca	101
Literatura	103

Riječ autora

Predmetna studija predstavlja prvi korak u dostizanju evropskih standarda u procesu razvoja i korišćenja metodologije za izradu procjene prijetnji od organizovanog kriminala na nacionalnom nivou. Evropska praksa, proistekla iz višegodišnjih napora u okviru zajedničkih politika EU koje borbu i prevenciju protiv organizovanog kriminala definišu kao jedan od prioriteta djelovanja, implicira izradu jednog takvog strateškog dokumenta kao rezultat saradnje između svih relevantnih agencija za provođenje zakona, naglašavajući pri tome i značaj javno-privatnog partnerstva u tom procesu.

Promovišući evropsku dimenziju našega društva, nastojali smo pri izradi ove studije slijediti preporuke i smjernice koje Evropska unija sugerije svojim zemljama članicama. Tako smo, u onoj mjeri u kojoj je situacija dozvoljavala, posvetili podjednaku pažnju kako komentarima i sugestijama predstavnika pravosudnih i sigurnosnih institucija, tako i pojedincima i građanima koji nisu dio institucija vlasti.

Koristimo ovu priliku da se zahvalimo svima onima koji su nam nesebično izašli u susret tokom prikupljanja informacija i podataka za izradu ove studije, te time dali neizmjerljiv doprinos unapređenju naših kapaciteta i mogućnosti da predstavimo rezultate javnosti u Bosni i Hercegovini koja će svakako dati svoj najobjektivniji sud o našim nastojanjima.

Posebno se zahvaljujemo Delegaciji Evropske unije u Bosni i Hercegovini koja je svojom velikodušnom finansijskom i stručnom podrškom omogućila realizaciju projekta „Unapređenje istraživačkih instrumenata u području sigurnosti i pravosuđa – IRISJ“. Time je ujedno značajno podržala izgradnju istraživačkih kapaciteta civilnog društva u cilju ostvarivanja utjecaja na donošenje javnih politika u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova.

Ujedno koristim priliku i da iskažemo zahvalnost osoblju Centra za sigurnosne studije angažovanom na ovom projektu koje je tokom proteklih 18 mjeseci predano radilo na realizaciji istog.

Sarajevo, 2014. godine

SAŽETAK

Studija o organizovanom kriminalu u Bosni i Hercegovini bazirana je na potrebi da se donosiocima odluka u institucijama vlasti olakša identifikacija prioritetnih strateških područja u borbi protiv organizovanog kriminala. Inicirana je željom da se popune eventualne praznine koje se mogu pojaviti prilikom donošenja javnih politika baziranih isključivo na informacijama i podacima koje su u posjedu institucija vlasti. Analiza stavova i percepcije građana o pitanjima koja su u djelokrugu rada nadležnih službi, trebala bi biti jedan od izvora informacija kojem će zvaničnici posvetiti adekvatnu pažnju, posebno imajući u vidu da je vezana za oblast vladavine prava, odnosno ugrožavanju ljudske sigurnosti.

Rezultati predstavljeni u ovoj studiji nastali su kao proizvod analize kvalitativnih i kvantitativnih podataka, pri kompleksnom pristupu fenomenu pojave organizovanog kriminala koji se morao sagledati s više aspekata. Stoga je i pristup realizaciji istraživanja morao biti višedimenzionalan, pridajući podjednak značaj institucijama iz oblasti pravosuđa i sigurnosti, ali i izvorima koji nisu dio zvanične vlasti, ali su prirodom svojih poslova veoma upućeni u oblast borbe protiv organizovanog kriminala.

Predmetna studija ne predstavlja dokument koji zadire i ukazuje na pojedine slučajeve istražnih kriminalnih radnji koje su provodile ili provode nadležne institucije, već ima za cilj da iz perspektive civilnog društva identifikuje područja realnih prijetnji koja bi se trebala uzeti u obzir prilikom izrade strateških državnih strategija uz preporuke za konkretne operativne planove borbe protiv organizovanog kriminala.

- Mnoštvo različitih inkriminacija koje obuhvata u svom ispoljavanju organizovani kriminal, raznorazni pojavni oblici njegovog manifestiranja, te niz drugih karakteristika koje nosi sa sobom, doveli su do toga da danas ni u teoriji ni zakonodavstvu ne postoji opći konsenzus o tome šta se sve podrazumijeva pod pojmom organizovani kriminal.
- Većina domaćih i stranih autora smatra da organizovani kriminal uključuje komponentu nužnosti postojanja veze kriminalne organizacije s državom i njenim autoritetima, kao bitnim elementom organizovanog kriminala.
- U stranoj literaturi postoji mnoštvo definicija organizovanog kriminala. Među njima se posebno izdvaja definicija UN-a, prema kojoj se organizovani kriminal definiše kao *"proširena i kompleksna kriminalna aktivnost koju vrše grupe lica, bilo labavo ili*

čvrsto povezane, u cilju ilegalnog obogaćivanja na račun društvene zajednice i njenih članova”.

- *Evropska unija* nije prihvatila model izrade jedinstvene definicije organizovanog kriminala, već je usvojila listu od 11 njegovih karakteristika, od kojih treba da postoji šest kako bi se moglo govoriti o organizovanom kriminalu.
- Prema Krivičnom zakonu Bosne i Hercegovine grupa za organizirani kriminal definisana je kao organizovana grupa ljudi od najmanje tri lica, koja postoji neko vrijeme, djelujući u cilju činjjenja jednog ili više krivičnih djela za koja se po zakonu može izreći kazna zatvora tri godine ili teža.
- Autori iz naše zemlje i regiona dijele zajednički stav da glavnu motivacijsku snagu organizovanog kriminala, kao heterogene i složene pojave, čini finansijska dobit, odnosno munjevito sticanje mega profita, kao i nemogućnost otkrivanja u vršenju ovih kriminalnih aktivnosti.
- Analizirajući značajan broj međunarodnih dokumenata koji tretiraju pitanja organizovanog kriminala, može se reći da postoji izuzetno veliki broj djelatnosti organizovanog kriminala, ali se među onim najdominantnijim svakako ističu: trgovina narkoticima, pranje novca, trgovina ljudima i autokriminal.
- Bosanskohercegovački institucionalni kapaciteti za borbu protiv organizovanog kriminala postoje. Oni su prisutni u velikom broju i sa dosta širokim dijapazonom kapaciteta, od zakonodavnih, operativnih, preko savjetodavnih i kontrolnih kapaciteta. Na nivou BiH postoje 142 institucije koje imaju svoje mjesto i ulogu u borbi protiv organizovanog kriminala.

Percepcija opće sigurnosti i općih stavova

- Rezultati istraživanja ukazuju da se Bosna i Hercegovina od njenih građana percipira kao prilično sigurna zemlja. Tako, među ispitanicima koji predstavljaju opću populaciju, njih 42,9% se osjeća sigurnim u mjestu svog boravka, a njih 19,9% se osjeća veoma sigurnim. S druge strane, nešto manje ispitanika, njih 27,3%, ocijenili su osjećaj lične sigurnosti u svom mjestu boravka nesigurnim, a 6,5% ispitanika izjasnilo se kao veoma nesigurno.
- Bez obzira iz kojeg entiteta dolazili ili kojoj etničkoj grupi pripadali, ispitanici smatraju da osjećaju njihove nesigurnosti najviše doprinosi *korupcija i organizovani kriminal (69%)*, zatim nasilje uz upotrebu oružja 49,3% (pljačke banki, tržnih centara, transporta novca...), te ulični kriminal (krađe, pljačke prodavnica, džeparenje) s 46,3%.
- Kao najznačajniji faktor i uzrok povećanja organizovanog kriminala građani vide u nedovoljnim aktivnostima vlasti Bosne i Hercegovine u borbi protiv organizovanog kriminala. Većina ispitanika, njih 60% , smatra da vlasti BiH ne čine dovoljno u borbi protiv organizovanog kriminala.

- Više od polovine ispitanika, njih 54,5%, dijeli stav da sadašnji složen i rascjepkan pravosudni sistem koji čine četiri odvojena sistema ne može adekvatno odgovoriti borbi protiv kriminala. U isto vrijeme 76,8% građana smatra da pravosuđe u BiH nema odlučnosti i hrabrosti da procesuirá visoke zvaničnike koji se vezuju za određene kriminalne radnje.
- Za ovakav nivo kriminala građani odgovornost nalaze i u sadašnjem složenom policijskom sistemu. Tako većina ispitanika (51,4%), smatra da sadašnji složen policijski sistem od 16 policijskih agencija ne može adekvatno odgovoriti borbi protiv organizovanog kriminala.

Procjena rada ključnih aktera

- Većina ispitanika (njih između 66,7 i 70,1%) smatra da je policija najaktivnija u borbi protiv organizovanog kriminala. S ovakvim stavovima slažu se i ispitanici s kojima smo vodili intervju, naglašavajući da policija, i pored toga što se suočava sa nizom problema kao što su nedostatak opreme i stručnog kadra, uglavnom radi profesionalno.
- Znatán broj ispitanika smatra kako sud/sudovi najlošije rade u borbi protiv organizovanog kriminala (60,5%). Odmah iza suda su tužilaštva. Opciju da tužilaštvo radi najlošije u borbi protiv organizovanog kriminala biralo je 58,6% ispitanika, dok je na trećem mjestu policija (29,1%).
- Prema stavovima ispitanika, pojedinci i grupe koje se dovode u vezu s organizovanim kriminalom, imaju najveću spregu i podršku u *predstavnicima vlasti*. Čak 85,2% ispitanika je biralo ovu opciju. Na drugom mjestu su predstavnici političkih stranaka i njihovi saradnici (82,3%). Na tom fonu su i stavovi 59,9% građana da nemaju povjerenje u sadašnju vlast i njihove namjere da se uspješno izbore s organizovanim kriminalom.
- Velika većina ispitanika smatra da pojedinci i grupe koji se dovode u vezu s organizovanim kriminalom imaju spregu i podršku u svim navedenim ključnim akterima koji su zaduženi za borbu protiv organizovanog kriminala. Od navedenih ključnih aktera, građani u najmanjoj mjeri smatraju da pojedinci i grupe imaju spregu i podršku u predstavnicima policije, ali općenito gledano i procenat od 57,6% je zabrinjavajući.
- Većina ispitanika je navela da organizovani kriminal najviše nanosi štetu društvu, pa tek onda pojedincu (68,2% : 18,0%).
- Nešto manje od polovine ispitanika (47,1%), ukoliko bi imali saznanja o određenim radnjama kriminalnih grupa ili djelima organizovanog kriminala, spremno je kontaktirati nadležne institucije. Značajan dio njih bi kontaktirao policiju (41,1%), a mali dio je ispitanika koji bi se opredijelili da kontaktiraju porodicu ili prijatelja onih koji su uključeni u zločin (2,5%). Još manji broj je onih koji bi se obratili lokalnom vijećniku ili kontaktirali forum za sigurnost u općini (1,7% : 0,4%).

- Među najčešćim razlozima zbog kojih ispitanici, njih 52,9%, ne bi bili spremni poduzeti mjere za borbu protiv problema organizovanog kriminala su: nepovjerenje u tužilaštvo i sud, mišljenje da to nije njihova stvar, strah od odmazde ili smatraju da ne bi bilo nikakve razlike.
- Većina ispitanika (66,8%) smatra da su dosadašnje izrečene kazne za djela organizovanog kriminala preblage i neadekvatne.
- Više od polovine ispitanika (58,4%) izjasnilo se da borbu protiv *nedozvoljenog prometa opojnim drogama* vide kao prvi prioritet budućeg djelovanja. Drugi prioritet je borba protiv ekonomskog kriminala i poreskih utaja (43,8%), a treći prioritetni pravac djelovanja (33,9%) je borba protiv korupcije javnih službenika. Borba protiv terorizma i finansiranja terorizma za građane Bosne i Hercegovine je sedmi prioritet.

Trend

- Bosna i Hercegovina je za relativno kratko vrijeme dobila brojna kriminalna udruženja i razne pojavne oblike organizovanog kriminala. Primjetno je da ne postoji namjera jačanja međusobnih veza kriminalnih grupa unutar Bosne i Hercegovine. Namjera i težnja za umrežavanjem je prisutna između grupa koje operiraju unutar BiH i susjednih zemalja, pa i šire.
- Dostupne informacije i podaci ukazuju na postojanje različitih pojava oblika organizovanog kriminala na području Bosne i Hercegovine, i to u njegovim različitim aspektima ispoljavanja (nedozvoljena proizvodnja i promet opojnih droga, nedozvoljeni promet oružjem i vojnom opremom, trgovina ljudima, krijumčarenje ljudi i ilegalne migracije, privredni kriminal i poreske utaje, krivotvorenje novca i drugih hartija od vrijednosti, zloupotreba službenog položaja, visokotehnološki kriminal, krađa i preprodaja motornih vozila, ucjene, iznude, otmice, razbojničke krađe i dr.).
- Neovlaštenu proizvodnju i promet opojnih droga većina ispitanika istraživanja javnog mnijenja smatra kao najveću prijetnju po njihovu sigurnost i sigurnost njihove djece.
- Statistički pokazatelji koji se vode u okviru entitetskih ministarstava unutrašnjih poslova i Policije Brčko Distrikta BiH pokazuju da je broj krivičnih djela u vezi sa zloupotrebom droga u 2013. godini u blagom padu u odnosu na 2012. godinu, tj. za 5,65%.
- Najviše krivičnih djela zloupotreba droge počinu se u Kantonu Sarajevo (282 – 21,74%), zatim u Zeničko-dobojskom i Tuzlanskom kantonu (266:233), Unsko-sanskom kantonu (76), Banjoj Luci (74), Hercegovačko-neretvanskom kantonu (57) i Bijeljini (54).
- Prema procjeni, grupe u BiH koje se bave krijumčarenjem droge brojnosti su do dvanaest članova. One zavisno od faze djela imaju određena zaduženja i nisu stalnog karaktera, jer je po pravilu riječ o udruživanju prema potrebi, a u grupi stalnog karaktera je otprilike tri do pet lica. Udruživanje prema potrebama zahtijeva stalno

regrutovanje novih članova, koji veoma često služe na osnovu privremenog angažmana.

- Procesuirani slučajevi i statistički podaci govore da je sve više ovisnika o drogama među počiniocima krivičnih djela, uglavnom imovinskih delikata, najčešće razbojništava i pljački.
- U Bosni i Hercegovini porezne i carinske prevare se bilježe kao glavne kriminalne aktivnosti organizovanih kriminalnih grupa. Najčešća vrsta ovakve prevare zasniva se na „fiktivnim firmama i prometu“ na osnovu kojeg se prikazuje „fiktivni“ ulazni porez na osnovu kojeg se traži povrat PDV-a. Ove firme se koriste za trgovinu, a onda „se gase“ ili bankrotiraju kada dođe vrijeme plaćanja poreza.
- Najbrojnija krivična djela privrednog kriminala su: zloupotreba položaja ili ovlaštenja u privredi, pronevjera u službi, krivotvorenje novca, prevara u privrednom poslovanju, falsifikovanje ili uništenje službene isprave, porezna utaja, nedozvoljena trgovina, organizovani kriminal a u vezi s poreznom utajom i carinskom prevarom.
- Korupcija je trećerangirani oblik organizovanog kriminala koji bi trebao biti prioritet vlasti u budućem djelovanju u borbi protiv organizovanog kriminala. Visokorizičan i značajan prostor za korupciju odnosi se na zloupotrebe u vezi s primjenom Zakona o javnim nabavkama kroz koji se vrši potrošnja značajnog dijela budžetskih sredstava.
- Tokom 2013. godine policijske agencije u BiH su registrovale 377 krivičnih djela korupcije. Ako ova djela uporedimo sa djelima iz 2012. godine (447 djela), vidjet ćemo da je zabilježen pad krivičnih djela korupcije u 2013. za 11,85 posto. Među navedenim krivičnim djelima korupcije dominantni pojavni oblik u Bosni i Hercegovini je zloupotreba položaja ili ovlaštenja.
- Kada su u pitanju organizovane kriminalne grupe koje se bave krivičnim djelom korupcije, nismo uspjeli identifikovati neku posebnu grupu koja se isključivo bavi ovim krivičnim djelom, već one predstavljaju dio povezanih kriminalnih aktivnosti sa ostalim djelima. Zabrinjavaju podaci da je jedan broj nositelja kriminalnih aktivnosti uspio da davanjem mita u novcu i drugim vrijednostima pridobije u svojim kriminalnim aktivnostima i pojedine nositelje izvršne i sudske vlasti.

UVOD

Bosna i Hercegovina se kao potencijalni kandidat za članstvo u Evropskoj uniji i država opredijeljena za proces euroatlanskih integracija obavezala za učvršćivanje vladavine prava i jačanje institucija u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova. Jedna od značajnijih aktivnosti u ovom procesu odnosi se na donošenje i implementaciju javnih politika na polju borbe protiv organizovanog kriminala, imajući u vidu da je ova savremena društvena pošast u svojim pojavnim oblicima najveća prijetnja sigurnosti i stabilnosti po građane na državnom, regionalnom ili globalnom nivou.

Kompleksnost borbe protiv organizovanog kriminala i problemi suprostavljanju raznim oblicima savremenog kriminaliteta, prevazilaze mogućnosti i napore koje preduzimaju nadležni organi i institucije vlasti. Bosna i Hercegovina je, kako se to konstatuje u izvještajima Evropske komisije o napretku Bosne i Hercegovine za 2012. i 2013. godinu, napravila mali i ograničeni napredak u borbi protiv organizovanog kriminala. Evidentno je da strukture vlasti s pravom očekuju i veći angažman građanskog društva u pogledu povećanja njihovog interesa za stvaranje sigurnijeg okruženja, kao i podizanja i razvijanja nivoa svijesti građana o destruktivnim posljedicama djelovanja organizovanog kriminala.

U kreiranju javnih politika za borbu protiv organizovanog kriminala institucije vlasti oslanjaju se na vlastite procjene, te međunarodne obaveze i standarde koje su preuzeli potpisivanjem i ratifikacijom međunarodnih konvencija i dokumenata koji tretiraju borbu protiv organizovanog kriminala. Opredjeljenost za ispunjavanje međunarodnih obaveza rezultirala je i donošenjem nove Strategije za borbu protiv organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini za period 2014-2016. godine, koja je bazirana na dokumentu Procjena prijetnje od organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini.

U svom nastojanju da pružimo doprinos civilnog društva procesu integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju, opredijelili smo se za provođenje sveobuhvatnog istraživanja koje ima za cilj da ponudi nadležnim pravosudnim i sigurnosnim institucijama pogled iz perspektive građanskog društva na državne politike i strategije usmjerene na borbu protiv organizovanog kriminala. Jačanje istraživačkih kapaciteta civilnog društva u domenu pravosuđa i sigurnosti treba iskoristiti u pravcu poboljšanja saradnje i koordinacije institucija vlasti i građanskih inicijativa u ostvarivanju zajedničkog cilja na smanjenju posljedica

destruktivnog djelovanja organizovanog kriminala, te aktivnog promovisanja vladavine prava u Bosni i Hercegovini.

Negativni ishodi dejstva organizovanih kriminalnih grupa razorno djeluju na sve zemlje u svijetu, bez obzira na politički sistem i stepen njihovog razvoja. U proteklim godinama, evidentan je značajan porast broja krivičnih djela organizovanog kriminala u svim zemljama, pa samim tim i u Bosni i Hercegovini. Ured UN-a za borbu protiv droge i kriminala, procjenjuje da grupe koje se bave međunarodnim organizovanim kriminalom, od trgovine drogom, trgovine ljudima i cyber-kriminalom godišnje zarade oko 870 milijardi dolara. Samo u Evropskoj uniji identifikovano je 3.600 organizacija koje se bave organiziranim kriminalom. Veoma je bitno imati u vidu činjenicu da organizovani kriminal najčešće proteže svoje aktivnosti izvan jurisdikcije pojedinih država, pa tako geografske granice ne predstavljaju barijeru kao što je to slučaj sa ostalim akterima međunarodnog prava. Stoga je, međunarodna saradnja i nesebična razmjena operativnih podataka, neizostavan faktor suprostavljanja djelovanju moćnih kriminalnih organizacija.

Oblici organizovanog kriminala su mnogobrojni i raznovrsni. Razvijaju se i mijenjaju vremenom, te lahko prilagođavaju novim savremenim društvenim odnosima. Organizovani kriminal se ne ispoljava u svim zemljama u istim oblicima i istim intenzitetom, već se njegovi oblici djelovanja prilagođavaju postojećim aktuelnim društvenim kretanjima i dešavanjima. Samo proaktivnim holističkim pristupom nadležnih organa ali i cjelokupnog društva, mogu se predvidjeti trendovi i pravci razvoja organizovanog kriminala, a shodno tome i očekivati efikasniji rezultati u smanjenju posljedica njegovog negativnog i opasnog djelovanja po sigurnost građana i njihovo okruženje.

Jedan od ciljeva autora ovog istraživanja bio je da rezultate stavova i percepcije građana o politikama i strategijama institucija vlasti u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova, ponudimo i široj javnosti u cilju podizanja javne svijesti o problemima vezanim za djelovanje organizovanog kriminaliteta, te samim tim i pomognemo pojedincima da zaštite sebe kako ne bi i sami postali žrtve organizovanih kriminalnih aktivnosti. Stoga smo i odlučili da u ovoj studiji bude predstavljen nešto širi kontekst borbe protiv organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini, koji je prezentovan kroz sljedeće segmente: Pojmovno određenje organizovanog kriminala, Zakonska uređenost i institucionalni kapaciteti, Percepcija javnog

mnijenja o organizovanom kriminalu, Procjena ključnih aktera, te Trend i statistički pokazatelji.

Na kraju, izražavamo nadu da će ovo istraživanje naći svoju svrsishodnost, te kod predstavnika institucija vlasti u Bosni i Hercegovini izazvati željeni interes kako bi prilikom izrade i implementacije javnih politika u ovoj oblasti mogli što bolje i kvalitetnije odgovoriti interesima građana. Javnost u Bosni i Hercegovini je veoma zainteresovana i senzibilna na aktivnosti koje nadležne institucije provode u oblasti borbe protiv organizovanog kriminaliteta, pa se javlja i opravdana potreba za većom saradnjom između organa vlasti i organizacija civilnog društva.

METODOLOGIJA

Dizajn istraživanja

U provedbi ove studije kombinovane su kvantitativne i kvalitativne metode. Anketni upitnik je korišten za prikupljanje stavova i mišljenja ispitanika. Intervju je korišten za prikupljanje podataka i informacija o određenoj tematici. U tu svrhu koristili smo standardizirani i slobodni intervju. Osim toga, pregled relevantne literature pružio je sveobuhvatne definicije o temi organizovanog kriminala, a analiza sekundarnih podataka poslužila nam je za utvrđivanje trenda organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini.

Primarni podaci su se sastojali od ispitivanja javnog mnijenja koje je sprovedeno putem anketnog upitnika. Anketni upitnik je sproveden na uzorku od 1 500 ispitanika, metodom *face to face* slučajnog prolaznika. Uzorak je bio višestruko stratificiran i to prema slijedećim varijablama: spol, dob, etnička pripadnost, školska sprema, status, kantoni i entiteti. To znači da su za svaki entitet i Brčko Distrikt BiH postojale kvote s obzirom na broj stanovništva (popis 1991.), a onda unutar entiteta prema kantonima i regijama. Svaki je anketar dobio za svoje područje kvotu uzorka, koja se sastojala od tačnog broja ispitanika. Osim toga, anketari su za svako područje uzorka dobili naziv mjesta (koje je odabrano metodom slučajja) od kojeg su počeli anketirati.

Standardizirani intervjui održani su sa visokim policijskim službenicima, predstavnicima Ministarstva sigurnosti BiH, predstavnicima lokalne vlasti, tužilaštava, sudova, civilnog društva i NVO-a. Slobodne intervjuje smo vodili sa građanima, te nekim pojedincima rizičnih grupa. Osim navedenog, održavani su sastanci sa članovima Projektnog tima i sa anketarima, te je vođen dnevnik sastanaka i dnevnik toka istraživanja kako bi zabilježili refleksije samog procesa terenskog istraživanja. Ispitivanje javnog mnijenja bilo je usmjereno na percepciju stanja sigurnosti, procjenu rada ključnih aktera, identifikaciju odgovarajućih prioriteta za buduće djelovanje u borbi protiv organizirang kriminala, kao i mjere koje bi građani poduzeli u borbi protiv organizovanog kriminala.

Odgovori učesnika ankete, zapažanje od strane istraživača i ostatka tima, informacije i podaci do kojih smo došli kroz intervjuje, kao i desk analiza bili su glavni materijali koji su korišteni kako bi sačinili ovu studiju. Anketa i intervjui su provedeni od strane članova Projektnog tima, uz podršku anketara i drugih zainteresovanih strana.

Ograničenja istraživanja

Istraživanje ukazuje da je veoma teško procijeniti pravi obim organiziranog kriminala u BiH, i to iz mnogih razloga kao što su: kvalitet podataka i postupak njihove razmjene, složena policijska struktura i nedostatak jedinstvenih zvaničnih statističkih podataka. Istraživanje se ne bavi etiologijom organizovanog kriminala, već se bavi njegovom fenomenologijom i trendom.

1. POJMOVNO ODREĐENJE ORGANIZOVANOG KRIMINALA

Organizovani kriminal danas ozbiljno ugrožava pravni poredak i podriva demokratske institucije gotovo svake zemlje. Opasnost koju ova kompleksna i specifična društveno negativna pojava proizvodi po države i društvo, djelimično ili u cjelini, nije sadržana isključivo u konkretnim kriminalnim radnjama, već se u većini slučajeva može odraziti i na državne odluke u sferi njene ekonomije ili politike. Međutim, zbog specifičnih karakteristika koje nosi sa sobom, postoje brojne poteškoće i nedoumice u sprečavanju i suzbijanju ovog kriminalnog fenomena.

Posmatrano iz današnje perspektive, organizovani kriminal se nalazi u fokusu interesovanja svih država, odnosno velikog broja domaćih i međunarodnih institucija. Svi zajedno pokušavaju iznaći adekvatne načine, metode i sredstva kojima će se preventivno djelovati ili će se istim, eventualno suprotstaviti svim njegovim oblicima ispoljavanja, naročito imajući u vidu činjenicu da ovaj fenomen zajedno s međunarodnim terorizmom predstavlja i najozbiljniji oblik ugrožavanja nacionalne i globalne sigurnosti. Jedan od osnovnih razloga zbog kojih pojedine države i međunarodne organizacije dugo vremena nisu uspostavile efikasan odgovor na izazov organizovanog kriminala, nalazi se u činjenici da je ovaj fenomen veoma teško definisati i precizno odrediti. Mnoštvo različitih inkriminacija koje obuhvata u svom ispoljavanju, različiti oblici njegovog manifestiranja, te niz drugih karakteristika koje nosi sa sobom, dovodili su u zabunu naučnu i stručnu javnost. To je rezultiralo, ne samo mnoštvom definicija, već i dijametralno suprotstavljenim mišljenjima i različitim teorijskim shvatanjima. Uostalom, ni danas u teoriji i u zakonodavstvu ne postoji opći konsenzus o tome šta se sve podrazumijeva pod pojmom organizovani kriminal.

U posmatranju ovog fenomena, rezultati brojnih teorijskih istraživanja pokazuju da osnovni problem nalazimo upravo kod definisanja sadržaja termina organizovani kriminal. U tom smislu većina autora često pod pojmom organizovani kriminal svrstava i oblike grupnog kriminalnog djelovanja koji nužno ne predstavljaju i organizovani kriminal. Pobornici ovakvog mišljenja najčešće ističu da je za postojanje organizovanog kriminala, pored elemenata koji karakterišu organizovano kriminalno djelovanje, nužan još jedan element – a to je **veza kriminalne organizacije s državom i njenim organima**. Neke od definicija koje

idu u prilog tome, moguće je pronaći u djelu „Kriminal u modernom društvu“, čiji autor smatra da „organizovani kriminal u svom sadržaju obuhvata i određenu vezu sa državom i pojedinim njezinim organima u vidu saradnje organa koji primjenjuju zakon, s onima koji ga ne poštuju i žele da ga izigraju“.¹ Sličnu definiciju zastupa i Boettcher navodeći da se „organizovani kriminal odlikuje uređenim zajedničkim djelovanjem više lica s ciljem da se ostvare direktno ili indirektno pokriveni profiti ili pak uticaj u oblasti javnog života (...) tražeći da ilegalnim metodama ostvare stvarne monopole“.²

Međutim, analiza sadržaja dostupne literature u kojoj se izučava navedena problematika i definicije pokazuje da ne postoje identični stavovi o nužnosti postojanja veze kriminalne organizacije s državom i njenim autoritetima kao bitnim elementom organizovanog kriminala. Ipak, većina domaćih i stranih autora smatra da organizovani kriminal uključuje ovu komponentu. Iz ovih razloga i u cilju što potpunijeg pojmovnog određenja organizovanog kriminala, operirat ćemo s nekoliko ključnih definicija proizašlih iz domaće i strane literature.

1.1. Različita shvatanja pojma organizovanog kriminala

Fenomenom i pojmom organizovanog kriminala bavi se veliki broj domaćih i stranih autora, najčešće podijeljenih u dvije grupe. Prvu grupu predstavljaju autori koji organizovani kriminal dovode u vezu s državom i njezinim organima, dok drugu grupu čine autori koji smatraju da je za postojanje i djelovanje organizovanog kriminala dovoljno tek postojanje kriminalne organizacije. Ovakva različita shvatanja organizovanog kriminala danas su rezultirala nepostojanjem jedinstvene i općeprihvaćene definicije koja bi olakšala, ne samo rad mladih istraživača i stručnjaka, već i brže apsolviranje znanja na fakultetima na kojima se ova temetska oblast posebno izučava. Drugi faktor koji doprinosi nepostojanju jedinstvene definicije pojma organizovanog kriminala zasniva se na činjenici da svaka zemlja na svojstven način doživljava težinu organizovanog kriminala, ovisno o mehanizmima koje provodi u tom domenu. Tako na primjer, obilježja po kojima se prepoznaje organizovani kriminal mogu biti ista u većini država, ali ne nužno i oblici u kojima se ova pojava ispoljava.

¹ Eliot, M. A. (1962): *Kriminal u modernom društvu* – prijevod, Svjetlost – Sarajevo.

² Petrović, D. (1996): *Organizovanje zločinačkih udruženja*, Srpsko udruženje za krivično pravo, Beograd.

Neizostavna činjenica u ovom kontekstu je da su različita shvatanja pojma organizovanog kriminala rezultirala upotrebom mnoštva definicija, od onih koje su po mnogo čemu vrlo slične, do onih koje se u potpunosti razlikuju jedna od druge. Tako na primjeru određenog broja stranih krivičara, kriminologa i kriminalista zastupljena je teza da je za manifestovanje organizovanog kriminala nužna veza sa državom i njezinim organima. U isto vrijeme, kod drugih autora, preovladava mišljenje da je za izvršenje kriminalnih radnji neophodno tek postojanje kriminalne organizacije ili grupe ljudi kojima će biti povjeren zadatak izvršenje određenih kriminalnih radnji. Kada je riječ o teoretičarima s naših prostora, također su primjetna nijansirana mišljenja o definisanju pojma organizovanog kriminala.

U osnovi, njih je moguće podijeliti u dvije grupe. U prvu spadaju oni koji prihvataju stavove stranih autora i uglavnom ukazuju da je, uz sve poteškoće u pogledu definisanja organizovanog kriminala, nužno postojanje veze između kriminalne organizacije i državnih organa. S druge strane, postoje autori koji zanemaruju ovu odrednicu organizovanog kriminala i ističu samo značaj postojanja kriminalne organizacije. Stoga, ukoliko sagledamo ovakvu podjelu, moguće je primijetiti da je među stranim i domaćim autorima koji se bave definisanjem pojma organizovanog kriminala podjednako prisutno mnogo sličnosti i različitosti. Međutim, trenutno klasificiranje njihovih definicija u dva odvojena pravca generalno onemogućava preciziranje sadržaja pojma organizovanog kriminala i uspostavljanje jedinstvene i općeprihvaćene definicije.

1.2. Definisanje pojma organizovanog kriminala u stranoj literaturi

U stranoj literaturi postoji mnoštvo definicija organizovanog kriminala. Među njima se posebno izdvaja definicija UN-a prema kojoj se organizovani kriminal definiše kao *"proširena i kompleksna kriminalna aktivnost koju vrše grupe lica, bilo labavo ili čvrsto povezane, u cilju ilegalnog obogaćivanja na račun društvene zajednice i njenih članova"*.³ Iz ove definicije da se zaključiti da je akcenat stavljen na grupu ljudi, kao i na ilegalno bogaćenje na račun društvene zajednice, odnosno da je jedna od glavnih osobina organizovanog kriminala - da on postoji i djeluje uvijek u svrhu ilegalnog bogaćenja na račun društvene zajednice i teritorije na kojoj egzistira.

³Dostupno na: <http://www.businessdictionary.com/definition/organized-crime.html>

Posebno zanimljivu definiciju organizovanog kriminala pruža Vijeće Evrope, prema kojoj organizovani kriminal podrazumijeva "ilegalne aktivnosti koje se izvršavaju od strane strukturiranih grupa od troje ili više ljudi, koje traju duži vremenski period, i koje za cilj imaju činjenje teških zločina pomoću zastrašivanja, nasilja i korupcije da bi se došlo do, direktne ili indirektno, finansijske ili materijalne dobiti".⁴ Iz ove definicije se vidi da je jedna od bitnih stavki u proučavanju organizovanog kriminala prepoznati značaj vremenskog perioda, odnosno da je organizovani kriminal aktivnost koja ima namjeru da traje što duže i da što više zadrži koruptivni utjecaj na mjesto i ljude na koje djeluje. To znači da ne postoje ili su vrlo rijetke, organizovane kriminalne aktivnosti ili grupe koje djeluju na kraći vremenski period. Stoga se može reći da je jedna od specifičnosti i glavnih karakteristika organizovanog kriminala upravo velika dužina njegovog trajanja.

Evropska unija nije prihvatila model izrade jedinstvene definicije organizovanog kriminala, već je usvojila listu od 11 njegovih karakteristika, od kojih treba da postoji šest kako bi se moglo govoriti o organizovanom kriminalu. Te karakteristike su:

1. povezanost i saradnja najmanje dva lica,
2. svako ima određen zadatak,
3. postoji za određeni ili neograničeni vremenski period,
4. korištenje nekog oblika discipline i kontrole,
5. postojanje sumnje o činjenju teških krivičnih djela,
6. djelovanje na međunarodnom nivou,
7. korištenje nasilja ili drugih metoda pogodnih za zastrašivanje,
8. korištenje komercijalnih ili drugih struktura sličnih poslovnim,
9. uključenost u pranje novca,
10. ispoljavanje utjecaja na politiku, medije, javnu upravu, pravosudne vlasti ili na ekonomiju i
11. motivisanost stjecanjem profita i/ili moći.

Kako smo već naveli, treba da postoji šest karakteristika sa ove liste da možemo govoriti o organizovanom kriminalu kako ga tretira Evropska unija. Od šest karakteristika četiri su obavezne kada se definiše organizovani kriminal po shvatanju EU a to su karakteristike pod navedenim brojevima 1, 3, 5 i 11.

⁴ Paoli L. i Fijnaut C. (2006): Organised crime and its control policies. Više o ovome vidjeti na: <http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=71401>

Osim pokušaja definisanja organizovanog kriminala od pojedinih međunarodnih organizacija, mnogi naučni i stručni radnici, prevashodno oni iz oblasti prava, ekonomije i ostalih društvenih nauka, također su pokušali da daju svoje, što je moguće više holističke definicije ove pojave. Tako na primjer, Hauard Abadinski, jedan od najznačajnijih eksperata u SAD koji se bavi proučavanjem organizovanog kriminala, u svom kapitalnom djelu "Organised Crime", organizovani kriminal definiše kao "*neideološko udruženje koje uključuje veći broj blisko povezanih lica, hijerarhijski organizovano, sa najmanje tri nivoa organizacije, u cilju sticanja moći i bogatstva preko nelegalnih i legalnih aktivnosti*".⁵ U ovoj definiciji Abadinski akcenat stavlja na organizovana kriminalna udruženja koja se istovremeno mogu baviti i legalnim aktivnostima, kao što su izgradnja stambenih i poslovnih objekata, obavljanje komunalnih usluga i tome sličnih radnji.

U posmatranju organizovanog kriminala kao negativno društvene pojave i određenja njegove definicije u stranoj literaturi je, također, potrebno razlikovati dvije grupe autora. Prva grupa autora (Eliot, Schneider, Kaicer i drugi) eksplicitno dovode u vezu države s organizovanim kriminalom. U tom kontekstu organizovani kriminal, osim postojanja kriminalne organizacije, posmatraju s visokim stepenom organizacije, hijerarhijom, podijeljenim zadacima, disciplinom i planiranjem kriminalnih djelatnosti, s ciljem stjecanja dobiti i stvaranja profita.⁶ Međutim, kod druge grupe autora (Kiney, Rosman, Schuler-Springourm i dr.) izraženo je mišljenje da za postojanje i djelovanje organizovanog kriminala nije potrebno da postoji veza između kriminalne organizacije i države, već je dovoljno postojanje kriminalne organizacije.⁷ Ovakva oprečna promišljanja navode na zaključak da u posmatranju organizovanog kriminala brojni strani autori ne zastupaju identične stavove, već naprotiv imaju suprotstavljena mišljenja, najčešće zasnovana na vlastitim empirijskim istraživanjima. Rezultat toga su brojne definicije pojma organizovanog kriminala koje svoju upotrebu sve više nalaze i kod domaćih teoretičara.

⁵ Dostupno na: <http://www.organized-crime.de/OCDEF1.htm>

⁶ Bošković, M. (2004): Organizovani kriminalitet i korupcija, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka.

⁷ Isto.

1.3. Definisanje pojma organizovanog kriminala u regionu

Kao i na prethodnom primjeru, u pogledu definisanja organizovanog kriminala na našim govornim područjima, također, je moguće razlikovati dvije grupe autora. U prvu grupu autora koji posmatraju organizovani kriminal kao sponu između državnih organa i nosilaca kriminalnih radnji, ubrajamo definicije Abazovića, Tureka, Aljoša, Bogdanovića i drugih. Ova grupa autora svoje definicije temelje na mišljenju da „*organizovani kriminal postoji onda kada su nositelji kriminalnih radnji i aktivnosti penetrirani u vitalne, institucionalne strukture društva i države, odnosno kada postoji funkcionalna i djelatna veza i sprega nosilaca vlasti i nosilaca kriminalnih radnji*“.⁸ Ovoj grupi autora pridružuje se i Dobrivoje Radovanović prema čijoj definiciji organizovani kriminal mora biti u sprezi s državom i da njega nema bez saradnje s vlastima, nezavisno od toga koja partija je na vlasti i koji režim je u pitanju. Radovanović, također, naglašava da od sposobnosti organizovanog kriminala zavisi koliko će organizovani kriminal dospjeti u vrh vlasti i koje će strukture osvojiti. Smajić navodi da organizovani kriminal uvijek moramo posmatrati u vezi s nosiocima državnih i javnih funkcija. Ovakve navode potkrepljuje sadržajima strateškog dokumenta za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije⁹ koji kao uzrok nastanka i razvoja organizovanog kriminala navodi „*ubrzano srastanje vrhova vlasti sa organizovanim kriminalom koji je tokom rata dobio puni zamah, a njegovi eksponati ponekad i politički značaj*“.¹⁰

U ovom kontekstu vrlo interesantnom se čini i definicija Đorđa Ignjatovića. Pomenuti autor zastupa mišljenje da postoji šira i uža definicija organizovanog kriminala. *U širem smislu*, pod organizovanim kriminalom podrazumijeva „*kriminalne delatnosti koje obavlja grupa ljudi*“, dok u *užem smislu* pod ovim pojmom pored postojanja grupe kriminalaca podrazumijeva i neke osnovne uvjete kao što je „*postojanje čvrste kriminalne organizacije sa jasnom podelom posla između članova, organizovanje kontinuirane privredne delatnosti usmerene na sticanje profita, upotreba nasilja kao sredstva za postizanje ciljeva, kontakti sa*

⁸ Abazović, D. M. (2008): Oglеди o bosanskohercegovačkoj zbilji, DES, Sarajevo.

⁹ Strategija Bosne i Hercegovine za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije (2006-2009) usvojena od Vijeća ministar BiH u martu 2006. godine.

¹⁰ Smajić, M. (2010): Organizovani kriminal u Bosni i Hercegovini – Tranzicijske dileme. Sarajevo: Fakultet političkih nauka. str.148

policijom, pravosuđem i izvršnom vlašću zasnovane na njihovom korumpiranju, radi obezbeđenja političkog imuniteta od krivičnog gonjenja“.¹¹

S druge strane, autori koji ne navode izričito vezu države sa organizovanim kriminalom, ali se to može posredno zaključiti iz analize njihovih tekstova su: Stojanović, Vasiljević, Pavišević i drugi. Prema Stojanoviću, „*organizovani kriminal podrazumijeva strukturu koja obuhvata druge forme kriminaliteta ili iskorištava različite sektore i sfere ilegalne ekonomije, infiltrirajući se u privredni, pa i u političko-administrativni svijet“.*¹²

Sličnu definiciju prethodnoj zastupa i Vasiljević¹³ koji u određivanju pojma organizovanog kriminala polazi od zajedničkih elemenata one grupe kažnjivih radnji koje ukazuju na njihovu organizovanost, kao bitno obilježje i koje se susreću kod svih oblika organizovanog kriminala. To su, prije svega, trajnije udruživanje većeg broja lica. Cilj udruživanja te vrste je slojevitost organizacije (rukovođenje, planiranje, obezbjeđenje poslova, izvršenje planirane djelatnosti), podmirivanje potrebe građana ili širih i užih grupa, uključujući tu i državu suprotno važećim propisima, te sredstva i postupke u vršenju zabranjene djelatnosti. Pored nijansiranih definicija koje obiluju u domaćoj literaturi, karakteristično je da obje grupe autora iz naše zemlje i iz regiona, dijele zajednički stav da glavnu motivacijsku snagu organizovanog kriminala, kao heterogenu i složenu pojavu, čini finansijska dobit, odnosno munjevito stjecanje mega profita, kao i nemogućnost otkrivanja u vršenju ovih kriminalnih aktivnosti.

Pored navedenih pristupa definisanja pojma organizovanog kriminala, postoje i razni pristupi u definisanju još jednog složenog pojma iz ove oblasti. To je pojam organizovane kriminalne grupe. Za ovu priliku mi nećemo ulaziti u teorijsku analizu ovog pojma, nego ćemo prihvatiti definiciju organizovane kriminalne grupe koju je za svoje potrebe usvojila Konvencija Ujedinjenih nacija o transnacionalnom organizovanom kriminalu.

¹¹ Ignjatović, Đ. (1988): Organizovani kriminalitet – drugi deo, Policijska akademija, Beograd.

¹² Stojanović, Z. (1995): Organizovane forme kriminaliteta, Bezbednost i društvena samozaštita, Beograd.

¹³ Vasiljević, V. (1990): Prevencija i represija organizovanog kriminala, Bezbednost i društvena samozaštita, Beograd.

Organizovana kriminalna grupa znači grupa sastavljena od tri ili više lica, koja postoji određeno vrijeme i djeluje u skladu s ciljem da počini jedno ili više teških krivičnih djela ili prekršaja ustanovljenih u skladu s ovom Konvencijom, radi sticanja, direktno ili indirektno, finansijske ili druge materijalne koristi (član 2. Konvencije).

2. NEKI OD PROBLEMA DEFINISANJA ORGANIZOVANOG KRIMINALA

Prethodno smo istakli da zbog postojanja iznimno velikog broja stranih i domaćih autora koji se bave izučavanjem organizovanog kriminala još uvijek ne postoji jedinstvena i općeprihvaćena definicija ovog fenomena. Posljedice toga su različiti pristupi među autorima, najčešće zasnovani na suprotstavljenim stavovima i vlastitim empirijskim promišljanjima.

2.1. Osnovna razgraničenja pojmova u vezi s organizovanim kriminalom

U domaćoj i stručnoj literaturi česta je pojava da se poistovjećuju pojmovi koji su u korelaciji s organizovanim kriminalom, ali u praksi treba znati da se ovi pojmovi definišu na sasvim drugačiji način. Stoga, u nastavku ćemo fokus staviti na pojmovnu analizu transnacionalnog kriminala, međunarodnog kriminala, profesionalnog kriminala, kriminala „bijelog okovratnika“ i za svaki od njih dati pojedinačno objašnjenje.

2.1.1. Transnacionalni i organizovani kriminal

U posljednje dvije decenije pojam transnacionalnog kriminala postao je ključna preokupacija naučnog korpusa svih značajnijih kriminologa. Razloge za preokupiranost autora ovom tematikom vjerovatno treba tražiti u obimu i složenosti koju transnacionalni kriminal kao takav nosi sa sobom, te njegovom postepenom postajanju najvećom globalnom prijetnjom po institucije vlasti i građane. Međutim, rezultati ranije provedenih kriminoloških istraživanja pokazuju da se ovaj termin u svjetskoj literaturi koristi više od tri decenije.

Tako je pojam transnacionalni kriminal prvi put definisan pri ogranku UN-a za sprečavanje kriminala i krivično pravosuđe. Desilo se to tokom priprema Petog kongresa UN-a o sprečavanju kriminala i tretiranju prijestupnika u Ženevi 1975. godine s namjerom da se iznađe adekvatan pojam jednom obliku kriminala koji prevazilazi međunarodne granice i ugrožava pravne sisteme više zemalja.

U tom periodu bilo je primjetno da se mehanizmi koje su primjenjivale pojedine države, ali i međunarodne organizacije koje su bile relevantna adresa za konsultacije u cilju sprečavanja i suzbijanja transnacionalnog kriminala, nisu pokazali dovoljno efikasnim u mjeri u kojoj je to bilo zamišljeno. Samim tim, precizno determinisanje i definisanje pojma transnacionalnog kriminala, također, nije polučilo željene rezultate. Tako je bilo sve do 2000. godine, kada su Ujedinjene nacije u Palermu usvojile Konvenciju za borbu protiv transnacionalnog kriminala, definirajući transnacionalni kriminal kao „krivično djelo počinjeno u više država, ili je u vezi ili proizvodi i izaziva bitne posljedice u više država“.¹⁴ Među domaćim autorima, osnov za definisanje pojma transnacionalnog kriminala, također, se nalazio u prethodnoj definiciji, s tim da su joj dodali i neke druge elemente, podrazumijevajući tako pod organizovanim kriminalom „kriminalne grupe koje imaju vodstvo u jednoj državi, ali zbog obima kriminalnih aktivnosti djeluje i u drugim državama“.¹⁵

Objašnjenje za obje definicije sažeto je u činjenici da savremeni kriminal kao takav ne poznaje granice, jer se kriminalne grupe iz jedne države sve lakše povezuju sa sličnim grupama ili organizacijama drugih zemalja, čime njihove aktivnosti dobijaju transnacionalni karakter.

Međutim, iako još uvijek ne postoji potpuna saglasnost o tome kako nazvati one oblike kriminala koje karakterizira bliska saradnja kriminalnih grupa ili organizacija iz više država, ipak se za takvu vrstu aktivnosti u upotrebi najviše našao termin transnacionalni kriminal. Mada, pored njega, koriste se i drugi nazivi, kao što su multinacionalni organizovani kriminal i međunarodni organizovani kriminal. Kako je distinkciju ova tri termina moguće izvršiti jedino prema njihovim osnovnim karakteristikama, bivši generalni sekretar Interpola Bossard je u svojoj poznatoj knjizi „Transnacionalni zločin i krivično pravo“ objavljenoj 1990. godine u Čikagu ukazao da je jedan zločin, sa pravnog stanovišta, međunarodni samo ako je takva antisocijalna aktivnost zabranjena zakonima dotične države. Bossard dodaje da se "osnovne karakteristike transnacionalnog kriminala ogledaju isključivo u činjenici:

- da je prijestupnik da bi ga izvršio, morao preći barem jednu nacionalnu granicu;

¹⁴ Više o ovome vidjeti na:

<http://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf>

¹⁵ Petrović, B. i Dobovšek B. (2007): Mreže organiziranog kriminaliteta, Pravni fakultet, Sarajevo.

- priroda djela (kao međunarodna trgovina drogom), njihove konsekvence (krivotvorene banknote jedne države cirkulišu u drugim zemljama) ili transnacionalni karakter neke aktivnosti određuje sam izvršilac (džeparoš, da bi izvršio djelo, prelazi iz jedne države u drugu)¹⁶.

Kod razmatranja djela koja trebaju biti uvrštena u kategoriju međunarodnih krivičnih djela, Bossard, također, polazi od klasifikacije Interpola i sva takva ponašanja razvrstava u pet grupa:

1. „djela protiv pojedinca: ubistva i tjelesne povrede, zločin protiv prava čovjeka (tu svrstava djela kod kojih država ugrožava ljudska prava i ropstvo), pornografiju, trgovinu opasnim materijalom i terorizam;
2. djela protiv imovine: razbojništva, provale, iznuđivanje, džeparenje kao međunarodnu kriminalnu aktivnost, krađe sa transnacionalnim posljedicama (kao što su krađe motornih vozila, krađe kulturnih dobara i slično);
3. djela međunarodnog kriminala „bijelog okovratnika“: prevare, djela kompjuterskog kriminala, pranje novca;
4. djela falsifikovanja: krivotvorenje umjetničkih i industrijskih dobara, falsifikovanje dokumenata, krivotvorenje stranog papirnog i metalnog novca;
5. krijumčarenje: nedozvoljena trgovina opojnim drogama, šverc drugih dobara (i ljudi)¹⁷.

Osim gore navedenih karakteristika, Bossard zaključuje da se prepoznavanje transnacionalnog kriminala ogleda i u činjenici da kriminalne organizacije trebaju ispunjavati uvjete permanentnosti, odlične struktuiranosti, te striktnu hijerarhiju i tajnovitost.

2.1.2. Međunarodni (internacionalni) i transnacionalni organizovani kriminal

U domaćoj i stranoj literaturi, pojam međunarodnog ili internacionalnog kriminala nerijetko se koristi kao sinonim za transnacionalni kriminal. Poistovjećivanje ova dva pojma u teorijskom smislu je pogrešno, jer su upravo u kriminološkom i krivičnopravnom značenju termini međunarodni i transnacionalni potpuno različiti pojmovi (i sadržajno i suštinski). U

¹⁶ Bossard, A. (1990): *Transnational crime and criminal law*, University of Illinois at Chicago.

¹⁷ Isto.

tom smislu, da bismo ukazali na distinkciju između gore navedenih pojmova, poslužiti ćemo se uopćenom definicijom prema kojoj međunarodni kriminal, u kriminološkom smislu, predstavlja kriminalne organizacije ili grupe, koje djeluju na prostoru više država ili se posljedice njihove aktivnosti odražavaju u više država.

Za razliku od kriminološke definicije, u krivičnopravnom smislu međunarodnim kriminalom smatraju se najčešće delikti kojima se čine povrede međunarodnog prava, običajnog i ugovornog, koji povlače odgovornost za učinioca. Svakako, ovdje je neophodno naglasiti i neke druge delikte, posebno one za koje je zainteresovana međunarodna zajednica, u koje ubrajamo: ratne zločine, zločine genocida, delikte ilegalne trgovine oružjem i drogom, trgovine bijelim robljem, otmice aviona i brodova, atentate, napade na diplomatske predstavnike i neke druge slične delikte. Prema većini autora, ovo su i jedina obilježja po kojima se međunarodni kriminal razlikuje od transnacionalnog kriminala, jer se ovakva teška kriminalna djela strogo zabranjuju zakonima određenih država.

2.1.3. Profesionalni i organizovani kriminal

Kada je riječ o odnosu između pojmova profesionalni i organizovani kriminal, većina domaćih i stranih autora se ne usuđuje između njih povući granicu. Dick Hobbs, jedan od eminentnih teoretičara, u razumijevanju pojmova profesionalni i organizovani kriminal polazi od pretpostavke da „većina članova kriminalnih organizacija spadaju u kategoriju profesionalaca, koji u vršenju krivičnih djela koriste posebne vještine kao i drugi radni ljudi, pa zbog toga Hobbs govori istovremeno o profesionalnom i organizovanom kriminalu.

Slično razmišljanje zastupa i Sue Titus Reid¹⁸ koji konstatuje da su u mnogim zemljama svi ovi tipovi kriminala sinonimi, koristeći se pri tome definicijom Alfreda Lindesmitha „da je organizovani kriminal obično profesionalni kriminal (...) u koji može biti uključen sistem specifično određenih odnosa sa uzajamnim obavezama i privilegijama. Međutim, autori koji zastupaju ovakvo stanovište zanemaruju vrlo važnu činjenicu, a to je da članovi ovakvih asocijacija ne pripadaju grupi profesionalnih kriminalaca, isto kao što, s druge strane, ne

¹⁸ Reid, S. T. (2011): *Crime and criminology*, Thirteenth edition.

pripadaju ni svi profesionalni kriminalci kriminalnim organizacijama. Naprotiv, profesionalni kriminalci su najčešće individualci, koji u mladosti nisu bili delikventi i nemaju postepenu kriminalnu karijeru, te ih je zbog toga teže i otkriti. Drugo, profesionalni kriminalci su skoro pa uvijek orijentirani ka sticanju velikih novčanih dobiti i njihova superiornost proizilazi upravo iz sposobnosti da izbjegnu otkrivanje ili ako baš i budu otkriveni, da izbjegnu kažnjavanje.

2.1.4. Kriminalitet „bijelog okovratnika“ i organizovani kriminal

Kriminal „bijelog okovratnika“ je starijeg datuma, iako su teorijska objašnjenja ovog fenomena nastala relativno skoro. Prvi zadokumentovani slučaj kriminala „bijelog okovratnika“ dogodio se još u XV vijeku u Engleskoj u tzv. slučaju Karier, kada je agent kojem je bio povjeren transport vune, pokušao da dio ukrade za sebe. Termin „kriminal bijelog okovratnika“ utemeljio je Edvin Saterlend, tada uticajni kriminolog i sociolog i istovremeno predsjednik Američkog sociološkog društva. Saterlend je zastupao stanovište da sam izraz kriminal „bijelog okovratnika“ ima porijeklo u pretpostavci da je nošenje bijele košulje i kravate neizostavan dio korporativne kulture oblačenja u sferi javne administracije i poslovnom svijetu. Otuda se sve do danas, pojam kriminal „bijelog okovratnika“ koristi kao generički izraz za nenasilna djela, prvenstveno ona koja su motivisana privatnom koristi, čiji su počinioci pripadnici javne administracije ili profesionalci u poslovnim krugovima.¹⁹

Međutim, neki autori²⁰ smatraju da se izraz kriminal „bijelog okovratnika“ u današnjem smislu tumači i upotrebljava kao djelo fundamentalno različito od onog što predstavlja ulični kriminal. Kod uličnog kriminala je tipično da se izvršilac konfrontira sa žrtvom ili njenom imovinom, dok je kod kriminala „bijelog okovratnika“ karakteristično da se većina djela izvršavaju uz pomoć neke prevare i u uopćenom smislu ne zahtijevaju upotrebu oružja, već naprotiv, izvjesnu dozu sofisticiranosti tokom prevare. U tom smislu, takvu vrstu djela je relativno lahko prikriti i žrtvu djela je teško uočiti, pa se tako može reći da je za sva djela koja potpadaju pod pojam kriminal „bijelog okovratnika“ zajedničko obilježje da je izvršilac koristio svoje ovlaštenje na osnovu svog statusa, nenasilno i koristio se prijevarom.

¹⁹ Više o ovome vidjeti na: <http://www.heritage.org/research/reports/2004/10/the-sociological-origins-of-white-collar-crime>

²⁰ Isto

S druge strane, distinkciju između pojmova kriminal „bijelog okovratnika“ i organizovani kriminal vrlo je teško odrediti. U posmatranju veze između ovih pojmova, mogu se izdvojiti tri grupe autora sa vrlo nijansiranim mišljenjima. Prva grupa autora polazi od pretpostavke da oba termina pripadaju jednoj i istoj grupi zločina, jer im je pri izvršavanju kriminalnih radnji zajednička tačka da naruše principe slobodnog tržišnog poslovanja. Međutim, nekolicina drugih autora se ne bi složila s prethodnom konstatacijom, praveći u tom kontekstu čvrstu distinkciju između pojmova kriminal „bijelog okovratnika“ i organizovani kriminal, a osnov za to nalaze u činjenici što legitimne kompanije svoje prihode uglavnom zasnivaju na legalnim poslovima i što ne koriste nasilje da bi stvorile i održale kartel (Livingston, 1996:225).

Upoređujući kriminal „bijelog okovratnika“ sa drugim oblicima kriminala, ova grupa autora navodi i primjer sudske prakse koja je, također, pokazala da su procesuiranja osoba koje su počinile djela kriminala „bijelog okovratnika“ u odnosu na druge oblike kriminala znatno kraća i njima izrečene zatvorske kazne bile su znatno blaže. Ipak, postoji i ona grupa autora koja zastupa mišljenje da je i na teorijskom i na empirijskom planu teško utvrditi razliku između kriminala „bijelog okovratnika“ i organizovanog kriminala (Passas i Helken, 1993).

2.1.5. Organizovani kriminal i organizovani zločin

Sumirajući navedeno, kada smo izvršili distinkciju između pojmova transnacionalni kriminal, međunarodni kriminal, profesionalni kriminal i kriminal „bijelog okovratnika“, ukazat ćemo i na razgraničenje između pojmovnih razlika termina organizovani kriminal i organizovani zločin. Na samom početku ukazali smo da je organizovani kriminal u svom osnovnom značenju najčešće shvaćen kao kriminološki pojam, nezavisno od toga kojoj grupi autora pripada, odnosno da li ukazuje na sponu između državnih organa i kriminalne organizacije ili je za to dovoljno postojanje kriminalne organizacije. Za razliku od toga, pojam organizovani zločin pripada grupi krivičnih pojmova i u krivičnom zakonodavstvu je najčešće shvaćen kao oblik saučesništva i biva organizovan od strane zločinačkog udruženja.

Na primjeru definisanja pojma organizovani zločin, većina teoretičara je opredijeljena stavom da je organizovani zločin isto što i organizovani kriminal, što je u suštini pogrešno. Primjera

radi, ukoliko uporedimo osnovna svojstva ova dva termina, primjećujemo da se kod organizovanog kriminala, kao takva najčešće spominju: saradnja najmanje tri osobe koja djeluje na duži period ili u neodređenom trajanju. Ove osobe su udružene s ciljem ostvarivanja dobiti, na teritoriji na kojoj djeluju primjenjuju nasilje ili njime prijete te vrše utjecaj na predstavnike političke, izvršne ili pravosudne vlasti. Kod pojma organizovani zločin, karakteristična su i postoje samo tri bitna svojstva kao što su: postojanje bande, zavjere, grupe ili udruženja; da imaju zločinački plan i da su prethodno izvršili bar jedno krivično djelo. Stoga se na temelju navedenih karakteristika da zaključiti da je organizovani kriminal širi pojam od organizovanog zločina, u smislu da podrazumijeva postojanje više svojstava koja karakterišu organizovani kriminal i pritom ga razlikuju od ostalih oblika kriminala.

3. ZAKONSKA UREĐENOST I INSTITUCIONALNI KAPACITETI

3.1. Domaći i međunarodni pravni dokumenti

U nastojanju da se obezbijedi veća efikasnost provođenja krivičnih postupaka u nekoliko navrata vršile su se izmjene i dopune domaće zakonske regulative. Ove izmjene su se odnosile na proširenje mogućnosti za provođenje posebnih istražnih radnji, kao važne karike za efikasnu borbu protiv organizovanog kriminala. Konkretnije izmjene su se odnosile na Zakon o krivičnom postupku BiH i harmonizaciju entitetskih ZKP²¹-a i ZKP-a Brčko Distrikta BiH.

Pored kvantitativnog unapređenja efikasnosti provođenja krivičnih postupaka, radilo se i na kvalitativnom unapređenju. U tu svrhu, važeći ZKP prilagođen je potrebama i zahtjevima novog vremena, tako što se oslobodio ideološkog naslijeđa i po određenim pitanjima (pravima pojedinih učesnika u krivičnom postupku), usaglasio se sa međunarodnim pravnim standardima, posebno Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.

U skladu sa navedenim izmjenama zakonskih propisa Bosne i Hercegovine (državnog, entitetskih i Brčko Distrikta BiH), analizirali smo kako i gdje su zakonska djela organizovanog kriminala obrađena i kakve su inkriminacije istih. Najkraće, djela organizovanog kriminala obrađena su i definisana u četiri krivična zakona u Bosni i Hercegovini.

Prije svega, definisana su *Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine*,²² KZ BiH – Glava XXII. Ovaj krivični zakon poznaje krivično djelo organizovani kriminal. Pored krivičnog djela organizovanog kriminala, zakonom su inkriminisane i radnje dogovora, pripremanja i udruživanja, kao oblici saučesništva, odnosno kao prethodni stadiji u izvršenju

²¹ Zakon o krivičnom postupku.

²² Krivični zakon Bosne i Hercegovine, „Službeni glasnik BiH“ broj 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10. Krivični zakon Bosne i Hercegovine nametnut je odlukom Visokog predstavnika i objavljen je u „Službenom glasniku BiH“ br. 3/03. Navedene ispravke nametnutog zakona objavljene su „Službenom glasniku BiH“ br. 32/03. Tekst zakona usvojen od strane Parlamentarne skupštine BiH i objavljen je u „Službenom glasniku BiH“ br. 37/03., te je doživio nekoliko izmjena i dopuna koje su objavljene u „Službenom glasniku Bosne i Hercegovine“ br. 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10.

organizovanog kriminala. Ova protivpravna ponašanja su sistematizovana u posebnoj glavi Krivičnog zakona, čime se pokazuje ozbiljnost u pristupu borbi protiv organizovanog kriminala. Rješenja Krivičnog zakona, po pitanju propisivanja odredbi o organizovanom kriminalu, usklađena su sa standardima i odredbama međunarodnih dokumenata koji su do tada bili prihvaćeni od Bosne i Hercegovine.

Organizovani kriminal kao krivično djelo poznaju i tretiraju i entitetski krivični zakoni. Tako *Krivični zakon Federacije BiH – KZ FBiH* – Glava XXIX, definiše da su to (Krivična djela protiv pravosuđa), koja obuhvataju krivična djela: čl. 338. - Dogovor za učinjenje krivičnih djela, čl. 339. - Pripremanje krivičnih djela, čl. 340. - Udruživanje radi činjenja krivičnih djela, čl. 341. - Učestvovanje u grupi ljudi koja učini krivično djelo, čl. 342. - Zločinačka organizacija.

U drugom entitetu, ova djela su inkriminisana u *Krivičnom zakonu Republike Srpske – KZ RS* - Glava XXX, i to (Krivična djela protiv javnog reda i mira), koja obuhvataju krivična djela: čl. 383. - Zločinačko udruženje, čl. 383-a - Organizirani kriminal, čl. 384. - Dogovor za izvršenje krivičnog djela.

Pored navedenih inkriminacija krivičnih djela organizovanog kriminala na državnom i entitetskim nivoima, djela organizovanog kriminala inkriminisana su i u *Krivičnom zakonu Brčko Distrikta BiH – KZ BD BiH* - Glava XXIX. Tu spadaju: Krivična djela protiv pravosuđa: čl. 332. – Dogovor za učinjenje krivičnih djela, čl. 333. - Pripremanje krivičnog djela, čl. 334 - Udruživanje radi počinjenja krivičnih djela, čl. 335. - Sudjelovanje u grupi ljudi koja počini krivično djelo, čl. 336. - Zločinačka organizacija.²³

Radi efikasnijeg sprovođenja mjera za borbu protiv organizovanog kriminala, u zadnjih osam godina, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je usvojilo tri strategije za borbu protiv organizovanog kriminala: Strategiju za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije (za period 2006-2009); Strategiju Bosne i Hercegovine za borbu protiv organizovanog kriminala (period 2009-2012) i Strategiju za borbu protiv organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini za period od 2014. do 2016. godine.

²³ Strategija Bosne i Hercegovine za borbu protiv organizovanog kriminala (2009. – 2012.) str. 14.

3.1.1. Krivičnopravna definicija organizovanog kriminala

Prema Krivičnom zakonu Bosne i Hercegovine grupa za organizirani kriminal definisana je kao organizovana grupa ljudi od najmanje tri lica, koja postoji neko vrijeme djelujući u cilju činjenja jednog ili više krivičnih djela za koja se po zakonu može izreći kazna zatvora tri godine ili teža.

Krivični zakon Bosne i Hercegovine posebno definiše i krivično djelo „organizovani kriminal“, u članu 250. na sljedeći način:

- (1) Ko učini krivično djelo propisano zakonom Bosne i Hercegovine kao pripadnik grupe za organizirani kriminal, ako za pojedino krivično djelo nije propisana teža kazna, kaznit će se kaznom zatvora najmanje tri godine.
- (2) Ko kao pripadnik grupe za organizovani kriminal učini krivično djelo propisano zakonom Bosne i Hercegovine za koje se može izreći kazna zatvora tri godine ili teža kazna, ako za pojedino krivično djelo nije propisana teža kazna, kaznit će se kaznom zatvora najmanje pet godina.
- (3) Ko organizuje ili bilo kako rukovodi grupom za organizovani kriminal koja zajedničkim djelovanjem učini ili pokuša krivično djelo propisano zakonom Bosne i Hercegovine, kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina ili dugotrajnim zatvorom.
- (4) Ko postane pripadnik grupe za organizovani kriminal koja zajedničkim djelovanjem učini ili pokuša krivično djelo propisano zakonom Bosne i Hercegovine, ako za pojedino krivično djelo nije propisana teža kazna, kaznit će se kaznom zatvora najmanje jednu godinu.
- (5) Pripadnik grupe za organizovani kriminal iz stava 1. do 4. ovog člana koji otkrije tu grupu, može se osloboditi od kazne.

Sa stanovišta efikasnog krivičnog procesuiranja, postojanje dva pravna rješenja sadržana u ovakvoj inkriminaciji naročito je značajno. Tako je predviđeno da je krivično odgovorno i ono lice koje samo postane pripadnik grupe za organizovani kriminal koja zajedničkim djelovanjem učini ili pokuša da učini krivično djelo. Pripadnik grupe ne mora nužno i sam

učestvovati u učinjenju ili pokušaju učinjenja krivičnog djela da bi bio krivično odgovoran za krivično djelo koje učini ili pokuša učiniti organizacija kojoj pripada.

Drugo rješenje se odnosi na mogućnost da se pripadnik grupe za organizovani kriminal koji otkrije organizaciju i njeno djelovanje može blaže kazniti ili u potpunosti osloboditi od kazne. Ovakvo rješenje predstavlja naročito značajno oruđe u rukama tužilaštava i agencija za provođenje zakona, jer često, presudnu stvar u krivičnom procesuiranju organizovanog kriminala imaju činjenice do kojih se dođe „iznutra“, odnosno od pripadnika grupe za organizovani kriminal koji se odluči na saradnju sa pravosudnim organima.

3.1.2. Međunarodni standardi u bh. zakonodavstvu

Bosna i Hercegovina, kao država članica različitih međunarodnih organizacija, posebno Ujedinjenih nacija, Evropske unije i Vijeća Evrope, postala je strana ugovornica niza međunarodno-pravnih instrumenata za sankcionisanje određenih kriminalnih ponašanja u nacionalnom krivičnom pravu koji doprinose sprečavanju kriminaliteta. Ti instrumenti mogu direktno ili indirektno biti usmjereni na borbu protiv organizovanog kriminala.

Potpisani međunarodni ugovori i općeprihvaćena pravila međunarodnog prava, sastavni su dio unutrašnjeg pravnog poretka, te imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju drugačije od unutrašnjeg zakonodavstva.

Najznačajniji međunarodni dokumenti koji direktno tretiraju oblast borbe protiv organizovanog kriminala su:

- a) Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala od 15. 11. 2000. godine;²⁴
- b) Preporuka Rec (2001) 11 Komiteta ministara državama članicama koja se odnosi na vodeće principe za borbu protiv organizovanog kriminala od 19. 09. 2001. godine;²⁵
- c) Zajednička akcija o kažnjavanju članstva u kriminalnoj organizaciji u državama članicama EU od 21. 12. 1998. godine.²⁶ Izuzetan značaj za Bosnu i Hercegovinu, u

²⁴ United Nations Convention against Transnational Organized Crime, potpisana 12.12. 2000. godine, ratifikovana 24. 04. 2002. godine

²⁵ Recommendation Rec (2001)11 of the Committee of Ministers to Member States Concerning Guiding Principles on the Fight Against Organised Crime.

²⁶ Joint Action of 21. December 1998 Adopted by the Council on the Basis of Article K. 3 of the Treaty of

smislu harmonizacije propisa s propisima EU, predstavlja prihvatanje smjernica i standarda zacrtanih u Akcionom planu za suprotstavljanje organizovanom kriminalu²⁷ i

- d) Pretpristupni pakt o organizovanom kriminalu između država članica EU i država kandidata centralne i istočne Evrope i Kipra.²⁸

Pored navedenih međunarodnih dokumenata, postoji čitav niz konvencija, protokola i preporuka Organizacije UN-a, Evropske unije i Vijeća Evrope, ali i drugih organizacija, koje se smatraju značajnim pravnim instrumentima u borbi protiv organizovanog kriminala, koje je neophodno ispoštovati u procesu harmonizacije propisa. Bosna i Hercegovina je sklopila 16 bilateralnih ugovora o saradnji u oblasti borbe protiv kriminala. Pored ovih ugovora, potpisan je i veliki broj ugovora o pograničnoj saradnji i o razmjeni sigurnosnih podataka sa zemljama u regionu, Evropskoj uniji i šire. Vođena ovim opredjeljenjem, početkom 2014. godine, Bosna i Hercegovina i Savezno ministarstvo unutrašnjih poslova Savezne Republike Njemačke potpisali su Zajedničku izjavu o namjerama saradnje u borbi protiv kriminala. Ova borba se odnosi, prije svega na područja borbe protiv terorizma, organizovanog kriminala i nezakonite trgovine narkoticima. U nastavku je prikazan tabelarni pregled aktivnosti Bosne i Hercegovine po pitanju jačanja međunarodne saradnje u borbi protiv organizovanog kriminala i drugih teških krivičnih djela.

	Naziv sporazuma	Mjesto i datum potpisivanja	Objavljeno u Službenom glasniku BiH
1.	Sporazum o saradnji u borbi protiv međunarodnog terorizma, nezakonite trgovine opojnim drogama i psihotropnim supstancama i organizovanog kriminala između Vijeća ministara BiH i Vlade Republike Turske	Ankara: 21. 06. 2000.	Broj:4/04
2.	Sporazum između Vlade Republike Bosne i Hercegovine i Vlade Republike Madarske o saradnji glede borbe protiv terorizma, trgovine narkoticima i organizovanog kriminala	Budimpešta: 21. 04. 1996.	Broj: 8/05
3.	Sporazum između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Vlade Republike Grčke o saradnji u borbi protiv kriminala, posebno terorizma, ilegalne trgovine drogom i organizovanog kriminala	Atina: 09. 02. 2006.	Broj: 14/06
4.	Sporazum o saradnji između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Vlade Republike Italije u oblasti borbe protiv organizovanog kriminala	Sarajevo: 28. 01. 2002.	Broj: 10/07

European Union, on Making it Criminal Offence to Participate in Criminal Organization in the Member States of the European Union OJ L351 of 29.

²⁷ Action Plan to Combat Organised Crime (Adopted by the Council on 28 April 1997); OJ C 251

²⁸ Pre-Accession Pact on Organised Crime Between the Member States of the European Union and the Applicant Countries of Central and Eastern Europe and Cyprus (Text approved by the JHA Council on 28 May 1998); (98/C220/01).

5.	Sporazum između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Vlade Republike Slovačke o saradnji u borbi protiv kriminala, a posebno terorizma, nedozvoljene trgovine narkoticima i organizovanog kriminala	Sarajevo, 05. 06. 2006.	Broj: 3/07
6	Sporazum između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Vlade Arapske Republike Egipat o saradnji u oblasti suzbijanja kriminala	Kairo, 14. 12. 2006.	Broj: 8/07
7.	Sporazum između Bosne i Hercegovine i Švicarske Konfederacije o policijskoj saradnji u borbi protiv kriminala	Bern, 24. 04. 2007.	Broj: 12/07
8.	Sporazum između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Vlade Rumunije o saradnji u borbi protiv terorizma i organizovanog kriminala	Bukurešt, 04. 06. 2007.	Broj: 2/08
9.	Sporazum između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Vlade Crne Gore o saradnji u borbi protiv terorizma, organizovanog kriminala, ilegalne trgovine narkoticima, psihotropnim supstancama i prekursorima, ilegalne migracije i ostalih krivičnih djela	Budva, 07. 09. 2007.	Broj: 02/08
10.	Sporazum između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Vlade Republike Makedonije o saradnji u borbi protiv terorizma, organizovanog kriminala, nelegalne trgovine narkoticima, psihotropnim supstancama i prekursorima, ilegalne migracije i ostalih krivičnih djela	Ohrid, 21. 03. 2008.	Broj: 8/08
11.	Sporazum između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Vijeća ministara Republike Albanije o saradnji u borbi protiv kriminala, posebno terorizma, ilegalne trgovine drogom i organizovanog kriminala	Sarajevo, 24. 03. 2009.	Broj: 07/09
12.	Sporazum između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Vlade Republike Hrvatske o policijskoj saradnji u borbi protiv prekograničnog kriminala	Sarajevo, 17. 09. 2010.	Broj: 09/11 Stupio na snagu 28. 01. 2012.
13.	Sporazum između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Vlade Hašemitske Kraljevine Jordan o saradnji u borbi protiv kriminala, posebno terorizma, ilegalne trgovine drogom i organizovanog kriminala	Amman, 30. 01. 2011.	Broj: 8/11
14.	Sporazum između Bosne i Hercegovine i Kraljevine Španije o saradnji u borbi protiv kriminala, posebno terorizma, nezakonite trgovine drogama i organizovanog kriminala	Madrid, 03. 03. 2011.	Broj: 8/11
15.	Sporazum između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Vlade Republike Moldavije o saradnji u borbi protiv organizovanog kriminala, nezakonite trgovine opojnim drogama i psihotropnim supstancama, terorizma kao i drugih vrsta teškog kriminala	Brdo kod Kranja, 17. 05. 2012.	Stupio na snagu 20. 02. 2013.
16.	Sporazum između Bosne i Hercegovine i Češke Republike o saradnji u borbi protiv kriminala, posebno terorizma, ilegalne trgovine opojnim drogama i psihotropnim supstancama i organizovanog kriminala	Sarajevo, 12. 09. 2013.	-

Pored navedenog, Bosna i Hercegovina je ratifikovala UN-konvenciju protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, kao i tri pripadajuća protokola usvojena u Palermu, 15. novembra 2000. godine. Također, BiH aktivno nastavlja ispunjavati odredbe Pretprijemnog pakta o organizovanom kriminalu i Pakta stabilnosti – PAPEG, te nastoji ispunjavati svoje obaveze doniranja u Antikorupcionu inicijativu – SPAI. U sklopu ovih nastojanja Bosna i Hercegovina je 11. jula 2013. godine, u Zagrebu, potpisala i Protokol o

izmjenama i dopunama Memoranduma o razumijevanju i saradnji u borbi protiv korupcije putem Inicijative jugoistočne Evrope za borbu protiv korupcije.

Iz ovog pregleda možemo konstatovati da su institucije Bosne i Hercegovine aktivne po svim oblicima saradnje sa EU i zemljama kandidatima. Međutim, u budućnosti ukoliko institucije BiH žele da budu ozbiljan subjekt tih procesa, morat će biti dosljednije u izvršavanju preuzetih obaveza.

Vlasti Bosne i Hercegovine nisu potpisale OECD Konvenciju o podmićivanju stranih službenika u međunarodnim poslovnim transakcijama od 21. novembra 1997. godine.²⁹ Ova institucija, koja je važna prije svega za poslovni sektor, usvojila je Pravila djelovanja na iskorjenjivanju podmićivanja u međunarodnim poslovnim transakcijama. Ova pravila su usvojena 1996. godine, te nisu obavezna za aktere u ekonomiji, već je njihovo usvajanje i sprovođenje odraz stanja i opredjeljenja nacionalnih ekonomija. Potrebno je da kompanije u BiH, pri nastojanjima da se uključe u svjetske trgovačke tokove, sprovedu navedena pravila direktno ili putem postojećih etičkih kodeksa.

U budućnosti se planira jačati rad u Grupi država protiv korupcije – GRECO, te i u ostalim programima Vijeća Evrope važnim za sprečavanje i otklanjanje korupcije kao što su PACO (Program akcije protiv korupcije i organizovanog kriminala u jugoistočnoj Evropi) i MONEYVAL (Izabrani komitet eksperata Vijeća Evrope za procjenu mjera protiv pranja novca).

Bosna i Hercegovina treba nastaviti sa aktivnim učešćem u regionalnim inicijativama, te podsticati saradnju s ciljem da se omogući razmjena relevantnih informacija među nadležnim agencijama za provođenje zakona, omogući međusobno pružanje pravne pomoći, pomoći tokom istraga, krivičnog gonjenja i sudskih postupaka. Saradnja se može odvijati kroz razne oblike, uključujući operativnu saradnju i uzajamno pomaganje među raznim agencijama/institucijama zemalja u okruženju. Cilj je uspostavljanje funkcionalnog sistema uzajamne saradnje, razmjena iskustava i uklanjanje zakonskih i praktičnih prepreka koje otežavaju saradnju među zemljama.

²⁹OECD Konvencija o podmićivanju stranih službenika u međunarodnim poslovnim transakcijama od 21. 11. 1997. Potpisivanje ove konvencije je bilo stavljeno pred vlasti BiH, kao uvjet za liberalizaciju viznog režima ali je kasnije taj zahtjev povučen. O težini sadržaja Konvencije govori nam i činjenica da jedan dio evropskih zemalja nije usvojio istu.

3.2. Kapaciteti za borbu protiv organizovanog kriminala

Kada govorimo o kapacitetima i institucionalnim okvirima za borbu protiv organizovanog kriminala, Bosna i Hercegovina posjeduje širok spektar mehanizama na raspolaganju. U skladu sa ustavnom strukturom i organizacijom vlasti u BiH uspostavljeni su i kapaciteti za borbu protiv organizovanog kriminala. Oni su organizovani od najvišeg državnog nivoa, preko entitetskih nivoa, do lokalnog nivoa tj. nivoa kantona i Policije BD BiH. U nastavku ćemo dati osnovni pregled kapaciteta za borbu protiv organizovanog kriminala.

3.2.1. Kapaciteti na državnom nivou

Na vrhu ove piramide nalazi se *Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine* koja prema Ustavu, između ostalog; donosi zakone i druge opće akte. S istim ovlastima i zadacima imamo entitetske skupštine, skupštine kantona i Brčko Distrikta BiH.

Tužilaštvo Bosne i Hercegovine je jedinstven i samostalan državni organ koji vrši poslove gonjenja učinilaca krivičnih djela i drugih kažnjivih djela koja se gone po službenoj dužnosti. Nadležnost i područje djelovanja Tužilaštva propisani su Zakonom o Tužilaštvu Bosne i Hercegovine, a između ostalog Tužilaštvo je nadležno za krivična djela organizovanog kriminala na nivou Bosne i Hercegovine, te naročito za krivična djela međunarodnog prometa opojnim drogama, trgovine ljudima, koruptivnim krivičnim djelima gdje su izvršioци predstavnici institucija Bosne i Hercegovine, kao i za krivična djela ekonomskog kriminala kojima se ugrožava ekonomski integritet i jedinstvo tržišta u Bosni i Hercegovini. Za poslove suzbijanja i efikasnijeg istraživanja i procesuiranja organizovanog kriminala, u Tužilaštvu je uspostavljen Poseban odjel za organizovani kriminal, ekonomski kriminal i korupciju. Odjeljenje rukovodi pretkrivičnim postupkom, usmjerava rad policije i preduzima potrebne mjere radi otkrivanja krivičnih djela iz svoje nadležnosti; zahtijeva sprovođenje istrage, podiže i zastupa optužnice i preduzima druge zakonom predviđene radnje i mjere u cilju zapljene i oduzimanja predmeta i imovine stečene krivičnim djelima.

Zakonom o Sudu Bosne i Hercegovine određeno je da je *Sud BiH* nadležan za krivična djela utvrđena Krivičnim zakonom BiH i drugim zakonima Bosne i Hercegovine. Sud je dužan da zakonito, objektivno i blagovremeno odlučuje u stvarima za koje je nadležan. U cilju što

efikasnije borbe protiv organizovanog kriminala, u Krivičnom odjeljenju Suda formiran je Odjel II za organizovani kriminal, privredni kriminal i korupciju.

Vijeće ministara BiH je organ koji izvršava zakone i druge propise, zaključuje međunarodne ugovore, donosi Strategiju za borbu protiv organizovanog kriminala i pripadajući Akcioni plan, te vrši nadzor nad primjenom ovih dokumenata. Do sada je Vijeće ministara donijelo tri strategije³⁰ za borbu protiv organizovanog kriminala. Vijeće ministara može da osnuje radna tijela kao savjetodavne organe u cilju boljeg rješavanja pojedinih pitanja.

Obavještajno sigurnosna agencija (OSA) je samostalna agencija osnovana za prikupljanje sigurnosno-obavještajnih podataka i kao takva ima značajnu ulogu u borbi protiv organizovanog kriminala. Nadležnosti OSA-e propisane su Zakonom o obavještajno-sigurnosnoj agenciji Bosne i Hercegovine,³¹ a za svoj rad direktno odgovara Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine. Konkretnije, poslovi OSA-e obuhvataju prikupljanje, analizu i distribuciju podataka o organizovanom kriminalu, koji po svom karakteru predstavlja prijetnju po sigurnost BiH i globalnu sigurnost, naročito u oblastima trgovine drogom, oružjem i ljudima, nezakonitu međunarodnu proizvodnju oružja za masovno uništenje ili komponenti, materijala i uređaja koji su potrebni za njihovu proizvodnju; nezakonitu trgovinu proizvodima i tehnologijama koje su pod međunarodnom kontrolom.

Uprava za indirektno oporezivanje Bosne i Hercegovine, također, je samostalna institucija na nivou Bosne i Hercegovine. Zadužena je za sprovedbu zakona i drugih propisa o indirektnom oporezivanju i politici koju utvrđuje Vijeće ministara BiH na prijedlog Upravnog odbora Uprave za indirektno oporezivanje. Zakon o Upravi za indirektno oporezivanje³² navodi da je ista zadužena za suzbijanje, otkrivanje i istraživanje carinskih, poreskih i drugih prekršaja, te u skladu sa uputstvima nadležnog tužioca, vođenje aktivnosti u vezi s istragom krivičnih djela vezanih za indirektno oporezivanje, putem svog organizacionog dijela, Sektora za provođenje i poštivanje carinskih i poreznih zakonskih propisa. Službenici Sektora ovlašteni su vršiti

³⁰ Strategija za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije (za period 2006-2009)
Strategija Bosne i Hercegovine za borbu protiv organizovanog kriminala (period 2009-2012)
Strategija za borbu protiv organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini za period od 2014. do 2016. Ovu strategiju je usvojilo Vijeće ministara BiH na 91. sjednici održanoj 16. 04. 2014. godine.

³¹ „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine broj 12/04»

³² „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine broj: 44/03 i 52/04» i «Službeni glasnik Bosne i Hercegovine broj: 89/05»

dubinske kontrole i izviđanja, te poduzimati sve operativno-taktičke i istražne radnje u cilju otkrivanja, dokazivanja i procesuiranja krivičnih djela i prekršaja, uključujući pretres prostorija i hapšenja osumnjičenih lica.³³

Pored navedenih kapaciteta, na državnom nivou u okviru *Ministarstva sigurnosti BiH* postoje dvije agencije koje se bave operativnim radom po pitanju suzbijanja organizovanog kriminala a to su:

1. Granična policija BiH (GP BiH) i
2. Državna agencija za istrage i zaštitu (SIPA)

Granična policija Bosne i Hercegovine nadležna³⁴ je za provođenje Zakona o nadzoru i kontroli prelaska državne granice, Zakona o kretanju i boravku stranaca, sprečavanju, otkrivanju i istraživanju krivičnih djela propisanih krivičnim zakonima u Bosni i Hercegovini kada su ta krivična djela usmjerena protiv sigurnosti državne granice ili protiv izvršenja poslova i zadataka iz nadležnosti Granične policije. Konkretnije, GP BiH istražuje krivična djela u skladu sa odredbama o zloupotrebi javnih isprava koje služe kao dokaz identiteta i obavezi posjedovanja vize, te odredbama o kretanju i boravku stranaca i azilu, ukoliko su počinjena prilikom prelaska granice ili su direktno vezana za prelazak granice, krivična djela koja se odnose na prevoz robe preko državne granice čiji promet nije dopušten, robe bez službenog odobrenja ili u slučaju kršenja važeće zabrane. U sklopu GP-a djeluje Centralna istražna kancelarija čija je nadležnost vođenje otkrivanje i krivično procesuiranje krivičnih djela iz oblasti organizovanog kriminala a naročito u segmentu organizovane trgovine ljudima, ilegalnih migracija i organizovanih oblika krijumčarenja roba.

Zakonom o državnoj agenciji za istrage i zaštitu,³⁵ propisane su nadležnosti *Agencije za istrage i zaštitu (SIPA)*. Agenciji za istrage i zaštitu date su nadležnosti za suzbijanje organizovanog kriminala, terorizma, ratnih zločina, trgovine ljudima i drugih krivičnih djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, te teških finansijskih krivičnih djela. Pored navednog zakona, SIPA obrađuje podatke i vodi evidencije u skladu sa Zakonom o policijskim službenicima BiH, Zakonu o zaštiti ličnih podataka BiH i drugim propisima Bosne i Hercegovine. U cilju što efikasnijeg obavljanja poslova i zadataka

³³ http://www.uino.gov.ba/b/Suzbijanje_prijevara/

³⁴ Zakonom o državnoj graničnoj službi „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine broj 50/04“

³⁵ „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine broj 27/04“

sprečavanja pranja novaca i finansiranja terorističkih aktivnosti, u sjedištu Agencije formirano je Finansijsko-obavještajno odjeljenje (FOO). Ovo odjeljenje je glavni nosilac aktivnosti u BiH po ovoj problematici. Postojeći materijalni i kadrovski potencijali SIPA-e svrstavaju ovu agenciju kao vodeću po provedbi najkompleksnijih istraga krivičnih djela organizovanog kriminala.

Pored navedene dvije agencije, u okviru Ministarstva sigurnosti postoji još subjekata koji se bave pitanjima borbe protiv organizovanog kriminala. Tako u okviru novoformirane Direkcije za koordinaciju policijskih tijela BiH,³⁶ koja je rezultat policijske reforme iz 2008. godine, djeluje *Sektor za međunarodnu operativnu policijsku saradnju*. Sektor je nadležan za dnevnu razmjenu operativnih i strateških informacija u međunarodnoj policijskoj saradnji i to putem saradnje sa INTERPOL-om,³⁷ EUROPOL-om i SELEC Centrom, kao i putem akreditovanih stranih policijskih oficira za vezu u Bosni i Hercegovini.

Naredni subjekt je *Služba za poslove sa strancima*, samostalna upravna organizacija u sastavu Ministarstva sigurnosti BiH. Služba je uspostavljena u skladu sa Zakonom o Službi za poslove sa strancima i ima svoju operativnu samostalnost. U kontekstu borbe protiv organizovanog kriminala, Služba ima veliku ulogu u prevenciji i suprotstavljanju ilegalnim migracijama kao potencijalnom riziku. Služba kroz operativne aktivnosti daje svoj doprinos, a posebno u postupcima ovjere pozivnih pisama i odobrenja boravka, prikupljanjem informacija i saznanja o organizatorima ilegalnog prebacivanja i krijumčarenja lica, utvrđivanju pravaca i ruta kretanja ilegalnih migranata, razmjenom prikupljenih saznanja i informacija s agencijama za provedbu zakona u BiH, inspekcijским kontrolama kretanja i boravka stranih državljana, te preduzimanjem represivnih aktivnosti prema istim.

U okviru Ministarstva sigurnosti postoji još i *Sektor za borbu protiv terorizma, organizovanog kriminala i zloupotrebe droga*, sa svojim Odsjekom za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije.

³⁶ Kao jedna od značajnijih aktivnosti u kojoj je Direkcija učestvovala može se istaći akcija zemalja grupe SELEC kodnog naziva „Hermet“, koja se odnosila na sprečavanje i otkrivanje ilegalne trgovine heroinom i metamfetaminom, te poduzimanju mjera sprečavanja i otkrivanja sumnjivih roba i lica na graničnim prijelazima.

³⁷ Tokom 2012. godine u NCB Interpolu Sarajevo otvoreno je i obrađeno 273 predmeta privrednog kriminaliteta i korupcije, 138 predmeta vezano za trgovinu opojnim drogama, 717 predmeta vezano za trgovinu motornim vozilima i 71 predmet vezan za trgovinu oružjem i eksplozivnim materijalima. Iste godine zabilježen je porast broja predmeta privrednog kriminaliteta i korupcije za 22, 4 % i porast od 35% predmeta trgovine opojnim drogama.

3.2.2. Entitetski kapaciteti

Na entitetskim nivoima imamo dosta sličnu organizaciju kapaciteta za borbu protiv organizovanog kriminala, kao i na državnom nivou. To se posebno odnosi na zakonodavne kapacitete i kapacitete za nadzor i sprovedbu određenih aktivnosti. Tako na nivou entiteta imamo dvije skupštine, odnosno dva zakonodavna tijela, koja su zadužena za donošenje zakona (*Parlament Federacije Bosne i Hercegovine i Narodna skupština Republike Srpske*). Obzirom da je Ustav većeg bosanskohercegovačkog entiteta, Federacije BiH, predvidio da je ovaj entitet složen i da ga čini deset kantona, predviđeno je da svaki kanton ima svoju zakonodavnu vlast - skupštinu. Pored ovih 10 kantonalnih skupština, ne treba zaboraviti ni Skupštinu Brčko Distrikta BiH. To znači da na nivou entiteta sa Brčko Distriktom BiH imamo 13 skupštinskih kapaciteta za borbu protiv organizovanog kriminala.

Tužilaštvo je jedinstven i samostalan organ, koji vrši poslove gonjenja učinilaca krivičnih djela i drugih kažnjivih djela koja se gone po službenoj dužnosti. Za poslove gonjenja učinilaca krivičnih djela na nivou entiteta formirano je 20 tužilaštava. Tačnije, dva entitetska tužilaštva, deset kantonalnih, pet okružnih i Specijalno tužilaštvo u entitetu Republika Srpska, koje ima isključivu nadležnost za borbu protiv organizovanog kriminala. Ovom broju treba dodati i Tužilaštvo Brčko Distrikta BiH, sa svojim posebnim tužilaštvom za suzbijanje organizovanog kriminala i najtežih oblika privrednog kriminala.

Sud se pojavljuje kao treći subjekt za borbu protiv organizovanog kriminala. Zakon o sudovima definiše sud kao organ koji vrši sudsku vlast, zakonito, objektivno i blagovremeno. Na nivou entiteta, postoje dva vrhovna suda, deset kantonalnih, pet okružnih, 28 općinskih i 19 osnovnih sudova. Ovdje treba dodati i Apelacioni sud i Osnovni sud Brčko Distrikta BiH. Posmatrano sa statističkog aspekta, možemo reći da u ovom organizacionom sektoru, postoji 66 sudova, koji imaju značajnu ulogu u borbi protiv organizovanog kriminala.

Vlada je četvrti subjekt za borbu protiv organizovanog kriminala. Kao takva, Vlada izvršava zakone i druge propise, omogućuje nesmetan i profesionalan rad svojim organima osnovanim za borbu protiv organizovanog kriminala, predlaže strategije borbe protiv organizovanog kriminala i vrši nadzor nad implementacijom istih. Na ovom nivou, imamo dvije entitetske vlade (Vladu FBiH i Vladu RS-a), deset kantonalnih vlada i Vladu Brčko Distrikta BiH. To

znači, da postoji 13 vlada koje sa svojim kapacitetima i okvirima aktivno učestuju u borbi protiv organizovanog kriminala.

Ministarstva unutrašnjih poslova su veoma bitan segment vlasti u borbi protiv organizovanog kriminala. Pored institucija na nivou BiH, na nivou entiteta postoje policijski operativni organi, koji aktivno učestvuju u borbi protiv organizovanog kriminala. To su: Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova (FMUP), Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske, te Policija Brčko Distrikta BiH.

S obzirom da je entitet Federacija Bosne i Hercegovine podijeljen na deset kantona, u svakom od kantona djeluju kantonalna ministarstva unutrašnjih poslova. Ona se se sastoje od policijskih uprava, formiranih na teritorijalnom i funkcionalnom principu. Policijske uprave sastoje se od dvije ili više policijskih stanica (općinski nivo). Nadležnosti Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova (Federalne Uprave policije FMUP-a), propisane su Zakonom o unutrašnjim poslovima Federacije Bosne i Hercegovine³⁸ i odnose se, pored ostalog, na suzbijanje krivičnih djela terorizma, međukantonalnog kriminala, stavljanja u promet opojnih droga, organizovanog kriminala, pronalaženje i hapšenje izvršilaca ovih krivičnih djela u skladu sa navedenim zakonom. Kantonalna ministarstva unutrašnjih poslova imaju nadležnosti propisane kantonalnim zakonima o unutrašnjim poslovima.

U drugom bosanskohercegovačkom entitetu Republika Srpska, nadležnosti Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske propisana su Zakonom o unutrašnjim poslovima i Zakonom o policijskim službenicima Republike Srpske. Navedenim zakonima, kao jedan od primarnih zadataka ministarstva je i suzbijanje organizovanog kriminaliteta i korupcije. U vezi s tim, kao jedna od osnovnih organizacionih jedinica Ministarstva je i Uprava kriminalističke policije, koja u svom sastavu ima Službu za suzbijanje organizovanog kriminaliteta i korupcije, čiji je prioritetni zadatak vođenje istraga organizovanog i najtežih oblika privrednog kriminaliteta i korupcije, kao i finansijske istrage i istrage pranja novca. U okviru Uprave kriminalističke policije, također, je formirano Odjeljenje za suzbijanje visokotehnološkog kriminaliteta. U okviru šest Centara javne bezbjednosti u Sektorima kriminalističke policije, formirana su odjeljenja za suzbijanje organizovanog kriminaliteta i korupcije i odjeljenja za suzbijanje privrednog kriminaliteta.

³⁸ "Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine broj 49/05.

Policija Brčko Distrikta BiH ima potpunu, stvarnu i mjesnu nadležnost na području Brčko Distrikta BiH, propisanu Zakonom o Policiji Brčko Distrikta BiH.³⁹ U okviru Jedinice kriminalističke policije formiran je Odsjek za organizovani kriminal, droge i Odsjek za privredni kriminal i korupciju.

Sagledavajući ovaj pregled bosanskohercegovačkih institucionalnih kapaciteta za borbu protiv organizovanog kriminala, može se konstatovati da ti kapaciteti postoje. Oni postoje u velikom broju i sa dosta širokim spektrom kapaciteta, od zakonodavnih, operativnih, preko savjetodavnih i kontrolnih kapaciteta. Kada su u pitanju zakonodavni kapaciteti, BiH ima 14 zakonodavnih subjekata – skupština. Što se tiče izvršnih subjekata, oni su još brojniji: postoji 14 vlada, 21 tužilaštvo i 67 sudova. Dodamo li ovim kapacitetima još policijske i sigurnosne agencije i Ministarstvo sigurnosti, onda dolazimo do imponantnog broja **od 142 institucije** koje imaju svoje mjesto i ulogu u borbi protiv organizovanog kriminala.

³⁹ Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH, broj 2/00 - 33/05

4. POJAVNI OBLICI ORGANIZOVANOG KRIMINALA

Polazeći od činjenice da ne postoji općeprihvaćena definicija organizovanog kriminala, kao i da postoje bitne karakteristike ove pojave, ustaljeno je mišljenje među domaćim i stranim autorima da ne postoji jedinstveno shvatanje u kojim se oblicima organizovani kriminal ispoljava. Autori dijele identično mišljenje jedino u tome da se organizovani kriminal može ispoljavati u različitim formama, u različitom obimu i intenzitetu, te biti raspostranjen u svim oblastima društvenog života i rada. Tako prema njihovom shvatanju, pojavni oblici organizovanog kriminala mogu biti različiti od zemlje do zemlje, pri čemu takve razlike naročito prepoznaju u zemljama Evrope i Sjedinjenih Američkih Država.

Za područje Evrope karakteristična je podjela Generalne skupštine Ujedinjenih nacija (UN), koja je donijeta na Petom kongresu o prevenciji kriminala i tretmana prijestupnika UN-a u Ženevi 1975. godine i uključuje 18 pojava oblika organizovanog kriminala. Ovi oblici su: pranje novca, nelegalna trgovina narkoticima, korupcija i mito javnih zvaničnika, infiltracija u legalne poslove, izazivanje lažnog bankrota, trgovina bijelim robljem, trgovina ljudskim organima (...).⁴⁰ Američka predsjednička komisija za primjenu zakona i administraciju pravosuđa je 1968. godine, također, utvrdila da se djelatnosti organizovanog kriminala mogu podijeliti na „ilegalne, odnosno zadovoljavanje potreba (kao što su kockanje, lihvarjenje, narkotici i druga dobra i usluge) i aktivnosti u oblasti privrednog poslovanja i zapošljavanja (infiltriranje u legitimni biznis i reketiranje)“.⁴¹ Međutim, u savremenom okruženju, razvoj tehničko-tehnoloških dostignuća i rapidni tokovi globalizacije, pogodovali su i nastanku novih djelatnosti organizovanog kriminala koje sve više predstavljaju vrlo ozbiljnu prijetnju današnjoj civilizaciji.

⁴⁰ Više o ovome vidjeti u: Izvještaj Generalne skupštine UN-a (1975), Peti Kongres o prevenciji kriminala i tretmanu prijestupnika, Ženeva. Dostupno na: http://www.asc41.com/UN_congress/5th%20UN%20Congress%20on%20the%20Prevention%20of%20Crime/025%20ACONF.56.10%20Fifth%20United%20Nations%20Congress%20on%20the%20Prevention%20of%20Crime%20and%20the%20Treatment%20of%20Offenders.pdf

⁴¹ Više o ovome vidjeti na: <http://www.ohioattorneygeneral.gov/About-AG/Organizational-Structure/Organized-Crime-Investigations-Commission>

Na našim prostorima, također, postoje različita shvatanja o pojavnim oblicima organizovanog kriminala. U tom kontekstu, moguće je izdvojiti dvije grupe autora, odnosno autori koji svoj stav zastupaju na mišljenjima stranih kriminologa, a s druge strane, autori koji su opredijeljeni višegodišnjim empirijskim iskustvom i vlastitim prosudbama. Tako na primjer, Đorđe Ignjatović, sagledavajući viđenja drugih autora (domaćih i stranih), a posebno američkih, ističe sljedeće pojavne oblike organizovanog kriminala: „reket, kockanje, trgovina drogom, odlaganje opasnih materija, korumpiranje, pranje novca, lažna bankrotstva, prijevare u osiguranju i slične nezakonite aktivnosti“.⁴² Pored ove, zastupljene su i druge domaće definicije, koje se suštinski ne razlikuju mnogo od prethodne, te kao takve uglavnom uključuju proširenu listu pojava oblika organizovanog kriminala. Stoga, kada se uzmu u obzir prethodna shvatanja, kao i veliki broj međunarodnih dokumenata koji tretiraju pitanja organizovanog kriminala, može se reći da postoji izuzetno veliki broj djelatnosti organizovanog kriminala, ali se među onim najdominantnijim svakako ističu trgovina narkoticima, pranje novca, trgovina ljudima i drugi oblici kriminala.

4.1. Trgovina narkoticima

S obzirom da je riječ o veoma složenom fenomenu, danas trgovina narkoticima važi za jednu od najprisutnijih djelatnosti organizovanog kriminala u svijetu. Razvojem civilizacije, tokom vremena, došlo je do nekontrolisane upotrebe narkotika, koji u svom krajnjem ishodu razaraju čovjekovu ličnost, kako duhovno tako i fizički. Pored navedenog, ovisnost o narkoticima svakog dana je sve veća. Postavlja se pitanje šta je i u čemu je uzrok enormnog rasta potrošnje i profita od narkotika? Preovladavaju mišljenja da je interes za profitom prouzrokovao pojavu epidemija narkomanije više nego svi drugi uzroci zajedno.⁴³ Profiti iz međunarodne ilegalne trgovine drogom omogućili su stvaranje tzv. podzemne ekonomije. Sve se teže otkrivaju plantaže sirovina, ilegalne laboratorije, skladišta narkotika, privatni aerodromi i prijevozna sredstva. Profit poslova u vezi s drogom, bez obzira koja je vrsta u pitanju, obezbjeđuje kriminalcima enormne zarade,⁴⁴ što dodatno dovodi do ohrabivanja

⁴² Ignjatović, Đ. (1998): Organizovani kriminalitet-drugi deo, Policijska akademija, Beograd.

⁴³ Prema World Drug Izvještaju Ureda Ujedinjenih naroda za droge i kriminal (UNODC) za 2014, učestalost korištenja droga je stabilna. Od oko 243 milijuna ljudi, ili 5 posto svjetske populacije u dobi od 15 do 64 godine je koristilo nezakonite droge u 2012. Broj problematičnih korisnika droga u međuvremenu broji oko 27 milijuna, što je otprilike 0,6 posto svjetske populacije odraslih, ili 1 na svakih 200 ljudi.

⁴⁴ Podaci Kancelarije UN-a za borbu protiv droge i kriminala (UNODC), čije rukovodeće telo Komisija za narkotičke droge (CND) od juče zaseda u Beču, otkrivaju zabrinjavajući trend porasta zaplenjenih količina droge širom sveta, kao i zarada narko-trgovaca, koja u svetu dostiže 320 milijardi dolara godišnje, što više

kriminalaca da se uključe u zloupotrebe i trgovinu narkoticima. Ove poslove najčešće organizuju i kontrolišu organizovane kriminalne grupe iz države i regiona, koje ostvaruju i direktne veze sa proizvođačima. Zloupotrebe i krijumčarenje opojnih droga povezivane su sa drugim kriminalnim aktivnostima: trgovinom oružja, trgovinom ljudima, pranjem novca, zelenišnjem, iznudama i dr. Rasprostranjenost i posljedice zloupotreba droga dostižu epidemijske razmjere, a njihovo sprečavanje iziskuje angažovanje svih institucija i država u svijetu. Poseban akcenat se stavlja na pojavu zloupotrebe droga kod mladih, koja zbog svojih posljedica osobenosti zahtijeva specifičan stručni i društveni pristup.

Očito je da od svog pojavljivanja do danas, trgovina narkoticima kao jedan od oblika organizovanog kriminala nikada nije prestajala biti sastavni dio društvene zajednice.⁴⁵ Vješto je zaokupljala intresovanja mnogih stručnih i naučnih radnika, njom su rezultirale brojne konferencije i međunarodni skupovi i usvojen veliki broj dokumenata. Za ovaj kontekst posmatranja, spomenut ćemo neke od najznačajnijih međunarodnih dokumenata koji tretiraju pitanja trgovine narkoticima, kao što su: Prva međunarodna konvencija o opijumu iz 1912. godine, Druga međunarodna konvencija, održana u Hagu 1914. godine, Treća međunarodna konvencija u Ženevi na kojoj je definisan nacrt Konvencije o kontroli proizvodnje i prometa psihoaktivnih droga, usvojene u Ženevi 1925. godine, Konvencija o zabrani ilegalne trgovine drogama iz 1936. godine, Konvencija UN-a protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci iz 1988. godine i drugi međunarodni akti koji uređuju zabranu trgovine narkoticima. Proces ubrzanog širenja narkomanije bio je polje interesovanja i UN-ovog Petog kongresa o prevenciji kriminala i tretiranju prijestupnika na kojem su zatražene mjere pojačanja međunarodne kontrole nad opojnim drogama. Tom prilikom, sve zemlje učesnice su pozvane, da ukoliko to nisu prethodno učinile, potpišu jedinstvenu međunarodnu Konvenciju o opojnim drogama iz 1961. godine i Protokol iz 1976. godine, kojima je zvanično pristupilo više od 60 zemalja.

Pored dokumenata koji imaju važnu ulogu u kreiranju politike suprotstavljanja zloupotrebe opojnih droga na međunarodnom planu, za ovaj kontekst promatranja smatramo korisnim

nego dvostruko premašuje budžet Evropske unije. Po sumama koje vrti, ovo tržište predstavlja 21. po veličini „privredu” u svetu, navodi Antonio Marija Kosta, direktor UNODC.

Izvor: <http://www.blic.rs/Vesti/Svet/82911/Trgovci-drogom-godisnje-zarade-dva-budzeta-EU>

⁴⁵ Glavna briga u istočnoj i jugoistočnoj Evropi je visok nivo potrošnje opijata, s godišnjom stopom od 1,2 posto i 0,8 posto. "Ecstasy" upotreba je također iznad globalnog prosjeka nivoa, sa godišnjom stopom od 0,6 posto. Više u izvještaju UNODC: http://www.unodc.org/documents/wdr2014/World_Drug_Report_2014_web.pdf

ukazati i na stanje zakonske regulative kojom se uređuje pitanje zlupotrebe opojnih droga u našoj zemlji. Bosna i Hercegovina suočava se sa svim izazovima koje danas nameće transnacionalna trgovina ilegalnim narkoticima. Poznato je da preko teritorija BiH prolazi „Balkanska ruta“ krijumčarenja narkotika porijeklom iz Azije, do konačnih potrošača u zapadnoj Evropi. Svjesna sve složenosti borbe protiv droga, Bosna i Hercegovina se posvetila razvoju zakonodavstva i mjera, kao i saradnji na regionalnom i međunarodnom planu. S tim ciljem donijeta je Državna strategija nadzora nad opojnim drogama, sprečavanje i suzbijanja zlupotrebe opojnih droga u Bosni i Hercegovini (za period 2009.–2013.)⁴⁶ i akcioni planovi.

Također, problem zlupotrebe opojnih droga je regulisan Krivičnim zakonom i Zakonom o sprečavanju i suzbijanju zlupotrebe opojnih droga. Oba ova zakona poznaju krivične sankcije, kao i sigurnosne mjere koje se mogu izreći počiniocu krivičnog djela ove vrste. Krivičnopravna zaštita u oblasti droga na sličan način je uređena i u krivičnim zakonima entiteta i Brčko Distrikta, pa su tako članovi entitetskih zakona i Brčko Distrikta kojima se inkriminiše neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga u cjelosti identični sa članovima KZ BiH. Još jedan u nizu značajnih zakona za uspješnu borbu protiv kriminala vezanog za zlupotrebu opojnih droga na nivou BiH je i Zakon o krivičnom postupku BiH⁴⁷ koji u članu 116. predviđa mogućnost provođenja posebnih istražnih radnji.

4.2. Pranje novca

Kao i kod drugih oblika organizovanog kriminala, internacionalizaciji ove kriminalne djelatnosti posebno su pogodovali razvoj tehničko-tehnoloških dostignuća i rapidni tokovi globalizacije. Danas, fenomen pranja novca predstavlja ozbiljan međunarodni problem i sve više je izražen kroz utaju poreza, ilegalnu trgovinu drogom i oružjem, prostituciju i reket, organizovanu kocku i druge kriminalne kanale. Zbog svog dominantnog međunarodnog karaktera, rezultirali su i brojni pokušaji definisanja ove djelatnosti, a najčešću primjenu u stranoj literaturi imaju definicije koje u sebi sadrže uže i šire značenje pranja novca. „U širem smislu, pranje novca definišemo kao proces u kome se prihodi, za koje postoji osnovana sumnja da su stečeni kriminalnom aktivnošću, prenose, prebacuju, transformišu, razmjenjuju ili mijenjaju legalnim sredstvima, radi skrivanja ili prikrivanja prave prirode sticanja prihoda. Prema užem shvatanju, pranje novca predstavlja radnju ili pokušaj radnje kojom se skriva ili

⁴⁶ Strategiju možete preuzeti na: <http://msb.gov.ba/dokumenti/strateski/?id=3419>

⁴⁷ Dostupno na: http://www.msb.gov.ba/anti_trafficking/zakonodavstvo/zakoni/?id=3866

prikriva nelegalno porijeklo sredstava, tako da izgleda da ona potiču iz legalnih izvora“.⁴⁸ Na sličan način i domaći autori definišu ovaj oblik organizovanog kriminala. Pranje novca obično promatraju kao proces koji se odvija u tri različite faze. „Prva faza je plasman u kojoj se sredstva stečena kriminalnim putem uvode u finansijski sistem. Raslojavanje je druga faza materijalnog procesa i ona podrazumijeva da je nekretnina već oprana i da su njezino vlasništvo i izvor prikriveni. Integracija kao konačna faza podrazumijeva da je oprani novac već pušten u legalne tokove tržišta“.⁴⁹

Osim pokušaja definisanja pojma pranje novca, među domaćim i stranim autorima, utemeljena su različita vjerovanja, počevši od onih da je termin pranje novca utemeljen krajem dvadesetih godina u vrijeme prohibicije u Sjedinjenim Američkim Državama, do promišljanja da je taj naziv zapravo izveden iz podatka o vlasništvu mafije nad praonicama rublja u SAD-u. Očigledno da ni jedno ni drugo vjerovanje nije odgovaralo potpunoj istini. Ipak, istina je da je međunarodna zajednica prepoznala ovo krivično djelo kao ekstremnu opasnost i u tom smislu donijela niz konvencija i akata s ciljem stvaranja što učinkovitijeg instrumentarija u borbi protiv organizovanog kriminala. Jedna od posebno značajnih je Bečka konvencija iz 1988. godine, kojom je međunarodna zajednica obavezala sve države potpisnice⁵⁰ ovog dokumenta da u svojim krivičnim zakonima uvedu krivično djelo pranja novca. U vezi sa ovom problematikom, važna je i Konvencija Vijeća Evrope iz 1999. godine, poznata više kao Evropska konvencija o pranju novca. Osim što propisuje obavezu uvođenja krivičnog djela pranja novca u nacionalne krivične zakone, ova konvencija je i znatno šira od Bečke konvencije koja pranje novca vezuje za nedozvoljenu trgovinu drogama i psihotropnim supstancama. Važan međunarodni dokument na tom planu predstavlja i Konvencija o borbi protiv transnacionalnog organizovanog kriminala iz 2000. godine čije se polje primjene, također, odnosi na pranje novca, čija je potpisnica i BiH.

Donošenjem Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti na državnom nivou, BiH se, također, pridružila velikom broju zemalja savremenog svijeta u nastojanju da se spriječe i suzbiju najopasniji oblici organizovanog kriminala, a samim tim je

⁴⁸ Dumitrache, A. Alina Money Laundering or Laundering the proceeds of crime?

⁴⁹ Više o ovome vidjeti na: <http://www.int-comp.org/what-is-money-laundering>

⁵⁰ Bečku konvenciju iz 1988. godine potpisalo je 87 zemalja.

Vidjeti na: http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?mtdsg_no=VI-19&chapter=6&lang=en

ispunjen dio obaveze koji je pred nas postavila međunarodna zajednica. Prema ovom zakonu, pod pranjem novca se podrazumijeva:

- „Zamjena ili prijenos imovine, ako je ta imovina stečena kriminalnim radnjama, a radi prikrivanja ili zataškivanja nezakonitog porijekla imovine ili pružanja pomoći nekoj osobi koja je umiješana u takve aktivnosti radi izbjegavanja zakonskih posljedica izvršenih radnji.
- Prikrivanje ili zataškavanje prave prirode, mjesta porijekla, raspolaganja, kretanja, prava ili vlasništva nad imovinom, ako je ta imovina stečena kriminalnim radnjama ili činom učešća u takvim radnjama.
- Sticanje, posjedovanje ili korištenje imovine stečene kriminalnim radnjama ili činom učešća u takvim radnjama (...).⁵¹

Vrlo je važno napomenuti da, osim što se odnosi na sprečavanje pranja novca i na sprečavanje finansiranja terorizma, pomenuti zakon, odredbom člana 1. utvrđuje mjere i odgovornosti Finansijsko-obavještajnog odbora koji se nalazi u sastavu Državne agencije za istrage i zaštitu BiH, te propisuje mjere i odgovornosti obveznika, drugih državnih organa i pravnih lica koji su dužni postupati po ovom zakonu. Mjere i odgovornosti Finansijsko-obavještajnog odbora odnose se na promovisanje saradnje između nadležnih organa Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko Distrikta, u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, kao i na promovisanje saradnje i razmjene informacija s nadležnim organima drugih država i međunarodnih organizacija zaduženih za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti⁵². Jednako tako, Finansijsko-obavještajni odbor može zahtijevati određene podatke, informacije i drugu dokumentaciju neophodnu za obavljanje zadataka od stranih organa za provođenje zakona, domaćih tužilačkih ili upravnih organa, finansijsko-obavještajnih jedinica i međunarodnih organizacija.

4.3. Trgovina ljudima

Trgovina ljudima predstavlja relativno noviji pojam, koji se odnosi na pojavu koja ima dugu historiju, poznatu pod nazivom *trgovina bijelim robljem*. Kao i druge djelatnosti

⁵¹ Vidjeti u: Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti. Dostupno na: <http://www.sipa.gov.ba/hr/pdf/hr/zspn53-09.pdf>

⁵² Zakon o sprečavanju pranja novca, Službeni glasnik BiH, broj 29/04, član 5.

organizovanog kriminala, trgovina ljudima, također, predstavlja unosan i profitabilan biznis koji donosi veliku zaradu kriminalnim organizacijama. Osnovna karakteristika ove pojave je njezin međunarodni opseg i sve češće poistovjećivanje s drugim vrstama organizovanog kriminala. Međutim, ono što se, ustvari, smatra trgovinom ljudima ogleda se u definiciji Ujedinjenih nacija kao "vrbovanje, prijevoz, premještanje, skrivanje ili prihvatanje osoba, putem prijetnji ili upotrebe sile ili drugih oblika prinude, otmice, prijevara, obmane, zloupotrebe ranjivog položaja neke osobe ili davanje ili primanje novčanih sredstava ili druge koristi, radi dobijanja pristanka osobe, koja ima kontrolu nad drugom osobom, u svrhu eksploatacije".⁵³

Iz prethodne definicije se može vidjeti da nije preciziran spol osoba koje mogu biti žrtve trgovine, s tim kada je u pitanju ova djelatnost organizovanog kriminala, u prvom redu se misli na žene, djecu i bebe. Pojam trgovine ljudima u širem smislu vrlo često obuhvata i muškarce koji mogu biti učesnici migracija, ali isto tako i objekti krijumčarenja. Tako u kriminalnoj radnji trgovine ljudima postoji objašnjenje za dvije vrste aktera: žrtve i trafikanti. Žrtve u ovom slučaju odražavaju osobe koje su eksploatisane ili trafikovane, bez obzira na spol, nacionalnu ili vjersku pripadnost, dok je trafikant osoba koja trguje žrtvama. Trgovinu ljudima je, prema mišljenju domaćih autora, moguće razlikovati i na osnovu motiva vršenja, prije svega kao trgovinu ljudima za potrebe radne eksploatacije i trgovinu ljudima za potrebe seksualne eksploatacije. Kao što smo prethodno spomenuli, žrtve seksualne eksploatacije su najčešće žene. Kada dođu u posjed trgovaca, žene se tretiraju na ponižavajući način, kao trgovačka roba ili artikl i najčešće bivaju transportovane iz jedne zemlje i prodane lokalnim bordelima u drugoj zemlji.

Djeca su, također, osjetljiva grupa podložna seksualnoj eksploataciji. Najčešći oblik trgovine djecom odnosi se na dječiju prostituciju, ali i na njihovo bavljenje određenim vidovima kriminalne djelatnosti koje donose znatnu nezakonitu zaradu trgovcima bijelim robljem. Kao jedan od razloga za povećanje trgovine djecom, u svrhu njihove seksualne eksploatacije, navodi se i tzv. seksi turizam, pri čemu je otežavajuća okolnost što seksualnu eksploataciju djece često prati i uživanje droge, kao jedan od načina da se lakše podnese i prebrodi početna faza ove kriminalne djelatnosti. Pored navedenih, rasprostranjenu djelatnost organizovanog kriminala u savremenom svijetu predstavlja i ilegalna prodaja beba bračnim parovima bez djece. Ovu djelatnost uglavnom karakterišu dva načina izvršenja: „prvi, kada su roditelji saglasni da svoju bebu prodaju uz odgovarajuću novčanu naknadu, naročito zbog velikog

⁵³ <http://www.ungift.org/knowledgehub/en/about/human-trafficking.html>

broja djece i nedostatka novčanih sredstava za život; i drugi, mnogo teži i opasniji način izvršenja, je kada se bebe krađu, proglašavaju za umrle i potom prodaju zainteresovanim licima⁵⁴. U izvršenju ove kriminalne djelatnosti najčešće posreduju uvježbane kriminalne organizacije s jedne strane, te s druge strane majke ili oba roditelja djeteta koje su žrtva trgovine. Krajnji cilj ove kriminalne djelatnosti je da obje strane po njezinom okončanju imaju obostranu satisfakciju.

Tako se, prema podacima Međunarodne organizacije rada,⁵⁵ procjenjuje da je samo u zemljama Evropske unije oko 800.000 ljudi koji su žrtve prinudnog rada, što između ostalog, uključuje i prinudno pružanje seksualnih usluga. Izvještaj statističke agencije EU, Eurostata,⁵⁶ također, navodi da je u EU, u periodu između 2008. i 2010. godine, bilo registrirano blizu 24.000 žrtvi trgovine ljudima, od kojih su oko dvije trećine bile seksualno eksploatirane, dok su ostali primoravani na ropski rad ili su prisilno regrutirani u organizirane kriminalne grupe. Najveći broj žrtava iz EU, navodi Eurostat, potječe iz Bugarske i Rumunije, dok oni izvan EU potiču mahom iz Nigerije i Kine. Trideset dvije zemlje u zapadnoj i srednjoj Evropi prijavilo je oko 22.000 žrtava trgovine ljudima na ovom prostoru. U istočnoj Evropi odrasle žene čine udio od oko 80 posto ukupno otkrivenih žrtava, dok je u zapadnoj i srednjoj Evropi, ovaj procenat nešto iznad 60 posto. U isto vrijeme udio djevojčica u trgovini ljudima je oko 10 posto viši u zapadnoj i centralnoj Evropi nego u istočnoj Evropi. To znači da oko tri od četiri otkrivene žrtve trgovine ljudima u zapadnoj i centralnoj Evropi su djeca ili su djevojke. Najčešće žrtve trgovine ljudima su iz Rumunije i Bugarske, a 30 posto žrtava otkrivenih u zapadnoj i centralnoj Evropi su sa područja Balkana (uglavnom iz Albanije, BiH i Srbije).⁵⁷

Očigledno je da trgovina ljudima, kao jedna od djelatnosti organizovanog kriminala, predstavlja ozbiljno krivično djelo. Osim što u sebi duboko inkorporira temeljno kršenje ljudskih prava i uništavanje dostojanstva žrtava, i nakon što prestane njihova eksploatacija, žrtve još dugo nakon toga osjećaju posljedice i imaju težak oporavak. Zbog toga, ova problematika treba biti u fokusu cjelokupne društvene zajednice, nacionalnih i međunarodnih institucija, koje će zajednički raditi na unapređivanju zakonske regulative i pooštavanju

⁵⁴ Bošković, M. (2003): Transnacionalni organizovani kriminal, Policijska akademija, Beograd.

⁵⁵ Više o ovome vidjeti na: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-brussels/documents/genericdocument/wcms_184976.pdf

⁵⁶ <http://bosnian.irib.ir/emisije/svijet/item/144226-trgovina-ljudima-u-evropi>

⁵⁷ Global Report on Trafficking in Persons 2012, UNDC, New York:UN

kaznenih mjera za sve izvršioce ovog krivičnog djela. Bosna i Hercegovina je ratificirala većinu UN-ovih dokumenata o zaštiti ljudskih prava. Posljednji u nizu međunarodnih dokumenata koje je Bosna i Hercegovina potpisala i ratificirala u vezi trgovine ljudima je UN Konvencija protiv transnacionalnog organiziranog kriminala sa dva dodatna Protokola,⁵⁸ i to:

- Protokol za sprečavanje, zaustavljanje i kažnjavanje trgovine ljudima, naročito ženama i djecom uz ovu Konvenciju (“Palermo protokol”);
- Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnenim, morskim i vazdušnim putem.

U skladu sa opredjeljenjem jače borbe protiv trgovine ljudima, Krivični zakon BiH⁵⁹ prepoznaje definiciju trgovine ljudima prihvatajući u najvećem dijelu definiciju iz Protokola. Krivični zakon BiH definiše i druga djela koja se mogu dovesti u vezu sa trgovinom ljudima. Neka od tih djela su: zasnivanje ropskog odnosa i prevoz osoba u ropskom odnosu (član 185); međunarodno vrbovanje radi prostitucije (član 187); nezakonito uskraćivanje identifikacijskih dokumenata (član 188) i krijumčarenje osoba (član 189).

4.4. Druge djelatnosti organizovanog kriminala

Pored navedenih djelatnosti koje se smatraju najrasprostranjenijim i najbitnijim, organizovani kriminal se bavi i nizom drugih protivzakonitih djelatnosti, u koje ubrajamo: kompjuterski kriminal, ekološki kriminal, lihvarjenje, promet nuklearnim otpadom i materijama, lažna bankrotstva, prevare u osiguranju, krijumčarenje luksuznih automobila, pomorska piraterija, trgovina rijetkim biljkama i životinjama i druge oblike organizovanog kriminala. Ove, kao i temeljne djelatnosti organizovanog kriminala, vrlo su prisutne u svijetu i predstavljaju svakodnevnu prijetnju ljudskoj egzistenciji.

⁵⁸ Ovi dokumenti su potpisani 13. decembra 2000. godine u Palermu, a ratificiralo ih je Predsjedništvo BiH odlukom koja je na snagu stupila 27. marta 2002. godine. Sl.glasnik BiH br. 3/02, 27. mart 2002. godine, str. 67.

⁵⁹ Član 186. Krivičnog zakona BiH, Službeni glasnik BiH, br. 3/03, a u vezi sa članom 3 Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona BiH, Sl. Glasnik BiH, br. 61/04 od 29. decembra 2004. godine.

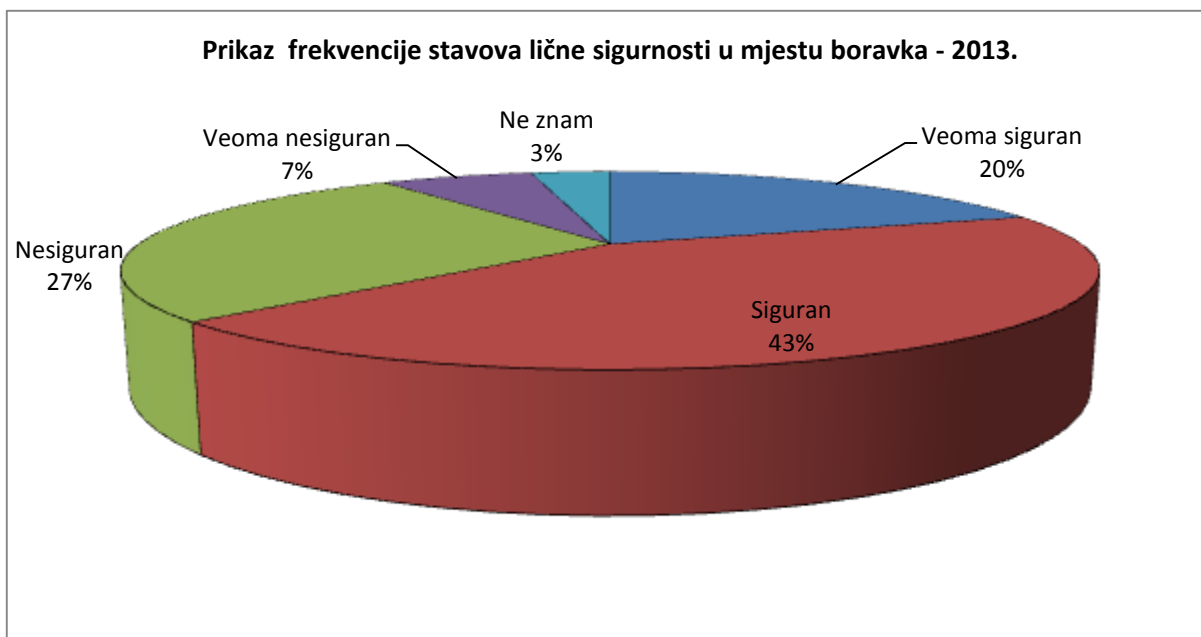
5. ISTRAŽIVANJE PERCEPCIJE O ORGANIZOVANOM KRIMINALU

Polazeći od izloženih teorijskih rasprava, uvida u pravno definisanje organizovanog kriminala, kao i iznesenih pretpostavki, Centar za sigurnosne studije proveo je, za potrebe ove studije, Istraživanje stavova građana o organizovanom kriminalu u Bosni i Hercegovini. Istraživanje je pionirski poduhvat u ovoj oblasti kroz koji smo došli do značajnih informacija vezanih za organizovani kriminal u Bosni i Hercegovini. Predmet istraživanja postavljen je u smislu ispitivanja zajedničkog prediktivnog stava i percepcije građana o organizovanom kriminalu, kao i utjecaja i rasprostranjenosti organizovanog kriminala. Uzorak istraživanja je činilo 1.500 ispitanika iz cijele Bosne i Hercegovine, koji je odražavao zastupljenost ispitanika na osnovu teritorijalnog ustroja BiH, a u skladu sa rezultatima popisa iz 1991. godine. U istraživanju je primijenjena kvantitativna metoda anketnog upitnika, uz primjenu tehnike slučajnog prolaznika. Istraživanje je sprovedeno pod monitoringom metodologa i projektnog osoblja, uz podršku stručno osposobljenih anketara.

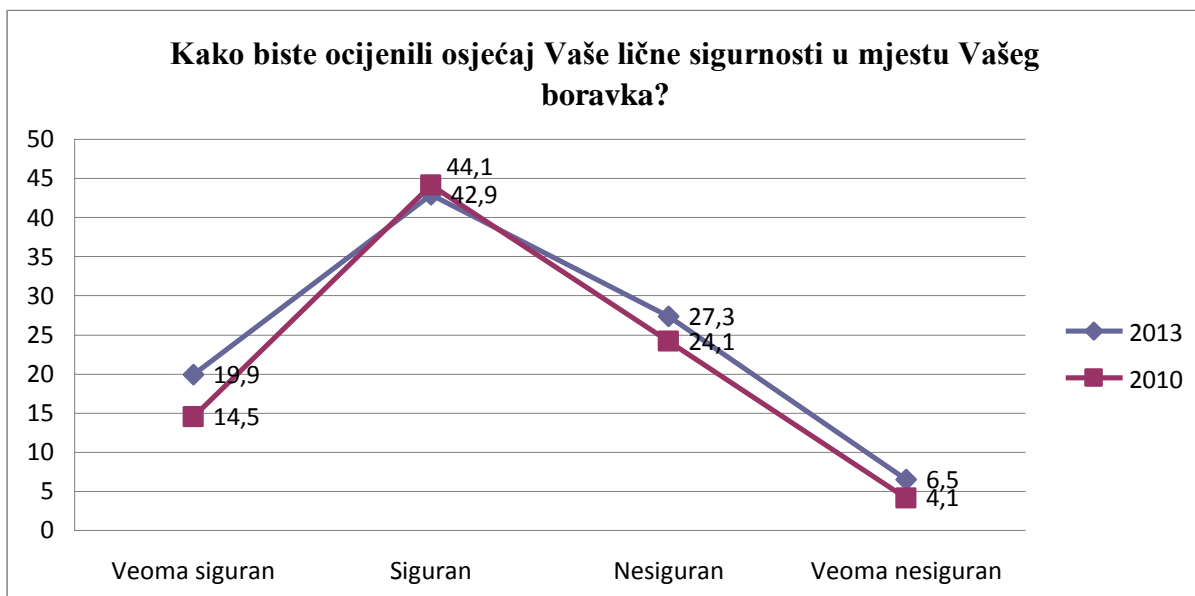
U ovom dijelu studije predstavljena je analiza percepcije opće sigurnosti građana Bosne i Hercegovine, njihovih stavova o sigurnosti, društvenim pojavama koje doprinose osjećaju nesigurnosti, te stavova o efikasnosti subjekata koji su zaduženi za sprovođenje aktivnosti u borbi protiv organizovanog kriminala.

5.1. Percepcija opće sigurnosti

Rezultati istraživanja javnog mnijenja pokazuju da se Bosna i Hercegovina od strane njenih građana percipira kao prilično sigurna zemlja. Tako među ispitanicima koji predstavljaju opću populaciju, njih 42,9%, se osjeća sigurnim u mjestu svog boravka, a njih 19,9% se osjeća veoma sigurnim.

Zanimljiv je podatak, da se gotovo identičan broj građana izjasnio da se osjeća sigurnim (44,1%) i veoma sigurnim (14,5%) u istraživanju koje smo sproveli 2010. godine.⁶⁰ S druge strane, nešto manje ispitanika, njih 27,3%, ocijenili su osjećaj lične sigurnosti u svom mjestu boravka nesigurnim, a 6,5% ispitanika izjasnilo se kao veoma nesigurno.

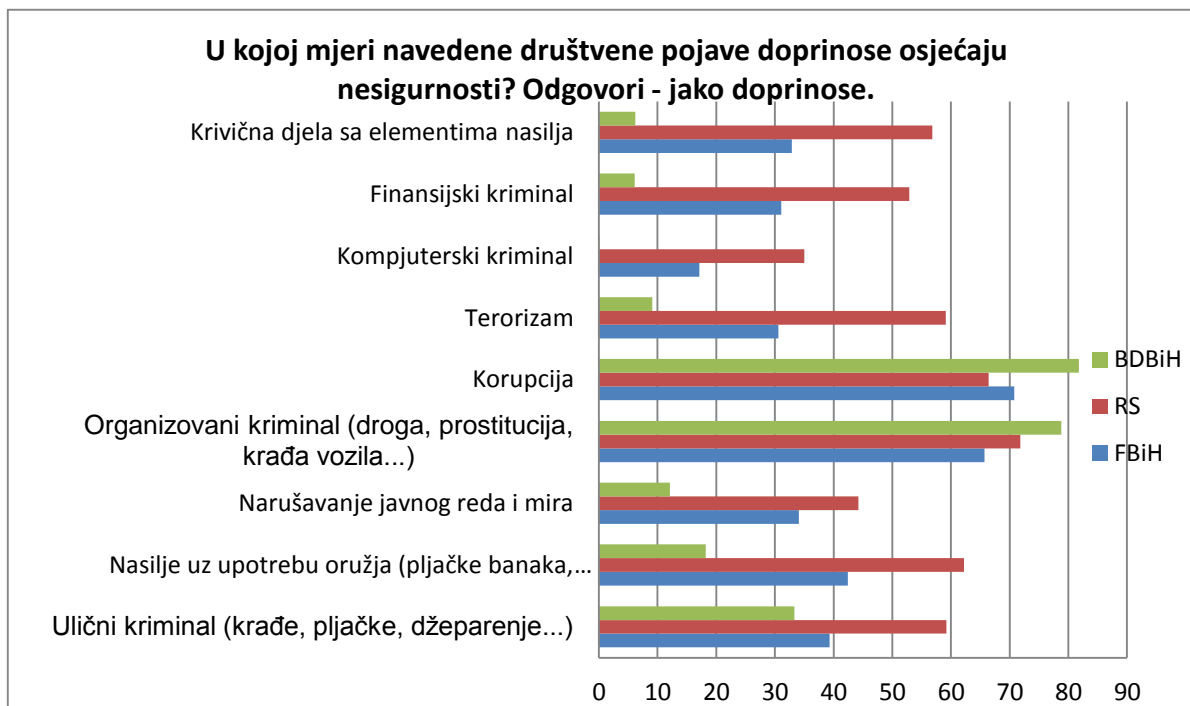
⁶⁰ Istraživanje je sprovedeno od Centra za sigurnosne studije za potrebe Studije o malom i lakom naoružanju. Uzorak istraživanja je isti, odnosno 1 500 ispitanika. Sarajevo: UNDP 2010/2011. Više o rezultatima istraživanja vidjeti na:

http://www.ba.undp.org/content/dam/bosnia_and_herzegovina/docs/Research&Publications/Crises%20Prevention%20and%20Recovery/Small%20Arms%20Survey%202010-2011/BiH_studija_o_malom_i_lakom_naoruzanju_2010-2011.pdf

Za razliku od rezultata istraživanja iz 2010. godine, kada su se ispitanici iz Republike Srpske osjećali najsigurnije, njih 48,8% se tada izjasnilo sigurnim u svom mjestu boravka, u ovom istraživanju najviše je građana Republike Srpske koji su se izjasnili nesigurnim u svom mjestu boravka. Odnosno, broj građana koji se prethodno izjasnio da se osjeća sigurnim pao je za 7,8%, tačnije na 41%. U Federaciji BiH razlike između rezultata prvog i drugog istraživanja nisu velike (2010. - 41,7%, a 2013. - 43,7%). Stepenn nesigurnosti u Federaciji BiH je, također, ostao na nivou iz 2010. godine, na procentu od 25,0%, dok je u RS-u ovaj procenat porastao za 9,6% odnosno sa 22,2% na 31,8%. Kada se analiziraju podaci u odnosu na starosnu dob ispitanika, uočene su statistički značajne razlike s obzirom na godine ispitanika. Stepenn nesigurnosti raste sa godinama starosti i dostiže svoj vrhunac u starosnoj grupi 60+ godina, s procentom od 29,7%. Najsigurnije se osjećaju mladi u dobi od 18 do 30 godina, čak skoro polovina njih izražava ovakav stav (49,0%), a slijede ih ispitanici u dobi 31-59 godina. Kada je u pitanju etnička pripadnost, tu nije bilo promjena u odnosu na istraživanje iz 2010. godine. Dalje, najveći procenat sigurnosti 46,6% je kod Hrvata, dok se sigurnim u svom mjestu boravka osjeća 44% ispitanika srpske nacionalnosti. Najveći stepenn nesigurnosti zabilježen je kod pripadnika iz reda Ostalih, njih jedna trećina, a slijede ih Bošnjaci s 29,2% ispitanih, koji se osjećaju nesigurno u mjestu svoga boravka. Nesigurnim i veoma nesigurnim najviše se osjećaju manje obrazovani (sa završenom osnovnom školom – 37,2%), dok se najsigurnim osjećaju oni sa završenim fakultetom (40,5%). Razlike u stepenu sigurnosti postoje i u kantonima i regijama. Najveći stepenn sigurnosti u mjestu svog boravka iskazali su ispitanici Zapadno-hercegovačkog kantona, 57,1%, a slijede ih ispitanici Hercegovačko-neretvanskog kantona i Posavskog kantona. Za razliku od njih, najveći stepenn nesigurnosti iskazan je kod ispitanika u Zeničko-dobojskom kantonu, Bosansko-podrinjskom i Tuzlanskom kantonu. U Republici Srpskoj najsigurnije se osjećaju ispitanici iz Trebinja 45,1%, zatim ispitanici Banje Luke i Pala. U Brčko Distriktu BiH više od polovine ispitanika osjeća se sigurnim u svom mjestu boravka.

5.2. Percepcija društvenih pojava koje doprinose osjećaju nesigurnosti

Zanimljivi su odgovori na pitanje – *U kojoj mjeri društvene pojave doprinose osjećaju nesigurnosti ispitanika?* Od devet ponuđenih društvenih pojava, najveći postotak ispitanika birao je da korupcija i organizovani kriminal jako doprinose osjećaju njihove nesigurnosti.

Bez obzira iz kojeg entiteta dolazili ili kojoj etničkoj grupi pripadali, ispitanici misle da osjećaju njihove nesigurnosti najviše doprinosi *korupcija i organizovani kriminal* (69,4% : 68,3%), zatim nasilje uz upotrebu oružja 49,3 % (pljačke banki, tržnih centara, transporta novca...), te ulični kriminal (krađe, pljačke prodavnica, džeparenje) sa 46,3%. Zanimljivo je da u odnosu na starosnu dob ispitanika i pol, ne postoji dovoljno čvrsta korelacija kada je u pitanju izbor prve dvije društvene pojave koje doprinose osjećaju nesigurnosti. To znači da muškarci i žene, biraju korupciju i organizovani kriminal kao društvene pojave koje najviše doprinose osjećaju njihove nesigurnosti, kao i ispitanici bez obzira da li se radi o mladima ili starijim osobama.

Ispitanici smatraju da od devet navedenih društvenih pojava, kompjuterski kriminal, finansijski kriminal i terorizam, najmanje doprinose osjećaju njihove nesigurnosti. Od devet ispitivanih društvenih pojava koje doprinose osjećaju nesigurnosti, terorizam zauzima sedmu poziciju. Udio osoba koje su terorizam birale kao društvenu pojavu, koja jako doprinosi

osjećaju nesigurnosti, veći je procenat u Republici Srpskoj nego u Federaciji BiH (59,1% : 30,6%), kao i kod starijih ispitanika, odnosno populacije preko 60 godina.

Stajališta da organizovani kriminal predstavlja vodeću društvenu pojavu koja doprinosi osjećaju nesigurnosti građana BiH, potvrđuju promišljanja većine autora da ova pošast kao savremena sigurnosna prijetnja nema granica i predstavlja opasnost razvoju društva i vodeća je prepreka daljem napretku zemlje. Porastu organizovanog kriminala u posljednjih par godina pogodovali su tokovi ekonomske krize, povećan broj nezaposlenih i broj potencijalnih učesnika u njegovim različitim formama. Pored navedenih općih faktora koji su doprinijeli porastu organizovanog kriminala, ovim istraživanjem građani su identifikovali još niz faktora koji su specifični za BiH, a koji doprinose povećanju organizovanog kriminala.

Prije svega, kao vodeći faktor povećanja organizovanog kriminala, građani naglašavaju nedovoljne aktivnosti vlasti Bosne i Hercegovine u borbi protiv organizovanog kriminala. Većina ispitanika, njih 60% posto, smatra da vlasti BiH ne čine dovoljno u borbi protiv organizovanog kriminala, a samo 12% ispitanika složilo sa našom tvrdnjom da „vlasti u Bosni i Hercegovini čine dovoljno u borbi protiv organizovanog kriminala“. Očito je da su domaći političari učinili malo u borbi protiv organizovanog kriminala, opredijelivši se više za propagandu politike koja je oblikovana samim konfliktima, a ne potrebama da se vlast obračuna sa organizovanim kriminalom.⁶¹ Najveći broj ispitanika koji smatraju da „vlasti u Bosni i Hercegovini ne čine dovoljno u borbi protiv organizovanog kriminala“, zabilježen je u entitetu RS-a 65,5%, dok je ovakvih ispitanika najmanje u BD BiH-a, njih 48,5%.

S obzirom da ubjedljiva većina građana smatra da vlasti u Bosni i Hercegovini ne čine dovoljno u borbi protiv organizovanog kriminala, ne iznenađuje činjenica da 76,8 % građana

⁶¹ "Nacionalistička demagogija" u Republici Srpskoj. Izborna obećanja Milorada Dodika da će Republiku Srpsku "odvesti u neovisnost od Bosne i Hercegovine" su, pored stanja u srpskim općinama na Kosovu, jedna od tema, o kojoj pišu listovi na njemačkom jeziku. Pored ostalog, list navodi "Dodik i njegovi podanici sprečavaju solidariziranje Srba s Bošnjacima i Hrvatima, ne samo gušenjem svakog prosvjeda, već i retorikom, kojom se ističu etničke suprotnosti, pa sve do dezinformacija i demagogije. Tako je Dodik u novembru 2013. govorio o islamizaciji Bosne i Hercegovine i navodno 'konkretnom planu' da se u BiH dovede i do '500.000 Arapa'. To je demagogija, koja se poigrava sa strahom od navodne turske vladavine, usađenim kod mnogih Srba još od vremena Osmanskog carstva." List pojašnjava i da bi, zbog Dodikovih učestalih izjava o otcjepljenju od BiH, visoki predstavnik u BiH pravno gledano mogao smijeniti Dodika zbog kršenja Dejtonskih pravila. "Ali prije svega Njemačka i Francuska su protiv, jer se pridržavaju mišljenja da Bosna i Hercegovina sama mora riješiti svoje probleme." Više o ovom vidjeti na http://www.dw.de/nacionalisti%C4%8Dka-demagogija-u-republici-srpskoj/a-17457513?maca=bos-TB_bs_sarajevox-4187-html-cb

smatra da pravosuđe u BiH nema odlučnosti i hrabrosti da procesuiraju visoke zvaničnike koji se vezuju za određene kriminalne radnje. Indikativno je i to da utjecajni pripadnici organizovanog kriminala i nakon izrečenih sankcija, nastoje iz kazneno-popravnih ustanova zadržati dio utjecaja na vanjske kriminalne aktivnosti, te preko svojih veza u najvišim organima vlasti izdejsstvovati ranije puštanje na slobodu. Prema navodima medija, kao i osoba sa kojima smo obavili intervju, organizovani kriminal i najviši nivoi vlasti su povezani iznutra, međutim, zbog specifičnosti tih veza teško je ili gotovo nemoguće procijeniti obim istih. Kao primjer ovakvih veza, najčešće se navodi predsjednik Federacije Bosne i Hercegovine Živko Budimir koji je osumnjičen da je uzimao mito kako bi pomilovao veći broj osuđenika, uključujući neke od najtraženijih kriminalaca u Bosni i Hercegovini.⁶²

Mnogi s kojima smo vodili intervju sporost bosanskohercegovačkog pravosuđa ocijenili su neprihvatljivim. Uprkos čestim prigovorima koji stižu iz Evropske unije, sudski postupci su i dalje spori, a dužina trajanja sudskih postupaka smatra se jednim od temeljnih i najvažnijih simptoma krize bosanskohercegovačkog pravosuđa.⁶³ O samoj sporosti najbolje svjedoče sami građani koji su doslovce zapeli u pravosudnim sporovima nerazumnog trajanja, čime im je narušeno ustavno pravo na suđenje u razumnom roku. Tako, posmatrano prema vrstama predmeta, građanski predmeti su najbrojniji među neriješenim predmetima, s obzirom da ih je s 31.12.2012. godine bilo 130.938, zatim slijede ovršni predmeti, te prekršajni s 48.129, izvanparnični s 42.115, gospodarski 32.528, kazneni s 25.818, upravni predmeti s 15.344, te predmeti registracije gospodarskih subjekata s 2.186 neriješenih predmeta. U značajnom broju predmeta zastarjelost pokretanja i vođenja prekršajnog postupka nastupila je i prije nego su ti predmeti zaprimljeni u sudovima.⁶⁴

Sporost pravosuđa možda najbolje ilustruje primjer dospijeca predmeta na krajnju pravosudnu instancu u BiH, Ustavni sud Bosne i Hercegovine. Upućeni u rad pravosudnog sistema ukazuju da može proći i 10 godina prije nego što građani dobiju privilegiju da njihov

⁶²<http://www.vecernji.hr/svijet/uhicen-zivko-budimir-primao-mito-za-pomilovanje-kriminalaca> pristupljeno 27. 02. 2014.

⁶³ Prema anketi koju je za CIN u martu 2005. godine proveo Prism Research, 61 posto ispitanika je nezadovoljno sporošću rada Haškog suda i novog Vijeća. Neki zvaničnici Haškog suda i Suda BiH smatraju da je uspavljajuća brzina rada pravosudnih organa samo pokazatelj komplikovanosti zadatka uspostave, prvo Suda u Hagu, a zatim i domaćih sudova u skladu sa međunarodnim standardima. Međutim, drugi kažu kako BiH nema resurse potrebne da novo Vijeće ispuni obećanja data građanima. Preuzeto sa <http://www.cin.ba/zakasnjela-pravda/>, dana 24. 02. 2014.

⁶⁴ Godišnji izvještaj za 2012. Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine, str. 93. Dostupno na: <http://www.hjpc.ba/intro/gizvjestaj/pdf/VSTV%20BiH%20-%20godisnji%20izvjestaj%202012.pdf>

slučaj razmotre sudije Ustavnog suda BiH, jer svaki predmet mora proći proceduru pred redovnim sudovima. Predmeti sa općinskih sudova moraju proći kroz kantonalne i Vrhovni sud FBiH, a sličan sistem postoji i u RS-u. Svaki od ovih sudova i sam nosi teret neriješenih predmeta, što dodatno usporava cijeli proces⁶⁵. Očito da sadašnji složen i rascjepkan pravosudni sistem, koji čine četiri odvojena sistema ne može adekvatno odgovoriti borbi protiv kriminala. Ovakvo mišljenje dijeli većina ispitanika, njih 54,4%. Od strane ispitanika u entitetima i BD BiH ispoljen je trend podrške stavu da “sadašnji složen i rascjepkan pravosudni sistem, kojeg čine četiri odvojena sistema ne može adekvatno odgovoriti borbi protiv organizovanog kriminala”. Ovakav stav najviše podržavaju ispitanici u Brčko Distriktu BiH, njih 72,8%, zatim u entitetu Federacija BiH 62,7%, te nešto manje u entitetu RS, njih 40%.

Kada su u pitanju stavovi i mišljenja ispitanika sa kojima smo vodili intervjue po pitanju reforme pravosudnog sistema (mišljenja eksperata i osoba iz sigurnosnih institucija), tu postoji jedinstven stav da je ovom reformom ostvaren ograničen napredak. Rad pravosudnih institucija dodatno otežavaju i određene političke inicijative za reformu pravosudnog sistema, koja bi rezultirala politizacijom imenovanja. Pored navedenog, na rad pravosudnih institucija dodatno utiče sklonost fokusiranja na formu umjesto na funkciju, nedovoljno znanje o tome kako doći do promjena koje će donijeti željene rezultate, kratkotrajne reforme umjesto orijentacije ka dugoročnijim strategijama, upošljavanju podobnih a ne stručnih i dilemama koje se odnose na odgovornost uposlenika u pravosudnim strukturama.

Za ovakav nivo kriminala, građani odgovornost vide i u sadašnjem složenom policijskom sistemu. Tako većina ispitanika (51,4 posto), smatra da sadašnji složeni policijski sistem od 16 agencija ne može adekvatno odgovoriti borbi protiv organizovanog kriminala. S ovakvim stavom se slažu i ispitanici s kojima smo vodili intervjue. Oni, također, ističu da kombinacija decentralizovanih policijskih snaga vodi ka ograničenoj saradnji i koordinaciji po pitanjima koja se tiču više zona odgovornosti, što ide u prilog organiziranim kriminalnim grupama. Stiče se dojam, da je ovakvo stanje posljedica nedovoljnog interesovanja policije, tužilaštva i sudova za procesuiranje složenih krivičnih djela, odnosno djela iz oblasti organizovanog kriminala. Isto tako, dosadašnji procesi usmjereni na reformu policijskih struktura u BiH nisu ostvarili svoju svrhu, odnosno unaprijedili instutucionalni okvir za postizanje kvalitetnijih

⁶⁵ *Ćazim Sadiković*, bivši potpredsjednik Ustavnog suda BiH. Intervju

rezultata u ovoj oblasti. U određenoj mjeri, provedeni procesi reforme policije su, ionako složen policijski sistem opterećen preklapanjem ovlasti između postojećih agencija, napravili još složenijim sistemom, koji između ostalog pruža i prostor za izbjegavanje odgovornosti. U prilog tome govore i stavovi većine ispitanika, da ovakav složen policijski sistem ne može odgovoriti borbi protiv organizovanog kriminala. Broj ispitanika iz entiteta Republike Srpske koji smatraju da sadašnji složen policijski sistem ne može adekvatno odgovoriti borbi protiv organizovanog kriminala, manji je skoro duplo u odnosu na broj ispitanika iz entiteta FBiH (34,7% : 61,3%). U Brčko Distriktu BiH ovaj broj je gotovo na nivou broja ispitanika iz entiteta FBiH.

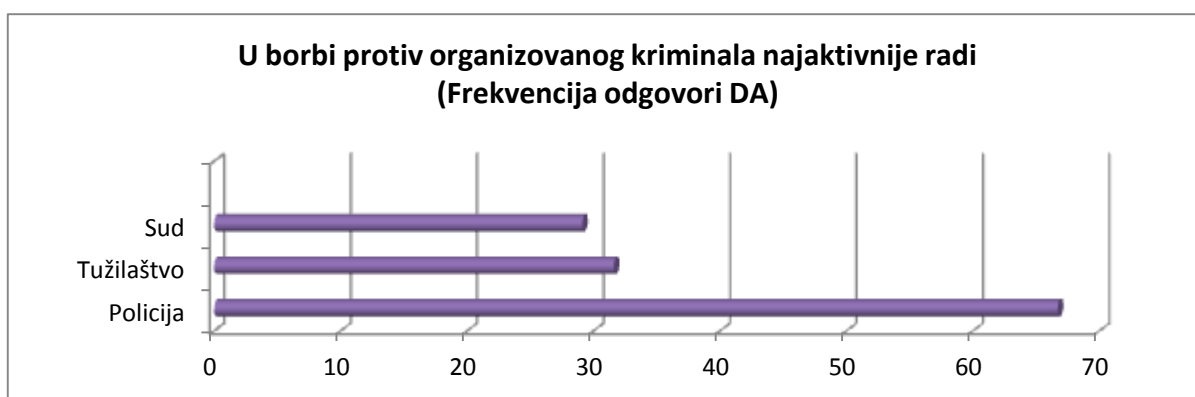
6. PROCJENA KLJUČNIH AKTERA

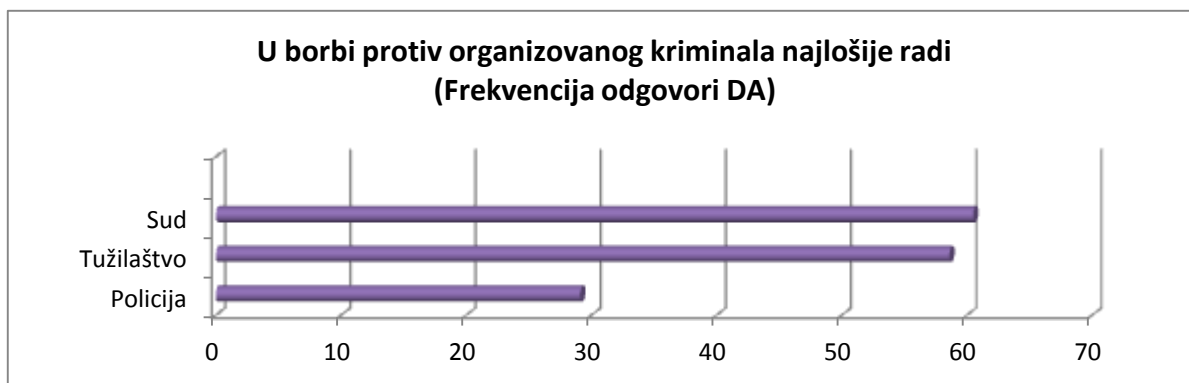
Za analizu procjene ključnih aktera koristili smo dualan pristup, pa smo ispitanicima ponudili mogućnost da svoje stavove iskažu u odnosu na aktere koji su po svojoj prirodi posla zaduženi za borbu protiv organizovanog kriminala, te one aktere koji doprinose organizovanom kriminalnom djelovanju. S obzirom da je linija između navedenih aktera jako tanka, neki će se akteri u odgovorima anketiranih pojavljivati u obje ove grupe. Također, u ovom dijelu ćemo analizirati kakvu ulogu mogu imati građani u poduzimanju mjera za borbu protiv organizovanog kriminala.

6.1. Procjena rada policije, tužilaštva i suda

U početnom stadiju istraživanja željeli smo ispitati stavove građana Bosne i Hercegovine u odnosu na aktivnosti i radnje koje preduzimaju organi policije, tužilaštva i sudovi u borbi protiv organizovanog kriminala.

Ukupno gledano, ocjene građana u odnosu na ponuđene nadležne organe vlasti, najpozitivnije su u odnosu na aktivnosti koje provodi policija u borbi protiv organizovanog kriminala. Udio osoba koje smatraju da policija radi loše u borbi protiv organizovanog kriminala kreće se između 29,1% i 32,9%, odnosno skoro jedna trećina ispitanika smatra da policija nije na nivou svog zadatka po pitanju borbe protiv organizovanog kriminala. Za razliku od tako iskazanog stava prema radu policije, velika većina ispitanika smatra kako sudovi rade najlošije u borbi protiv organizovanog kriminala.

Za negativan stav prema radu suda u borbi protiv organizovanog kriminala opredijelilo se između 60,5% i 70,1% ispitanika. Ovakav negativan stav ispitanika prema radu suda, koincidira i s nekim od prethodnih istraživanja na polju organizovanog kriminala u BiH. Tako se u istraživanju *Organizovani kriminal u BiH - tihi rat koji iz zasjede vode bezubi tigrovi ili rat koji još nije vođen?*, autorice Sheelagh Brady, navodi da su sudije u BiH često kritikovane.

„Pomenuto je da je 90% njih sposobno da obavlja svoj posao, ali da to ne rade profesionalno, jer se na njih ne vrši pritisak da rade profesionalno. Neki su naveli da se sudije često boje obavljati svoj posao zbog zastrašivanja i straha za sopstvenu sigurnost i sigurnost svoje porodice. Također je pomenuto i da je nekim od njih potrebno više obuke i iskustva u određenim područjima, kako bi znali kako da se nose da novim sofisticiranijim slučajevima“.⁶⁶

U istraživanju ispitanici su imali i sličan, odnosno, prilično negativan stav prema radu tužilaštva u borbi protiv organizovanog kriminala. Tako, njih između 58,6% i 67,3% smatraju da tužilaštvo radi najlošije u borbi protiv organizovanog kriminala.

Većina ispitanika (njih između 66,7% i 70,1%) je bila stava da je policija najaktivnija u borbi protiv organizovanog kriminala. S ovakvim stavovima saglasne su i osobe s kojima smo vodili intervjuje, naglašavajući da policija, i pored toga što se suočava sa nizom problema kao što su nedostatak opreme i stručnog kadra, uglavnom radi profesionalno. U prilog ovakvoj konstataciji, navodili su pojedine istrage kao primjer. Svi sudionici intervjuja bili su jedinstveni u stavu da je policiji potrebna bolja obuka, prikladnija oprema i tehnologija,

⁶⁶ Sheelagh Brady (2012). *Organizovani kriminal u BiH - tihi rat koji iz zasjede vode bezubi tigrovi ili rat koji još nije vođen?* Sarajevo. Str. 43.

profesionalan a ne politički način rukovođenja, kako bi se uspješnije borila protiv novih, sofisticiranijih vrsta kriminala.

Na osnovu ispitivanja javnog mnijenja, vidljivo je da je podijeljeno mišljenje ispitanika oko povjerenja u rad policije na poduzimanju radnji sprečavanja i suzbijanja organizovanog kriminala. Tako, 45,5% ispitanika ima povjerenje u rad policije na poduzimanju aktivnosti sprečavanja i suzbijanja organizovanog kriminala, dok 40,01% nema povjerenje.

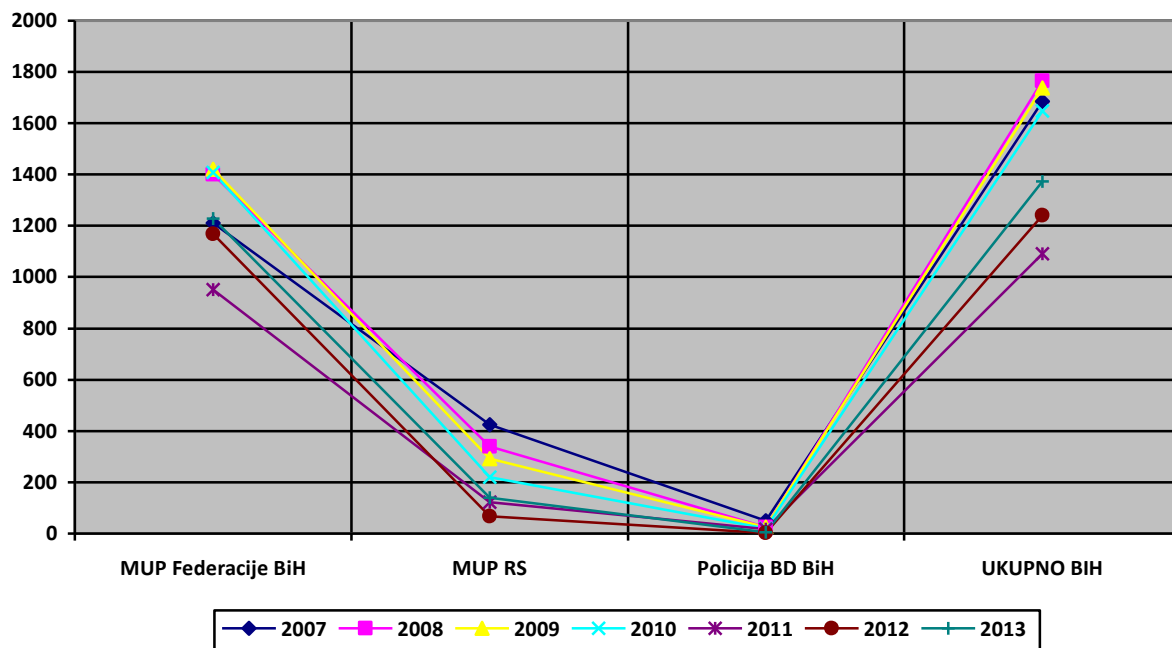
Ohrabrujući je pokazatelj koji ukazuje da bi više od 41% građana, ukoliko bi imali saznanje o određenim radnjama kriminalnih grupa ili djelima organizovanog kriminala, bili spremni kontaktirati policiju, odnosno prijaviti ove radnje. Skoro jedna polovina ispitanika smatra, da bi nakon što kontaktiraju policiju, policija bila prilično efikasna u poduzimanju mjera iz njihove nadležnosti.

Grafikon 3: Povjerenje u rad policije u aktivnostima sprečavanja i suzbijanja organizovanog kriminala

Promjena stava i porast povjerenja prema radu policije u borbi protiv organizovanog kriminala, rezultat je permanentnog rada policije u zadnje dvije godine. Analiza rezultata rada policijskih službi u BiH, a na osnovu godišnjih statističkih izvještaja, pokazuje da rad policije u zadnjih nekoliko godina bilježi konstantan napredak. Najbolji primjer kako policija može utjecati na povećanje sigurnosti građana, a ujedno i povećanju povjerenja prema njihovom radu, jesu policijske akcije koje rezultiraju razbijanjem određenih kriminalnih grupa. Sprovedene planske akcije kontrole autootpada u 2011. godini, rezultirale su pronalaskom ukradenih automobila i presijecanjem veza kriminalnih grupa, te su 2011. godinu izdvojile kao godinu sa najmanje krivičnih djela krađa motornih vozila.

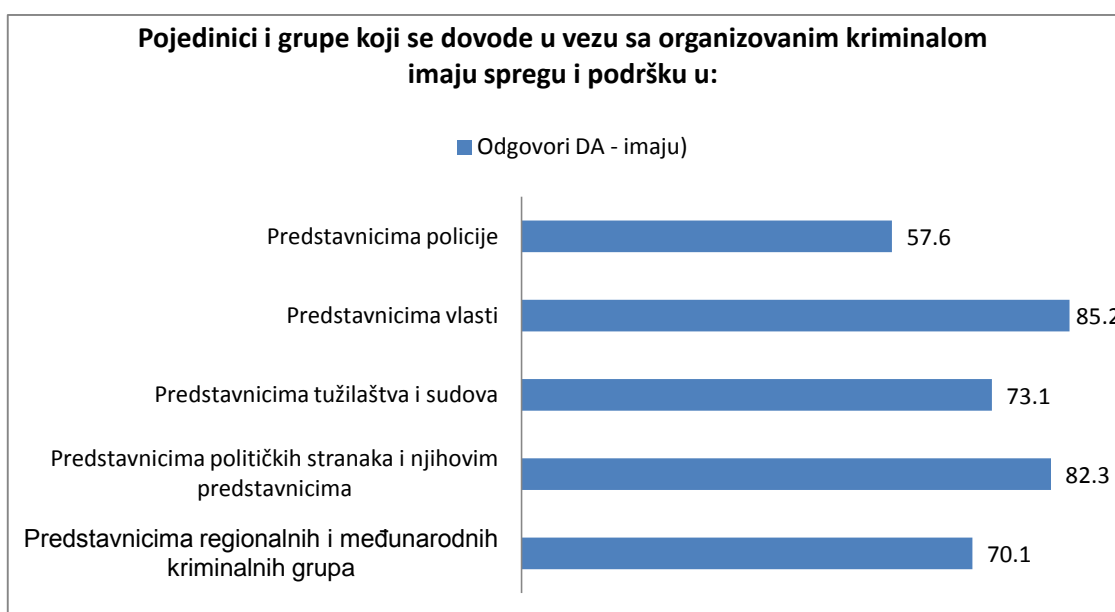
Ovakvi rezultati govore o važnosti kontinuiranog praćenja stavova javnosti o ovim temama, a istovremeno otvaraju i pitanje o značaju proaktivnog djelovanja policijskih snaga.

Grafikon 4: Prikaz kretanja pojave krivičnih djela krađe vozila u periodu 2007. - 2013.

6.2. Sprega i podrška

Osim procjene rada ključnih aktera u borbi protiv organizovanog kriminala, naše zanimanje je bilo usmjereno i na stavove građana o sprezi i podršci određenih aktera pojedincima i grupama koje se dovode u vezu s organizovanim kriminalom. Prema stavovima ispitanika, pojedinci i grupe koje se dovode u vezu sa organizovanim kriminalom, imaju najveću spregu i podršku u *predstavnicima vlasti*. Čak 85,2% ispitanika je biralo ovu opciju. Na drugom mjestu su predstavnici političkih stranaka i njihovi predstavnici. Ovakvu opciju je birala, također, velika većina, (82,3% ispitanika), ali sa nešto manjim procentom u odnosu na prvu opciju.

Mnoge intervjuisane osobe su iskazale stav da smatraju kako ima mnogo korumpiranih političara, od najnižeg do najvišeg nivoa. Kada je u pitanju borba protiv organizovanog kriminala, većina njih smatra da za efikasnu borbu protiv organizovanog kriminala treba imati političku podršku, odnosno da je to politički problem. To ukazuje da se malo toga može promijeniti bez promjene u načinu razmišljanja, pristupu i strukturi političke vlasti. „Većina ispitanika je navela kako sistem dozvoljava mnogim političarima da štite svoje interese, stavljajući ih ispred interesa države ili njenih građana. Jedan broj ispitanika je rekao kako su mnogi političari spremni i da direktno štite kriminalce, kako bi zaštitili svoje interese, a voljni su da zažmire na mnogo toga, čak i onda kad nisu direktno umiješani“.⁶⁷ Ovakvi stavovi i razmišljanja građana jasno govore da građani dijelom gube povjerenje u institucije društva,

⁶⁷ Sheelagh Brady (2012). *Organizovani kriminal u BiH- tih rat koji iz zasjede vode bezubi tigrovi ili rat koji još nije vođen?* Sarajevo. Str. 40.

odnosno da ih u najmanju ruku ne doživljavaju kao vlastiti servis, nego dadatni izvor nepotrebnih poteškoća. U prilog ovakvoj konstataciji ide i pokazatelj da 59,9% građana koji su učestvovali u istraživanju, nema povjerenje u sadašnju vlast i njihove namjere da se uspješno izbore sa organizovanim kriminalom.

Većina stručnjaka se slaže da je organizovani kriminal u određenoj vezi sa nosiocima vlasti i političkih stranaka. Tako Abazović smatra da se o organiziranom kriminalu radi samo onda kada su nosioci kriminalnih radnji u izravnoj ili neizravnoj vezi s pojedincima iz državnih institucija različitog nivoa i različitih funkcija. Dakako, mogu postojati i veoma organizirane kriminalne grupe koje djeluju samostalno i činiti različita zlodjela, ali se države s njima relativno lahko razračunavaju. Međutim, kada govorimo o organiziranom kriminalu, onda je djelatna veza kriminalaca sa „državom“ nezaobilazna.⁶⁸ Mirza Smajić, autor knjige „Organizovani kriminal u Bosni i Hercegovini – tranzicijske dileme“, navodi kako su ove veze prepoznate i potvrđene u strateškim dokumentima Bosne i Hercegovine za borbu protiv organizovanog kriminala. Tako se u Strateškom dokumentu BiH za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije (2006-2009) kao uzrok nastanka i razvoja kriminala navodi „ubrzano srastanje vrhova vlasti sa organizovanim kriminalom koji je tokom rata dobio puni zamah, a njegovi eksponati ponekad i politički značaj“. Osim toga, pred sudovima Bosne i Hercegovine pokrenuto je nekoliko optužnica protiv nosioca javnih funkcija, a u vezi s ovom problematikom⁶⁹.

Sprega i podrška pojedincima i grupama koji se dovode u vezi sa organizovanim kriminalom od strane predstavnika tužilaštva i sudova, treća je najčešća birana opcija od strane ispitanika. Za ovu opciju opredijelilo se 73,1% anketiranih. Na četvrtom mjestu je sprega i podrška pojedincima i grupama koju pružaju predstavnici regionalnih i međunarodnih kriminalnih grupa (70,1%), a na petom mjestu je sprega i podrška s predstavnicima policije (57,6%).

Veoma su zabrinjavajući pokazatelji da velika većina ispitanika smatra da pojednici i grupe koji se dovode u vezu sa organizovanim kriminalom imaju spregu i podršku u svim ponuđenim akterima koji, između ostalog, imaju značajnu ulogu u borbi protiv organizovanog kriminala (predstavnici vlasti, predstavnici političkih partija, predstavnici

⁶⁸ Intervju: Mirsad Abazović, profesor Fakulteta za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu. Sarajevo 18.12. 2013.

⁶⁹ Intervju Mirza Smajić za Klix. Više vidjeti na <http://www.klix.ba/vijesti/bih/reforma-policije-rjesava-organizovani-kriminal-u-bih/100224044> Pristupljeno zadnji put: 10. 03. 2014.

tužilaštva i sudova i predstavnici policije). Od svih navedenih ključnih aktera, građani u najmanjoj mjeri smatraju da pojedinci i kriminalne grupe imaju spregu i podršku u predstavnicima policije, ali općenito gledano i taj procenat je zabrinjavajući 57,6%.

Imajući u vidu da značajan broj ispitanika smatra da pojedinci i grupe koji se dovode u vezu sa organizovanim kriminalom imaju spregu s predstavnicima vlasti, ne iznenađuje podatak da 60% ispitanika nema povjerenje u sadašnje vlasti i njihove namjere da se uspješno izbore sa organizovanim kriminalom.

6.3. Izvori informacija

Mediji se nalaze na prvom mjestu liste izvora informacija o pitanju na koji način građani dolaze do informacija o postojanju organizovanog kriminala u BiH. Broj onih koji su tako odgovorili je većina, odnosno njih 67,6%.

Od 67,6% ispitanika u Bosni i Hercegovini, koji su izjavili da su za njih mediji najvažniji izvor informacija, najviše je onih sa višom/visokom školskom spremom (70%). Medije, kao najvažniji izvor informacija, nešto češće navode muškarci nego žene (70,1% : 65,0%). Što se tiče starosne strukture, ispitanici u dobi između 31-59 godina, najčešće putem medija dolaze do informacija o postojanju organizovanog kriminala u BiH.

Kada su u pitanju drugi izvori informacija, jako mali broj ispitanika koristi kao izvor informacija izvještaje policije i pravosudnih organa (3,3% : 1,7%), kao i istraživanja nezavisnih institucija/novinarima i civilnog sektora, njih 5,2%. Ove izvore najčešće koriste visokoobrazovani ispitanici, dok ispitanici sa osnovnom školom i bez škole ove izvore gotovo i ne koriste. Korištenje ovih izvora najizraženije je kod zaposlenih ispitanika. Treba istaći i podatak da gotovo jedna četvrtina ispitanika nije znala odgovoriti na pitanje na koji način dolaze do informacija o postojanju organizovanog kriminala u BiH.

Nalazimo da je zanimljiv i podatak u stavovima građana po kome oni smatraju da organizovani kriminal najviše nanosi štetu društvu, pa tek onda pojedincu (68,2% : 18,0%).

6.4. Podrška građana

Uloga i podrška građana je vrlo značajna u borbi protiv organizovanog kriminala. Aktivni građani koji učestvuju u prijavljivanju krivičnih djela, svojom odlučnošću šalju jasne poruke onima koji se koriste kriminalom i ostalim zloupotrebama vlasti da se manevarski prostor u kojem „love u mutnom” sužava. Ujedno, za ključne aktere i pojedince koji se profesionalno bave borbom protiv organizovanog kriminala, vrlo je značajno da iz jasne podrške javnosti, dodatno crpe legitimnost i motivaciju da u toj borbi ustraju. To je jak moralni i profesionalni poticaj, posebno u suočavanju sa najzahtjevnijim oblicima organizovanog kriminala. U širem društvenom kontekstu, to se vrlo pozitivno odražava na jačanje pravne kulture, javne etike, integriteta i odgovornosti za zajedničke vrijednosti i društvenu zajednicu, odnosno općenito društvenu odgovornost.

Kroz istraživanje smo, također, željeli saznati koliko su ispitanici spremni sami preduzeti mjere za borbu protiv organizovanog kriminala, ukoliko bi imali saznanja o određenim radnjama kriminalnih grupa ili djelima organizovanog kriminala.

Nešto manje od polovine ispitanih, njih 47,1%, izjasnilo se da bi bilo spremno poduzeti mjere ukoliko bi posjedovali saznanja o određenim radnjama kriminalnih grupa ili djelima organizovanog kriminala. Značajan dio njih bi u takvim slučajevima kontaktirao policiju (41,1%), a mali dio je ispitanika koji bi se opredijelili da kontaktiraju porodicu ili prijatelja onih koji su uključeni u zločin (2,5%). Još manji je broj onih koji bi se obratili lokalnom vijećniku ili kontaktirali forum za sigurnost u općini (1,7% : 0,4%). Od navedenih 47,1% ispitanika koji su spremni poduzeti mjere za borbu protiv problema organizovanog kriminala, njih polovina smatra da bi njihova akcija u rješavanju ovog problema završila vrlo efikasno ili prilično efikasno. Ovome treba dodati da je veliki broj (18%) onih koji se nisu izjasnili u odnosu na ovo pitanje.

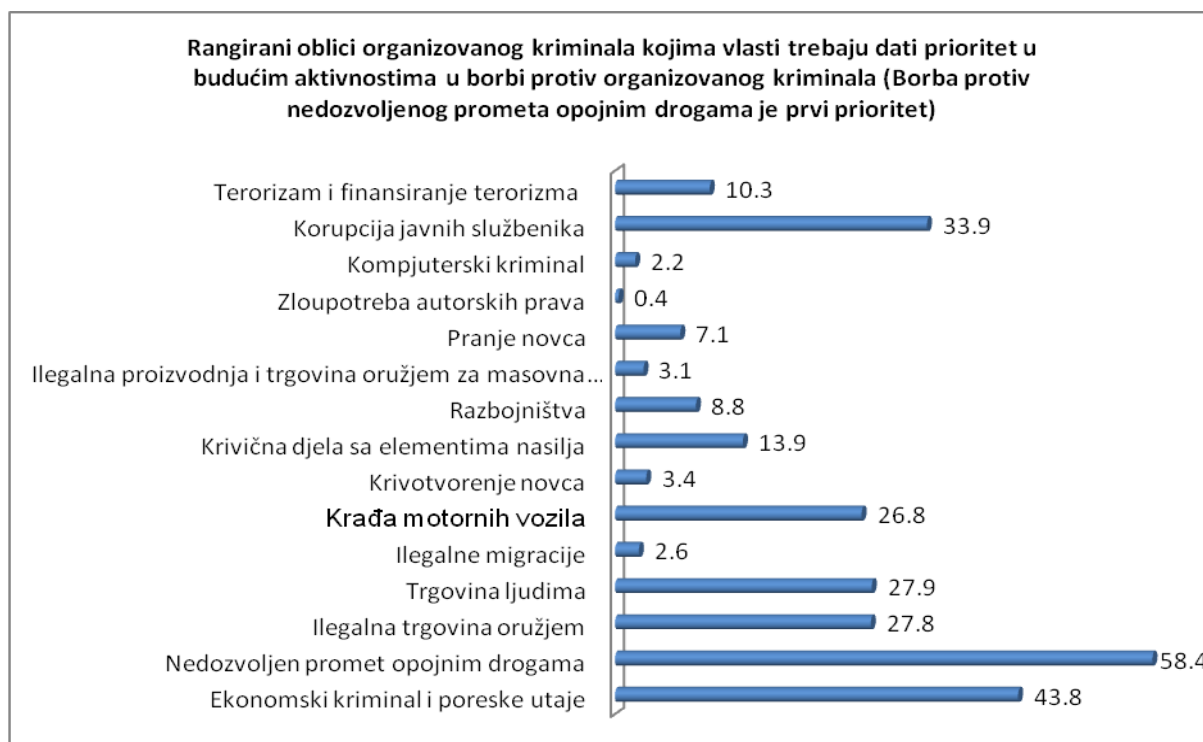
Među najčešćim razlozima zbog kojih ispitanici, njih 52,9%, ne bi bili spremni poduzeti mjere za borbu protiv problema organizovanog kriminala su: nepovjerenje u tužilaštvo i sud, mišljenje da to nije njihova stvar, strah od odmazde ili smatraju da ne bi bilo nikakve razlike. Većina ispitanika (66,8%), smatra da su dosadašnje izrečene kazne za djela organizovanog kriminala preblage i neadekvatne.

Na osnovu ovakve podrške građana u poduzimanju mjera za borbu protiv problema organizovanog kriminala, kao i stava prema dosadašnjim izrečenim kaznama za ova djela, mogli bismo zapravo zaključiti da bosanskohercegovačko društvo još uvijek ima kapacitet zdravog društva, samo što tom društvu nedostaje podrška vlasti.

6.5. Prioriteti budućeg djelovanja

Kada govorimo o projekcijama budućeg djelovanja u borbi protiv organizovanog kriminala, možemo konstatovati da je došlo do nekih pozitivnih pomaka. Vlasti redovno donose strateške dokumente i akcione planove, analiziraju ih i nastoje unaprijediti. Ono što nedostaje u tim strateškim dokumentima je određivanje prioriteta budućeg djelovanja borbe protiv organizovanog kriminala, odnosno identifikovanje pojava oblika krivičnih djela organizovanog kriminala kojima treba posvetiti posebnu pažnju. To nas je motivisalo, da na samom kraju upitnika, ispitanicima postavimo pitanje o njihovim stavovima vezanim za prioritete budućeg djelovanja u borbi protiv organizovanog kriminala. Ispitanicima je ponuđeno da biraju tri od petnaest prioriteta, a njihove odgovore vlasti bi trebale pažljivo razmotriti, te im u nekoj mjeri poslužiti za formulisanje svojih politika u ovoj oblasti.

Više od polovine ispitanika (58,4%), izjasnilo se da borbu protiv *nedozvoljenog prometa opojnim drogama* vide kao prvi prioritet budućeg djelovanja nadležnih organa. Drugi prioritet je borba protiv ekonomskog kriminala i poreskih utaja (njih 43,8% dijeli ovakav stav), a treći proritetni pravac djelovanja je borba protiv korupcije javnih službenika. Za ovakvo opredjeljenje izjasnilo se njih 33,9%.

Kako se na grafikonu da primijetiti, građani smatraju da se manje pažnje u definisanju prioriteta djelovanja u predstojećem periodu treba posvetiti aktivnostima usmjerenim protiv zloupotrebe autorskih prava, kompjuterskog kriminala, ilegalne imigracije, ilegalnoj proizvodnji i trgovini oružjem za masovna uništenja i krivtvorenju novca. Prema stavovima ispitanika, borba protiv terorizma i finansiranja terorizma za Bosnu i Hercegovinu je sedmi prioritet u budućem djelovanju u vezi borbe protiv organizovanog kriminala.

7. TREND I STATISTIČKI POKAZATELJI

Veći dio popularne i stručne literature na temu organizovanog kriminala bavi se pitanjem kako i zašto nastaje upravo ta vrsta kriminala. U pristupu društvenih nauka, organizovani kriminal se često tretira kao zavisna varijabla. To ima za posljedicu da se pitanja koja se obično postavljaju bave nužnim i dostatnim uvjetima za početak razvoja organizovanog kriminala. Slično vrijedi i za rasprave i projekcije o tome koje će pojavne oblike organizovani kriminal poprimiti u budućnosti. Stiče se utisak da se u takvim anticipiranim diskusijama, pažnja neopravdano usmjerava rastućoj vjerovatnoći da će organizovane kriminalne grupe nabaviti ili možda čak upotrijebiti oružje za masovno uništenje. Na drugoj strani, djelima organizovanog kriminala koja svakodnevno utiču na sigurnosno stanje zemlje, ne posvećuje se dovoljno pažnje ili se gotovo i ne raspravlja o tome. Naš cilj je da u ovom dijelu istraživanja analiziramo kakve probleme i posljedice nose određeni pojavni oblici organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini, objašnjavajući to kroz prizmu postojećeg stanja i trendova. U ovim našim nastojanjima akcenat nećemo stavljati na uzroke organizovanog kriminala, već ćemo fokus istraživanja usredotočiti na njegove posljedice. U tom smislu, pokušat ćemo istražiti pojavne oblike organizovanog kriminala, glavne karakteristike organizovanih kriminalnih grupa, kako te grupe djeluju i buduće trendove organizovanog kriminala

Saznanja do kojih smo došli tokom provođenja istraživanja, ukazuju na podatak da je Bosna i Hercegovina početkom posljednje decenije prošlog vijeka, postala stjecište brojnih kriminalnih udruženja i područje na kojem se praktikuju skoro svi pojavni oblici organizovanog kriminala. Također, spoznaje ukazuju da ne postoji značajnija tendencija jačanja međusobnih veza kriminalnih grupa unutar Bosne i Hercegovine. Prema prikupljenim podacima, namjera i težnja za umrežavanjem prisutnija je uglavnom između grupa koje operiraju unutar BiH i susjednih zemalja. Neke od većih grupa organizovanog kriminala u BiH uspjele su da se povežu i s članovima kriminalnih klanova iz pojedinih zemalja Evropske unije ali i drugih evropskih zemalja, dok neke veze sežu čak i do drugih kontinenata.

Pribavljene i dostupne informacije i podaci ukazuju na postojanja različitih pojavnih oblika organizovanog kriminala na području Bosne i Hercegovine, i to u njegovim različitim aspektima ispoljavanja (nedozvoljena proizvodnja i promet opojnih droga, nedozvoljeni

promet oružjem i vojnom opremom, trgovina ljudima, krijumčarenje ljudi i ilegalne migracije, privredni kriminal i poreske utaje, krivotvorenje novca i drugih hartija od vrijednosti, zloupotreba službenog položaja, visokotehnološki kriminal, krađa i preprodaja motornih vozila, ucjene, iznude, otmice, razbojničke krađe i dr.).

Procjene obavještajno-sigurnosnih agencija ukazuju da se i u narednom periodu može očekivati nastavak pomenutih oblika organizovanog kriminalnog djelovanja, ali i intenziviranje u njegovim pojedinim područjima. Za efikasniju borbu protiv organizovanog kriminala, u sigurnosnim institucijama ističu neophodnost kontinuirane saradnje agencija za provođenje zakona na svim nivoima vlasti, te unapređenje institucionalne veze između policije, tužilaštva i pravosudnih organa u Bosni i Hercegovini. Ništa manji značaj ne pridaje se ni saradnji sa nadležnim institucijama iz zemalja regiona ali i šire, sve u cilju što uspješnije borbe protiv ove, po njima, najsloženije i najopasnije vrste kriminala.

Imajući na umu ovakvu disperzitivnu prisutnost pojava oblika organizovanog kriminala, u nastavku ćemo pokušati odrediti najzastupljenije pojavne oblike organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini. Nastojali smo ustanoviti osnovne karakteristike organizovanih kriminalnih grupa, kao i njihova nastojanja za umrežavanjem, te napraviti procjenu budućih trendova. Kako bismo mogli uraditi analizu na gore izložen način, sakupili smo podatke iz nekoliko izvora. Za određivanje oblika organizovanog kriminala i procjenu budućih trendova koristili smo zvanične statističke podatke i strateške dokumente nadležnih institucija iz oblasti pravosuđa i sigurnosti. Za procjenu karakteristika organizovanih kriminalnih grupa, konsultovali smo informacije iz četiri izvora podataka. Koristili smo materijale prikupljene na osnovu intervjua koje smo obavili, medijsku hronologiju važnijih policijskih akcija u borbi protiv organizovanog kriminala, te dijelove rezultata Istraživanja javnog mnijenja o organizovanom kriminalu koje smo sproveli za potrebe ove studije. Kao posljednji izvor koristili smo istraživanje o organizovanom kriminalu autorice Sheelagh Brady.⁷⁰

⁷⁰ Sheelagh Brady (2012) Organizirani kriminal u Bosni i Hercegovini – tihi rat vođen od strane bezubih tigrova ili rat koji još nije vođen? Sarajevo.

4.1. Neovlaštena proizvodnja i promet opojnih droga⁷¹

Kada je u pitanju neovlaštena proizvodnja i promet opojnih droga, treba istaći činjenicu da je većina ispitanika istraživanja javnog mnijenja vidjela upravo ovo djelo kao najveću prijetnju po njihovu sigurnost i sigurnost njihove djece. Da je ovaj problem sveprisutan govore i statistički podaci policijskih organa koji bilježe sve češću pojavu korištenja droga među mladim ljudima, učenicima osnovnih i srednjih škola. Pored toga što žele da među mladim nađu svoje konzumente, dileri nastoje da upravo maloljetnike koriste kao lanac za preprodaju droge. Očito je da u Bosni i Hercegovini postoji organizovano kriminalno tržište narkoticima, a trgovina drogom predstavlja značajan dio organizovanog kriminala. Sporost u suzbijanju i razbijanju ovakvih lanaca trgovine narkoticima, omogućila je samim organizatorima da steknu značajnu ekonomsku moć. Ta snažna ekonomska moć, iskorištena je od strane organizatora za kupovinu mirnijeg i po njih manje rizičnog odvijanja procesa trgovine narkoticima.

Sporost u suzbijanju ove pošasti prepoznata je i u Izvještaju Evropske komisije o napretku BiH za 2013. godinu u kojem je konstatovano da je postignut mali napredak u borbi protiv zloupotrebe opojnih droga, te da međunarodni putevi trgovine drogom u Evropi prolaze kroz Bosnu i Hercegovinu ili uz njene granice. Provođenje državne strategije i akcionog plana za borbu protiv droge za period 2009-2012. godine, u ovom izvještaju ocijenjeno je kao nedovoljno.

U nastavku ćemo se upoznati s policijskim evidencijama i statistikama u cilju saznanja o trenutnom stanju i trendu u vezi sa zloupotrebom droga.

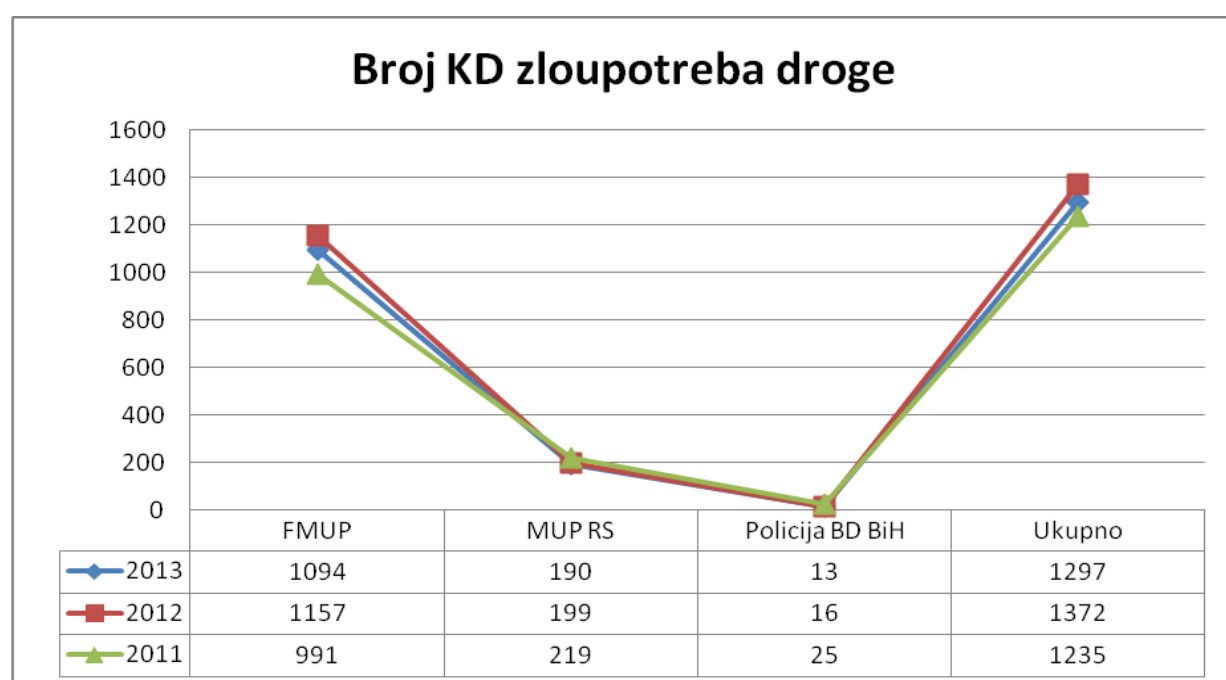
4.1.1. Stanje i trend

Statistički pokazatelji koji se vode u okviru entitetskih ministarstva unutrašnjih poslova i Policije Brčko Distrikta BiH, pokazuju da je broj krivičnih djela u vezi sa zloupotrebom

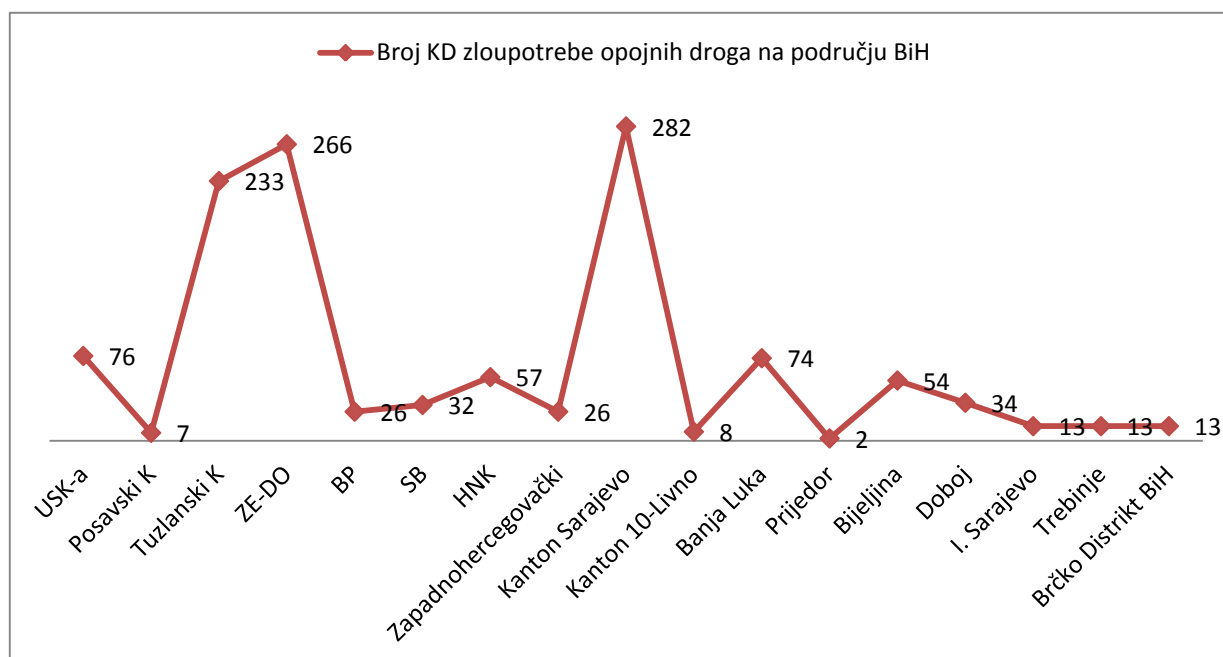
⁷¹ Prema World Drug Izvještaju Ureda Ujedinjenih naroda za droge i kriminal (UNODC) za 2014. učestalost korištenja droga je stabilna. Od oko 243 milijuna ljudi, ili 5 posto svjetske populacije u dobi od 15 do 64 godine, je koristilo nezakonite droge u 2012. Broj problematičnih korisnika droga u međuvremenu broji oko 27 miliona, što je otprilike 0,6 posto svjetske populacije odraslih, ili 1 na svakih 200 ljudi. Više o globalnom problemu droga vidjeti na <http://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/2014/June/global-drug-use-prevalence-stable-says-unodc-world-drug-report-2014.html?ref=fs2>

droga u 2013. godini u blagom padu u odnosu na 2012. godinu, tj. za 5,65%. Ovih 1 297 krivičnih djela, koliko ih je bilo u 2013. godini, počinilo je 1 420 lica, što je smanjenje za 100 lica ili 6,5%. Od 1 420 prijavljenih lica 42% su recidivisti, odnosno njih 597, dok je ova krivična djela počinilo 47 maloljetnih lica, tj. 3,31%.

Institucija	Broj krivičnih djela zloupotreba droge		
	2011. godina	2012. godina	2013. godina
Federalni MUP	991	1157	1094
MUP RS	219	199	190
Policija Brčko Distrikta BiH	25	16	13
UKUPNO	1235	1372	1297

Kada je u pitanju geografska rasprostranjenost ovih krivičnih djela, statistika pokazuje da se najviše krivičnih djela zloupotreba droge počinio u Kantonu Sarajevo (282 – 21,74%), zatim u Zeničko-dobojskom i Tuzlanskom kantonu (266:233), Unsko-sanskom kantonu (76), Banjoj Luci (74), Hercegovačko-neretvanskom kantonu (57) i Bijeljini (54).

Tabelarni prikaz oduzete količine narkotičkih sredstava (cca) u 2013. godini

VRSTE DROGE	MUP FEDERACIJE BIH ⁷²	MUP RS
Heroin	2 kg. i 742 g; 10,8 ml i 206 kom	1.827,16 gr.
Kokain	80 gr. i 34 kom.	386,661 gr.
Amfetamin	8 kg.; 464 gr. i 160 kom.	2.811,001 gr.
Marihuana	49,9 kg, i 496 kom.	183 kg 416,446 gr.
Cannabis biljka	29,9 gr. i 3.048 kom.	1.232 kom.
Sjemenka Cannabisa	14,8 gr. i 2.097 kom.	99 gr., 1846 kom
Ecstasy	2,4 gr. i 37 kom	-
Heptanon	53 ml. i 12 kom	-
Hašiš	10 kg. 208 gr. i 23 kom	-
Speed	539,2 gr. i 27 kom	-
Drugo	374 gr. i 954 kom	125 ml. 546,5 kom. 40,15 gr.

Policijske agencije u Bosni i Hercegovini⁷³ su u zadnje dvije godine provele veći broj akcija na suzbijanju krivičnih djela iz oblasti proizvodnje i prometa opojnim drogama sa elementima organizovanosti. To je rezultiralo hapšenjem počinitelja i zapljenom droge, a u nekoliko slučajeva pronađene su i mini tvornice za proizvodnju droge. Koordinacija operativnih aktivnosti i dalje varira od slučaja do slučaja. Državne agencije, Policijska uprava Federacije i kantonalne policijske uprave, koriste zajedničku bazu podataka o počiniteljima

⁷² U tabeli su uvršteni podaci samo za izvještačena oduzeta narkotička sredstva.

⁷³ Policija Brčko Distrikta BiH je provela dvije operativne akcije kodnih naziva „Zolja“ i „Arka“.

krivičnih djela vezanih za upotrebu droga. Entitetski MUP RS-a nije povezan sa ovom bazom podataka.

Najučestalija krivična djela iz oblasti neovlaštene proizvodnje i prometa opojnih droga su posjedovanje i omogućavanje uživanja opojnih droga, zatim neovlaštena proizvodnja i promet opojnih droga. Zaplijenjene droge su obično kanabis, heroin i sintetičke droge. Najčešće zaplijenjena droga je marihuana⁷⁴ – skank, koja prema do sada sprovedenim istragama i na osnovu informacija iz intervjua, vodi porijeklo iz Albanije, koja se preko Crne Gore transportuje za BiH i dalje prema zapadnoj Evropi. Podaci ukazuju na to da je Kosovo tranzitna ruta za marihuanu iz albanskih i crnogorskih luka, namijenjenih bosanskohercegovačkom, srbijanskom, hrvatskom i tržištu zapadne Evrope.

Tržište Bosne i Hercegovine nije ostalo imuno na pojavu novih vrsta sintetičkih droga. Tako se ove droge (tzv. siromašne droge) najviše kupuju putem interneta, a cijene su im niske. Jedna takva vrsta droge je žargonski poznata kao „krokodil“. Ova droga ima veoma loše posljedice na konzumente. Trgovina ovim drogama doživjela je pravi procvat u evropskim zemljama, nakon čega je zabranjena u većini zemalja, ali su se vrlo brzo pojavili i počeli širiti njeni hemijski supstituti. Problem je što u BiH ne postoje institucije koji prate takve vrste nabavki, tako da su ovi hemijski supstituti dostupni svim zainteresovanim na veoma pristupačan način.

Podaci do koji smo došli ukazuju da je pored marihuane na bosanskohercegovačkom tržištu sve prisutniji i heroin. Ova droga se, uglavnom, doprema sa prostora Albanije, Turske, preko Srbije, Crne Gore, skrivena u pošiljkama robe široke potrošnje ili u autobusima koji saobraćaju na ovim relacijama. Heroin koji biva prokrijumčaren na teritoriju BiH, zadržava se u BiH do pronalaska kupca, nakon čega se angažuju „kuriri“ (u većini slučajeva lica bez kriminalne prošlosti), koji, uglavnom, putničkim motornim vozilima vrše daljnji transport prema zemljama zapadne Evrope. Nakon ukidanja granica unutar šengenskog prostora, došlo je do znatnih izmjena krijumčarskih ruta, tako da su iste većim dijelom usmjerene prema zemljama članicama Evropske unije, a heroin se krijumčari, uglavnom, preko Bugarske, Mađarske i Rumunije i dalje prema zemljama zapadne Evrope.

⁷⁴ Albanska marihuana je veoma kvalitetna, a kriminalne grupe je nabavljaju po izuzetno niskim cijenama, zbog čega je narkomafija u BiH posebno zainteresovana za ovu drogu. Izjava iz intervjua sa pripadnikom policije. Intervju vođen 01.04.2013.

Ovakvi podaci u vezi zloupotrebe droga, povećana prisutnost nedozvoljenog prometa opojnih droga, sve češća pojava mladih i djece kao korisnika i kao dilera droga, ukazuju da je situacija ozbiljna i da se konstantno pogoršava. Pokazatelji i parametri upućuju na zaključak da se ponuda droga povećala. Evidentno je i povećanje broja korisnika i ovisnika, a smrtni slučajevi od predoziranja pokazuju zabrinjavajuću uzlaznu putanju.

4.1.2. Osnovne karakteristike organizovanih kriminalnih grupa

Prema informacijama do kojih smo došli tokom ovog istraživanja, u Bosni i Hercegovini postoje određene grupe koje se bave organizovanim kriminalom.⁷⁵ Većina ovih grupa bavi se izvršenjem najtežih oblika krivičnih djela, između ostalog krijumčarenjem i preprodajom droga. Za razliku od policijskih organa, kod kriminalnih grupa koordinacija je izuzetno dobra, pa tako međusobno saraduju na prostoru BiH, ali i izvan ovog teritorijalnog prostora. Također, treba istaći podatak da su ove lokalne grupe, razvile dosta snažnu vezu sa kriminalnim grupama koje djeluju na području zemalja nastalih raspadom bivše Jugoslavije. Između njih postoji podjela poslova, podjela odgovornosti, kao i lica koja su uključena bez posebnog znanja o vrsti posla koji obavljaju (misli se prije svega, na kurire). Saradnja se odvija korištenjem moderne i sofisticirane opreme, te nizom komunikacijskih sredstava (sve više koriste neke od društvenih mreža čija je kontrola i nadziranje otežano), direktnim sastancima i drugim, njima prihvatljivim metodama.

Prema „gruboj“ procjeni, grupe u BiH koje vrše krijumčarenje droge broje do dvanaest članova. One zavisno od faze kriminalnog djela imaju određena zaduženja i nisu stalnog karaktera, jer je po pravilu riječ o udruživanju prema potrebi, a u grupi stalnog karaktera je otprilike tri do pet lica. Udruživanje prema potrebama zahtijeva stalno regrutovanje novih članova, koji veoma često služe za „jednokratnu ili dvokratnu“ upotrebu. Grupe često vrše kompenzaciju narkotičkih sredstava za određene količine naoružanja i vojne opreme, ili kompenzacije u vidu skupocjenih vozila. Procesuirani slučajevi i statistički podaci govore da

⁷⁵ Prema zajedničkim podacima Državne agencije za istrage i zaštitu (SIPA), Obavještajno-sigurnosne agencije, Granične policije, Direkcije za koordinaciju policijskih tijela BiH, MUP RS i MUP FBiH, krajem 2012. godine sastavljen je spisak 15 nosilaca organizovanog kriminala u BiH, koji se sumnjiče za trgovinu drogom, preprodaju oružja, zelenaštvo, šverc visokotarifnim robama i tekstilom, autokrađama, iznudama i ugrožavanjem sigurnosti. Dani, 16. februar 2013.

Informacije do kojih smo došli tokom intervjua sa predstavnicima policije ukazuju na to da su u BiH bile prisutne 4 organizirane kriminalne grupe. To su grupe: Darka Eleza, Đorđa Ždrale, Zijada Turkovića i Nasera Keljmendija. Prvobitno su to bile tri grupe ali su se Elez i Ždrale razišli i formirali svoje grupe.

je sve više ovisnika o drogama i među počiniocima krivičnih djela imovinskih delikata, manifestovanih najčešće kroz razbojništva i pljačke.

Osnovne karakteristike osoba umiješanih u ovu vrstu krivičnih djela su: nizak nivo obrazovanja, nezaposlenost, nasilno ponašanje, želja za sticanjem lahke dobiti, siromaštvo, sklonost konzumiranju alkohola, korištenju droga, vojno iskustvo stečeno u ratnom periodu i slično. Također, raspoloživi podaci o aktivnostima koje su vezane za nabavku i organizaciju nedozvoljenog prometa opojnih droga najčešće se povezuju s licima koja vode porijeklo iz Albanije, Srbije, Crne Gore i Kosova.

4.1.3. Kako zakon tretira ova krivična djela?

U odgovoru na pitanje kako zakon tretira krivična djela iz oblasti neovlaštene proizvodnje i prometa opojnih droga, analizom zakonskih rješenja utvrdili smo da su ova krivična djela propisana u četiri krivična zakona u Bosni i Hercegovini. Tako su ova djela definisana odredbom Krivičnog zakona BiH, i to u članu 195. pod nazivom „Neovlašteni promet opojnim drogama”. Nadalje, u entitetskim krivičnim zakonima: Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine u članu 238. prepoznaje ovo djelo kao “Neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga”, a Krivični zakon Republike Srpske u članu 224. kao “Neovlaštena proizvodnja i promet opojnih droga”. Četvrti krivični zakon koji propisuje ova krivična djela kao “Neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga” je Krivični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine u članu 232.

4.2. Ekonomski-privredni kriminalitet

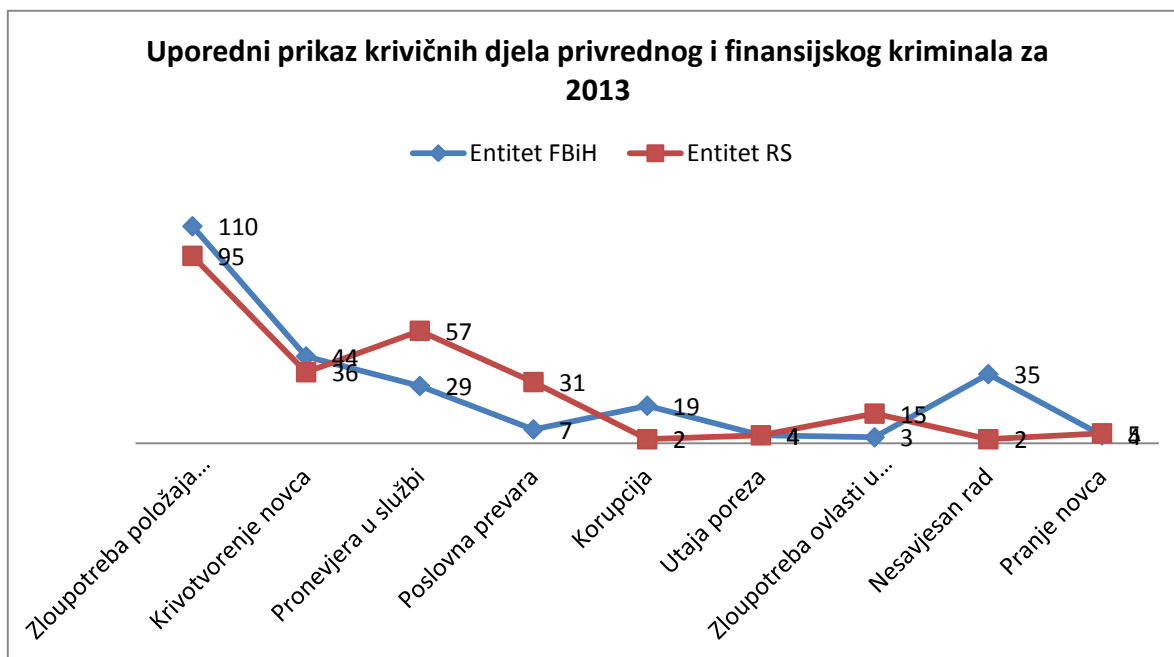
Ekonomski kriminalitet, tokom posljednjih par desetljeća, postao je sveprisutan i rastući oblik kriminalnog djelovanja koji opterećuje, ne samo bosanskohercegovačko društvo, već i većinu evropskih i svjetskih država. Ekonomski kriminal je opisan u Preporuci Vijeća Evrope R(81) 12 iz 1981. godine⁷⁶ kao kriminal koji dovodi do gubitka javnih prihoda, proizvodi negativne posljedice po društvo u cjelini, te kao takav šteti domaćoj i međunarodnoj ekonomiji i utječe na smanjenje povjerenja u ekonomski sistem.

⁷⁶ Vijeće Evrope, Preporuka R(81)12 iz 1981. o ekonomskom kriminalu. Preporuku je usvojilo Vijeće ministara 25. juna 1981. a u njoj se navode specifična krivična djela koja se smatraju ekonomskim kriminalom.

U Bosni i Hercegovini, porezne i carinske prevare se bilježe kao glavne kriminalne aktivnosti organizovanih kriminalnih grupa. Najčešća vrsta ovakve prevare zasniva se na „fiktivnim firmama i prometu“, na osnovu kojeg se prikazuje „fiktivni“ ulazni porez, te se slijedom toga nelegalno traži povrat PDV-a. Ove firme se uglavnom koriste za trgovinu, a onda „se gase“ ili bankrotiraju, kako bi izbjegle zakonsku obavezu plaćanja poreza. Također, u dosta slučajeva, firme vode dvostruko knjigovodstvo ili koriste druga nelegalna sredstva za sticanje profita i izbjegavanje plaćanja obaveza. Ovakvim šemama često upravljaju organizovane kriminalne grupe koje djeluju isključivo na teritoriji BiH, i njihovi članovi su uglavnom državljani Bosne i Hercegovine. U nekim slučajevima, primjetno je da u ovim grupama djeluju i članovi koji posjeduju dvojno državljanstvo kako bi eventualno mogli iskoristiti ovu pogodnost za lakše izbjegavanje organa vlasti, odnosno jurisdikciju nadležnih institucija Bosne i Hercegovine.

4.2.1. Stanje i trend

Na osnovu evidencije entitetskih MUP-ova i Policije Brčko Distrikta BiH, koji registruju krivična djela protiv privrede, poslovanja i sigurnosti platnog prometa, te iz oblasti poreza i carina, došli smo do podatka da je ovih djela u 2013. godini registrovano 1 031, što je za 13,20% manje nego u 2012. Najbrojnija krivična djela privrednog kriminala su: zloupotreba položaja ili ovlaštenja u privredi, pronevjera u službi, krivotvorenje novca, prevara u privrednom poslovanju, falsifikovanje ili uništenje službene isprave, porezna utaja, nedozvoljena trgovina, organizovani kriminal u vezi s poreznom utajom i carinskom prevaram i tako dalje. U privrednom kriminalu, sve je više počinjenih djela iz člana 250. KZ BiH (organizovani kriminal), što ukazuje na mogući trend i modalitet ove vrste kriminala.

Ako pojavne oblike privrednog kriminala kompariramo po entitetima, dobit ćemo nešto drugačiju sliku pojavnih oblika. Najučestaliji oblik privrednog kriminala u oba entiteta je zloupotreba položaja ili ovlaštenja.⁷⁷ To možda ukazuje i na činjenicu da su sudski procesi po ovom obliku kriminaliteta spori, te većinom završavaju s oslobađajućom presudom ili proglašenjem nenadležnosti od suda koji vodi slučaj. Kada je u pitanju drugi pojavni oblik privrednog kriminala, on se razlikuje po entitetima. U Federaciji BiH to je falsifikovanje novca, a u RS-u pronevjere. Nesavjestan rad u službi je treće najčešće krivično djelo privrednog kriminala u FBiH, a za RS je to falsifikovanje novca. Poslovne prevare su četvrti najzastupljeniji oblik privrednog kriminala u RS-u.⁷⁸

Presretni tokovi novca određenih kriminalnih grupa, čija je aktivnost spriječena policijskim akcijama, pokazuju da se novčana sredstva i imovina koja su nezakonito prisvojena vršenjem pobrojanih krivičnih djela, uglavnom legalizuju kupovinom nekretnina, izgradnjom poslovnih i drugih objekata, privatizacijom preduzeća, a u pojedinim slučajevima i transferisanjem novčanih sredstava u inostranstvo.

⁷⁷ U 2013. prijavljeno je 195 djela zloupotreba položaja ili ovlaštenja (u entitetu Federaciji BiH 110 a u entitetu RS 95).

⁷⁸ U 2012. godini Specijalno tužilaštvo RS-a zaprimilo je jednu prijavu protiv 16 lica, a u vezi s nezakonitim radnjama u nekoliko preduzeća u RS-u. S obzirom da je utvrđeno da prijava nije iz nadležnosti Specijalnog tužilaštva, ista je prosljeđena u nadležnost Okružnom tužilaštvu Banje Luke. U 2013. godini Specijalno tužilaštvo RS-a zaprimilo je 5 prijava protiv 16 lica u vezi sa nezakonitim radnjama prilikom postupka privatizacije u nekoliko preduzeća. Predmet se nalazi u fazi provjere i prikupljanja obavještenja, nakon čega će tužilac donijeti odluku o daljem postupanju po ovom predmetu. Dopis Specijalnog tužilaštva RS-a broj: A-247/14 od 14. 05. 2014.

Koliko ove aktivnosti nanose stvarnu štetu budžetu i ekonomiji zemlje, govori nam podatak procijenjene materijalne štete za budžete u BiH na primjeru samo jednog procesuiranog slučaja.⁷⁹ Na nivou BiH, prema izvještajima o ovim krivičnim djelima za 2012. godinu, šteta je iznosila 58.902,906 KM, što je dva puta manje nego 2011. godine. Kao izvršioci, prijavljeno je 1 227 lica, manje za 12% u odnosu na 2011. godinu. Ne treba zaboraviti i činjenicu da nije moguće izvršiti adekvatno poređenje ovih krivičnih djela sa ranijim godinama uslijed različitih percepcija i metoda izvještavanja nadležnih organa o ovim djelima.

4.2.2. Osnovne karakteristike organizovanih kriminalnih grupa

Kada je u pitanju brojnost ovih organizovanih kriminalnih grupa, informacije do kojim smo došli ukazuju da grupu čini između 8 i 15 osoba. Međutim, da ovo nije pravilo, pokazuje jedan registrovani slučaj gdje je formirana grupa od 40 osoba za vršenje krivičnih djela iz oblasti indirektnih poreza, u namjeri sticanja nelegalne dobiti. Pored fizičkih lica, u grupe su često uključene i pravne osobe, kao što je to bio slučaj krijumčarenja kahve iz Slovenije. Kriminalne grupe u izvršenju ove vrste kriminala koriste krivotvorene, odnosno falsifikovane dokumenete. Grupe se bave krijumčarenjem sirove kahve iz Crne Gore i Slovenije na područje BiH, pritom pribavljajući lažnu dokumentaciju o porijeklu iste. Falsifikovanjem dokumentacije o porijeklu kahve, ista se uz mrežu pomagača ili organizovane mreže preprodavača stavlja u promet kao legalno uvezena kahva. O ovakvim kriminalnim grupama i njihovim aktivnostima svjedoči i policijska akcija „Panama“.⁸⁰ Ovom akcijom uhapšeno je osam osoba koji se sumnjiče za krijumčarenja kahve iz Slovenije. Procjenjuje se da je samo ova grupa budžet BiH oštetila za skoro devet miliona konvertibilnih maraka.

⁷⁹ Nakon sprovedene finansijske istrage protiv 3 lica po izvještaju Uprave kriminalističke policije RS-a, Osnovni sud u Trebinju je izdao naredbu o privremenom oduzimanju imovine za tri lica u vrijednosti od 6.500.000,00 KM. Izvor: Informacija o stanju bezbjednosti u RS-u za period januar – decembar 2013. godine.

⁸⁰ Akcija je usmjerena na hapšenje članova organizovane grupe koji krijumčare i distribuiraju neocarinjenu sirovu kahvu iz Slovenije u BiH. Hapšenja su izvršena na području Kiseljaka, Posušja i Istočnog Sarajeva, gde je pretreseno više objekata. Oduzeta je veća količina poslovne dokumentacije, određeni iznos novca, mobilni telefoni i drugi predmeti koji se dovode u vezu sa krivičnim delima za koja su osumnjičene uhapšene osobe. <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/11/Region/1281688/Hap%C5%A1enja+u+BiH+zbog+krijum%C4%8Denja+kafe.html> 09. 03. 2013.

4.2.3. Kako zakon tretira ova krivična djela?

Bosna i Hercegovina ima veliki opseg pravnog tretiranja ovih krivičnih djela. Tako se ista tretiraju u četiri krivična zakona. Na državnom nivou Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine, u Glavi XVIII, propisana su Krivična djela protiv privrede i jedinstva tržišta, te Krivična djela iz oblasti carina. Na entitetskom nivou u Krivičnom zakonu Federacije Bosne i Hercegovine ova djela su propisana u Glavi XXII - kao Krivična djela protiv privrede, poslovanja i sigurnosti platnog prometa, te u Glavi XXIII - Krivična djela iz oblasti poreza. Krivičnim zakonom Republike Srpske u Glavi XXIV, propisana su Krivična djela protiv privrede i platnog prometa. Krivičnim zakonom Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, ova djela su propisana u Glavi XXII – kao Krivična djela protiv privrede, poslovanja i sigurnosti platnog prometa, te u Glavi XXIII - Krivična djela iz oblasti poreza.

4.3. Korupcija

Prema mišljenju građana anketiranih u istraživanju koje smo sproveli za potrebe ove studije, korupcija je trećerangirani oblik organizovanog kriminala koji bi trebao biti prioritet vlasti u budućem djelovanju u borbi protiv organizovanog kriminala. Korupcija se pojavljuje u različitim oblicima i promjenjivog je intenziteta, ali uvijek ima negativan utjecaj u svim društvima. Dvije trećine anketiranih građana su mišljenja da su zdravstvo, policija i obrazovanje, društvene oblasti u kojima ima najviše korupcije.⁸¹ Široka rasprostranjenost koruptivnih aktivnosti predstavlja veliku prijetnju za Bosnu i Hercegovinu. One omogućuju profit i nepripadajuće pogodnosti inicijatoru korupcije, kao i određenu pogodnost za onog koji je određenu aktivnost ili profit inicijatoru korupcije nezakonito omogućio. Kao potencijalno visokorizičan i značajan prostor za pojavu korupcije, svakako je mogućnost zloupotrebe u vezi s primjenom Zakona o javnim nabavkama. Jedan od razloga je taj što se kroz javne nabavke troši značajan dio budžetskih sredstava a u praksi je primjetna neadekvatna primjena odgovarajućih mjera i procedura vezanih za kontrolu uposlenika javne uprave uključenih u ove procese. Također, u zadnjih par godina primjetan je i sistem poreskih utaja i prevara putem kojeg se osnivaju „nedostupne“⁸² firme koje služe za uvećanje ulaznog PDV-a, kako bi se stekli uvjeti za povrat poreza na štetu državnog budžeta.

⁸¹ Situaciona analiza antikoruptivnih mjera u javnom zdravstvu. Centri civilnih inicijativa. Sarajevo, juni 2013. str. 26.

⁸² Pod „nedostupne“ podrazumijevamo firme koje su tokom svog poslovanja štice od strane rukovodioca određenih kontrolnih subjekata bilo kakve kontrole.

Osim negativnog utjecaja na institucije vlasti i građane, određeni oblici korupcije mogu imati teške posljedice za poslovni sektor i privredni razvoj. Tako je korupcija često prepreka privatnim i stranim ulaganjima, trgovini i ekonomskom razvoju. Na poslovne aktivnosti privatnih kompanija može utjecati i kriminal u različitim oblicima: od ucjena i iznuda koje provode organizovane kriminalne grupe, preko ozbiljnih prevara i pronevjera od strane menadžera, do vandalizma ili prijetnji kriminalaca. Sve to može uzrokovati ozbiljne štete poslovnom okruženju u kojem kompanije posluju, a samim tim i povećati njihove troškove poslovanja. U isto vrijeme, bilo kakvi oblici koruptivnog djelovanja su plodno tlo za organizovani kriminal. Pored navedenog, određene koruptivne aktivnosti podrivaju i javne kompanije, uzrokujući da se vladine institucije percipiraju neefikasnim, ranjivim i korumpiranim. Tako medijski podaci govore o znatnom broju veza zaposlenih u različitim organima uprave, kao i policijskim i sigurnosnim agencijama, sa pojedinim kriminogenim licima.⁸³ Ova veza se obično ogleda u tome da državni zaposlenici na različitim nivoima, određenim pripadnicima organizovanog kriminala, povremeno za novac osiguravaju određene pogodnosti, a neki su do te mjere ušli u ove prljave radnje da su „stalno angažovani“ za takve poslove.⁸⁴

4.3.1. Stanje i trend

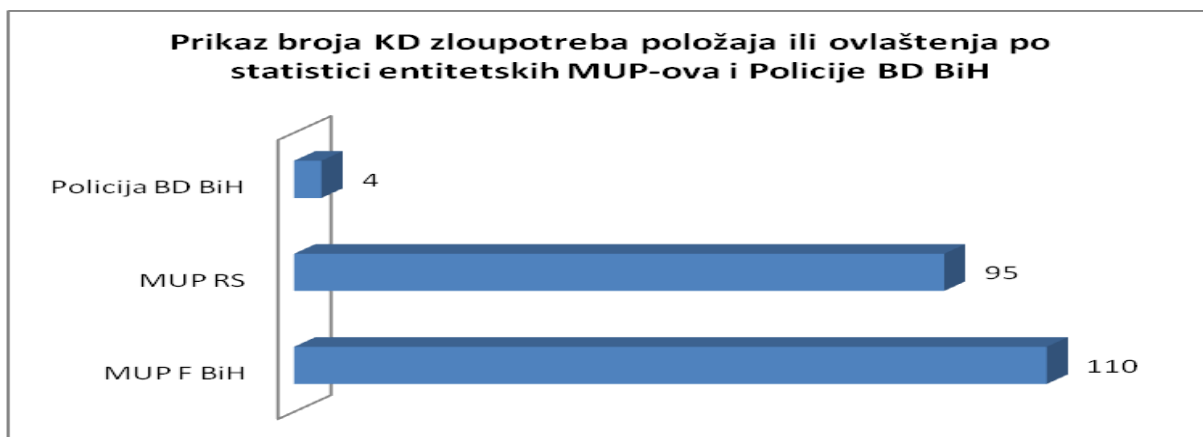
Tokom 2013. godine policijske agencije u BiH su registrovale 377 krivičnih djela korupcije. Ako ova djela uporedimo sa djelima iz 2012. godine (447 djela), vidjet ćemo da je zabilježen pad krivičnih djela korupcije u 2013. za 11.85%. Među navedenim krivičnim djelima korupcije, dominantni javni oblik korupcije u Bosni i Hercegovini je zloupotreba položaja

⁸³ Podignuta optužnica protiv pripravnice Suda BiH koja je kriminalcima odavala službene tajne. Posebni odjel za organizovani kriminal, privredni kriminal i korupciju Tužilaštva Bosne i Hercegovine podigao je optužnicu protiv Ž. B. iz Ljubuškog, pripravnice Suda BiH koja se tereti da je počinila krivična djela zloupotreba službenog položaja ili ovlaštenja, te povreda tajnosti postupka. Optužena je nakon što je saznala da se u određenom predmetu vode posebne istražne radnje, pod kodnim nazivom „Ota More“, koje su na temelju naredbe Suda BiH, provodili Tužilaštvo BiH i Federalna uprava policije, kontaktirala prvoosumnjicenog u predmetu, kojeg je osobno poznavala, jer se radi o osobi sa područja Ljubuškog, te mu prenijela saznanja da se protiv njega i više drugih osoba provodi istraga i da im se vrši zakonito presretanje telekomunikacija". Preuzeto sa <http://www.klix.ba/vijesti/bih/podignuta-optuznica-protiv-pripravnice-suda-bih-koja-je-kriminalcima-odavala-sluzbene-tajne/140506002> 03.06.2014.

⁸⁴ U akciji kodnog naziva „Gold“ koja je sprovedena po nalogu Tužilaštva BiH uhapšeno je 15 osoba, od kojih deset carinskih službenika među kojima je i šef Carinske ispostave Sarajevo. Tužilaštvo uhapšene tereti za zloupotrebu položaja, primanje mita, te da su uz novčanu naknadu omogućavali uvoz stvari i robe. Tužilaštvo BiH je više mjeseci provodilo ovo opsežnu istragu.

Preuzeto sa http://www.tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/Drugi_o_nama/03.06.2014..pdf

ili ovlaštenja.⁸⁵ U 2013. godini, registrovano je 210 takvih krivičnih djela. Po učestalosti, odmah iza zloupotrebe položaja ili ovlaštenja je krivično djelo nesavjestan rad u službi i pronevjera.

Zabrinjavajući je podatak da je u 2013. godini evidentan porast broja pripadnika MUP-a za izvršenje krivičnih djela protiv službene i druge odgovorne dužnosti.⁸⁶

Kada je u pitanju rad tužilaštva u BiH, ista su tokom 2013. godine podigla 265 optužnica za korupciju. U odnosu na 2012. godinu, došlo je do povećanja za 9 podignutih optužnica. Od 265 podignutih optužnica, 50% je podignutih od tužilaštava u Federaciji BiH, 40% je od tužilaštava u RS-u, 6% od Tužilaštva BD BiH i oko 4% od Tužilaštva BiH. Što se tiče istraga koje su provodila tužilaštva u BiH, nastavljen je trend ukupnog smanjenja broja istraga. O tome nam svjedoče statistički podaci u posmatranom periodu gdje je u 2013. godini u odnosu na 2012. godinu, došlo do ukupnog smanjenja broja istraga za 725 istraga ili 50,01%. Usporedbe radi, ukupno smanjenje broja istraga u 2010. godini u odnosu na 2009. godinu bilo je za 5,2%. Ako ukupan broj istraga u radu tokom 2013. godine uporedimo sa ukupnim brojem prijava koje su tužilaštva imala u svom radu, dolazimo do podatka da skoro trećina prijavljenih koruptivnih krivičnih djela okonča istragom. Dakle, možemo konstatovati da su tužilaštva u Bosni i Hercegovini u 2013. godini podigla više optužnica za koruptivna djela nego u 2012. godini, ali je taj broj neznatno veći.

⁸⁵ U 2013. godini kantonalna tužilaštva su za krivično djelo zloupotrebe položaja ili ovlaštenja iz člana 383. Krivičnog zakona FBiH (Glava XXXI) imala ukupno prijava u radu protiv 2 478 lica i ukupno istraga u radu protiv 525 lica. Optuženo je 90 lica, a sudovi su donijeli odluka u odnosu na 76 lica, od čega protiv 48 lica osuđujuće presude, za tri lica odbijajuće presude, a za 21 lice oslobađajuće presude. Za 4 lica je obustavljen krivični postupak. Zatvorske kazne izrečene su protiv 15 lica, novčane kazne protiv 1 lica, a za 32 lica izrečena je uvjetna osuda.

⁸⁶ Informacija o stanju sigurnosti za 2013. godinu. Federalna uprava policije

Analizirajući pokazatelje o krajnjim ishodima optužnica koje su podigla tužilaštva u BiH za period 2012-2013. godine, došli smo do podatka da su sudovi u 2013. godini donijeli veći broj presuda za koruptivna krivična djela. Povećanje je zabilježeno za 34 presude, odnosno 9,4%.

4.3.2. Osnovne karakteristike organizovanih kriminalnih grupa

Kada su u pitanju organizovane kriminalne grupe koje se bave krivičnim djelom korupcije, treba naglasiti da kroz ovo istraživanje nismo uspjeli identifikovati neku posebnu grupu koja se isključivo bavi ovim krivičnim djelom. Prikupljeni podaci ukazuju na to da većina kriminalnih grupa koje se bave drugim krivičnim djelima, u ostvarivanju tih djela, pribjegavaju i korupciji kako bi lakše došli do određenih pogodnosti. To je posebno izraženo kod grupa koje se bave trgovinom drogom, krađom motornih vozila, ekonomskim kriminalom i poreskim utajama, ilegalnom migracijom, ilegalnom trgovinom i proizvodnjom oružja. Zabrinjava podatak da je jedan broj nositelja ovih, ali i drugih kriminalnih aktivnosti, uspio da davanjem mita u novcu i drugim vrijednostima, pridobije i pojedine nositelje izvršne i sudske vlasti. Ovakvim postupkom stvaraju se uvjeti, da u predistražnim radnjama dođe do otkrivanja istrage, što u konačnici dovodi do obustave ili otežanog postupka istog. Također, davanjem mita u novcu kreiraju se uvjeti, da se u nekoj fazi otkrivanja i dokazivanja počinjenih djela uspijevaju prikriti ili barem minimizirati štetne posljedice tih djela, pa se tako osude svode na minimalne sankcije. Mogućnost posjedovanja dvojnog državljanstva često se koristi kao sredstvo kako bi se sankcija u potpunosti izbjegla.

Ovakvim postupcima, najorganizovanije i najjače kriminogene grupe nastoje da za svoje potrebe regrutuju i pod svoj utjecaj stave lica sa viših nivoa vlasti. Na taj način, predstavnici kriminalnih grupa osiguravaju sebi nesmetano vršenje svojih nelegalnih djelatnosti, kao i zaštitu od eventualnog procesuiranja i sankcionisanja, odnosno stvaraju pretpostavke da ostanu van domašaja zakona.

4.3.3. Kako zakon tretira ova krivična djela?

Krivična djela korupcije i krivična djela protiv službene i druge odgovorne dužnosti, propisana su u Glavi XIX Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (član 217 -229), Glavi

XXXI Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine,⁸⁷ (krivična djela podmićivanja i krivična djela protiv službene i druge odgovorne dužnosti, član 380 – 392), Glavi XXVII Krivičnog zakona Republike Srpske (krivična djela protiv službene dužnosti, član 347 – 360) i Glavi XXXI Krivičnog zakona Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine (krivična djela podmićivanja i krivična djela protiv službene i druge odgovorne dužnosti).

4.4. Trgovina ljudima

Bosna i Hercegovina je u jednakoj mjeri zemlja tranzita i krajnjeg odredišta žrtava trgovine ljudima. Zbog ekonomskih prilika, BiH nije više toliko interesantno područje osobama koje organizuju trgovinu ljudima, iz razloga što znatno bržu i veću novčanu dobit mogu ostvariti u razvijenim i bogatim zemljama Evrope. Pored seksualne eksploatacije, raspoloživi podaci ukazuju na sumnju u vršenje i radne eksploatacije, kao što su prosjačenje, radovi na poljoprivrednim imanjima, građevinski radovi i sl. Kao žrtve radne eksploatacije najčešće se pojavljuju maloljetna lica s urođenim ili stečenim fizičkim ili mentalnim nedostacima. Glavni pojavni oblik trgovine ljudima je seksualna eksploatacija ženskih osoba, među kojima se nalaze i maloljetne djevojčice. Žrtve trgovine ljudima su uglavnom osobe koje pripadaju socijalno ugroženim kategorijama stanovništva.

U poslijeratnom periodu u Bosni i Hercegovini postojali su noćni barovi/javne kuće u kojima su, uglavnom, seksualne usluge pružale strane državljanke i to djevojke iz Ukrajine, Moldavije, Rumunije i drugih zemalja. Nakon učestalih racija i kontrola od strane policije, kao i samo procesuiranje vlasnika noćnih barova, odnosno osoba koje su vršile organizovanje pružanja seksualnih usluga djevojkama, noćni barovi su, uglavnom, zatvoreni. Nakon zatvaranja navedenih noćnih barova, način pružanja seksualnih usluga za novac se izmijenio. Broj stranih državljanke se znatno smanjio, a sve više se u ovaj nelegalni posao uključuju državljanke Bosne i Hercegovine koje pružaju seksualne usluge.

⁸⁷ Krivična djela iz ove zakonske glave KZ FBiH su uređena na identičan način kao i odgovarajuća krivična djela iz Glave XIX KZ BiH (član 217 -229). Tu spadaju krivična djela (član 380 – 392): Primanje dara i drugih oblika koristi, davanje dara i drugih oblika koristi, protuzakonito posredovanje, zloupotreba položaja ili ovlasti, pronevjera u službi, prijevara u službi, posluga u službi, nesavjestan rad u službi, odavanje službene tajne, krivotvorenje službene isprave, protuzakonita naplata i isplata, protuzakonito oslobađanje osobe kojoj je oduzeta sloboda i protuzakonito prisvajanje stvari pri pretresanju ili sprovođenju izvršenja.

Raspoloživi podaci pokazuju da se danas najčešće trguje ženama i djecom.⁸⁸ Pod posebnim rizikom su djeca pripadnici manjina, djeca sa posebnim potrebama, raseljena i izbjegla lica, lica iz siromašnih ili nestabilnih porodica. Najčešći oblici vrbovanja koji su prisutni na ovim prostorima su: lažne ponude dobrog plaćenog posla od nepoznatih osoba i agencija, dobro plaćen posao bez potrebnih kvalifikacija i sposobnosti, brzina ponude - „hitno tražim”, oglasi, velika obećanja, ponekad lažna snimanja ili audicije, modne i plesne agencije kao paravani, turističke agencije, internet prodaja i nalaženje posla putem interneta i slično.

4.4.1. Stanje i trend

Godina 2012. bilježi se kao godina s trendom rasta krivičnih djela u ovoj oblasti.⁸⁹ Registrovano je ukupno 20 krivičnih djela u vezi s trgovinom ljudima, što u odnosu na 2011. godinu, kada je zabilježeno 16 ovakvih krivičnih djela, predstavlja povećanje za 25%. Navedena registrovana djela počinilo je 47 izvršilaca, sugerirajući elemente organizovanosti. U 2013. godini na nivou entitetskih MUP-ova i Policije Brčko Distrikta BiH, nisu zabilježena krivična djela u ovoj oblasti.

Red. Br.	MUP-ovi entiteta i Policija Brčko Distrikta BiH	Broj otkrivenih KD	
		2012. godina	2011. godina
1.	FMUP	4	4
2.	MUP RS	2	0
3.	Policija Brčko Distrikta BiH	-	1
4.	Granična policija BiH	-	-
5.	SIPA	14	11
Ukupno u BiH		20	16

Prema podacima nadležnih policijskih tijela, većina počinitelja ovih krivičnih djela su muškarci, mlađe i srednje dobi, državljani BiH. Žrtve vrbovanja radi prostitucije su mlađe

⁸⁸ Trgovina ljudima na globalnom nivou uključuje iskorištavanje 2,4 miliona žena, muškaraca i djece, što donosi zaradu kriminalnim grupama od 32 milijarde US\$.

Preuzeto sa: http://www.unodc.org/documents/toc/print_materials/TOC12_poster_general_EN_LORES.pdf

⁸⁹ Kantonalna (lokalna) tužilaštva u Federaciji su provela istragu protiv 14 osoba osumnjičenih da su počinili krivično djelo trgovine ljudima i pokrenula su istragu protiv 8 osoba, dok su u toku 2012. godine provedene tri istrage. U toku izvještajnog perioda (Izvještaj o trgovini ljudima u 2014.) sudovi su u Federaciji osudili 5 počinitelja krivičnog djela trgovine ljudima, što je više od broja presuđenja u toku 2012. godine. Dva počinitelja su osuđena na kazne zatvora, dok su trojici optuženih izrečene uvjetne kazne. Sudovi su osudili dva počinitelja na zatvorsku kaznu u trajanju od 18 mjeseci. Pred sudovima u Republici Srpskoj je vođena istraga protiv jednog osumnjičenog i podignuta je optužnica protiv jedne osobe; sudovi su izrekli osuđujuću presudu protiv jedne osobe prema članu 198. dok su 2012. godine izrekli dvije. U Distriktu Brčko je vođena istraga protiv tri osobe i optužnice su podignute protiv dvije. Jedan optuženi je optužen za prisiljavanje na prinudni rad prema članu 207. i izrečena mu je kazna zatvora u trajanju od osam godina.

Preuzeto sa: <http://bosnian.sarajevo.usembassy.gov/trgovina-ljudima-2014a.html>

ženske osobe, dok su najčešće žrtve krijumčarenja, muškarci srednje dobi. Žrtve trgovine ljudima su većinom državljanke BiH.

Osobe koje učestvuju u izvršenju ovih krivičnih djela karakteriše dobra organizovanost i stroga podjela poslova u okviru organizacije, kao i konspirativnost. Naime, seksualne usluge za novac djevojke pružaju na razne načine, po hotelima, motelima, privatnim smještajima, stanovima i slično. Također, naglašavamo da veliki broj djevojaka koje pružaju seksualne usluge za novac rade samo za sebe, što znači da nemaju osobu koja ih navodi, podstiče, namamljuje ili na bilo koji način vrši organizovanje radi zarade.

Posmatrajući trenutno stanje kriminala u oblasti trgovine ljudima vidimo da problem trgovine ljudima u BiH nije na nivou na kojem je bio u proteklom periodu, odnosno da je u trendu opadanja. To može da ukazuje na dvije činjenice. Prvo, da je Bosna i Hercegovina na polju borbe protiv trgovine ljudima proteklih godina postigla dobre rezultate, o čemu nam svjedoče i pozitivni izvještaji State Departmenta o stanju trgovine ljudima iz 2011. i 2012. Drugo, da su kriminalne grupe i pojedinci osmislili i primjenjuju nove načine izvršenja (modus operandi), te da policijske strukture ne raspolažu sa stvarnim obimom i razmjerama kriminala trgovine ljudima.

4.4.2. Osnovne karakteristike organizovanih kriminalnih grupa

Analizirani slučajevi trgovine ljudima u BiH, koji su evidentirani od strane policijskih i sudskih organa, ukazuju da se, uglavnom, radi o manjim grupama, koje još uvijek nemaju jake međusobne veze, široku organizaciju i vertikalnu hijerarhiju. U posljednje vrijeme, izdvaja se jedna organizovana grupa koju čine članovi jedne romske porodice, koji na prostoru cijele Evrope, a najviše Francuske, Španije i Italije organizuju prosjačenja i krađe, eksploatirajući na taj način maloljetne osobe.

S obzirom da krivična djela iz oblasti trgovine ljudima imaju međunarodni karakter i dobru organizovanost, često se „putevi“, odnosno transport žrtava trgovine iskoristi za nedozvoljenu trgovinu drogama, krijumačarenje cigareta i trgovinu oružjem. Razlozi za kombinovanje ovih krivičnih djela su dvostruki finansijski interesi pripadnika različitih kriminalnih grupa, kako bi smanjili troškove transporta i kako bi „lakše“ prebacili ljude na određeno odredište.

Organizovane grupe imaju veći broj članova, čiji tačan broj nije moguće precizirati, ali se procjenjuje da ima od 12 do 25 pripadnika sa jasno određenim zadacima. Grupe koriste kombinovane kriminalne aktivnosti s drugim vrstama kriminaliteta, npr. krijumčarenje narkotika i kamatarenje. Osobe koje su umiješane u vršenje ovog krivičnog djela su uglavnom državljani BiH ili susjednih zemalja. Većinom se radi o osobama srednjeg obrazovanja, koje su sklone kriminalnim aktivnostima, a bave se ugostiteljskim ili sličnim uslužnim djelatnostima. Članovi grupe nad žrtvama trgovine ljudima primjenjuju nasilje. Najčešći slučajevi primjene nasilja su: fizičko zlostavljanje, ograničavanje kretanja, oduzimanje ličnih dokumenata, prijetnje, ucjene i sl. U većini slučajeva radi se o povratnicima u vršenju krivičnih djela, a u zadnje vrijeme primjetno je da vođe grupa vrše mobilizaciju i regrutovanje novih članova.

4.4.3. Kako zakon tretira ova krivična djela?

Krivično djelo trgovina ljudima propisano je Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine u članu 186., a osim navedene inkriminacije, propisana su i krivična djela zasnivanje ropskog odnosa i prijevoz osoba u ropskom odnosu (član 185.), te međunarodno vrbovanje radi prostitucije (član 187.). Članom 189 a., kao posebno djelo, inkriminirano je organizovanje grupe ili udruženja za izvršenje krivičnih djela trgovine ljudima i krijumčarenja migranata. U Krivičnom zakonu Republike Srpske, članom 198. propisano je krivično djelo trgovina ljudima radi vršenja prostitucije.

4.5. Autokriminal (krađa i trgovina ukradenim vozilima)

U BiH je tokom posljednje dvije godine u porastu autokriminal. Autokriminal donosi veliki profit, koji se ostvaruje sa relativno malim rizikom za počinitelje. Krađa auta i preprodaja ukradenih vozila vodeća je kriminalna djelatnost po pitanju finansijske dobiti. Mali rizik i velika finansijska dobit dobar su mamac za veliki broj organizovanih kriminalnih grupa da se odluče baviti ovom vrstom kriminala.

Otuđenje motornih vozila je kriminalna radnja koja predstavlja oblik organizovanog kriminala u čiju aktivnost je involviran veći broj lica. Ta lica formiraju organizovane kriminalne grupe za izvršenje pomenutog krivičnog djela, s ciljem ostvarivanja protivpravne imovinske koristi za sebe ili druga lica. Grupe koje se bave ovim kriminalnim djelatnostima

imaju uhodane i razrađene puteve izvršenja ovih krivičnih djela, odnosno dobro organizovan način za ostvarivanje zarade nakon izvršenja krivičnog djela. Izvršenje ove kriminalne aktivnosti sa sobom povlači i činjenje niza drugih krivičnih djela. Prije svega, krivičnih djela kao što su iznuda, ilegalna trgovina i falsifikovanje dokumenata. Veliki je broj krivičnih djela gdje se nakon otuđenja vozila nudi otkup za povrat motornog vozila. Jedan broj vozila se nakon krivotvorenja dokumentacije preprodaje u drugo područje ili regiju, a jedan broj vozila se rastavlja, a njihovi dijelovi se prodaju na ilegalnim ali i legalnim autootpadima. Prema raspoloživim saznanjima Radne grupe za izradu i praćenje provedbe Akcionog plana za sprečavanje i suzbijanje krivičnih djela u vezi sa motornim vozilima (2012-2015), u Bosni i Hercegovini radi više desetina autootpada na kojima nestaje najveći broj ukradenih vozila, a samo mali broj autootpada je u sistemu PDV obveznika. Motorna vozila se na autootpadima ne lageruju kompletna, nego se odmah rastavljaju na dijelove i kao takvi čekaju potencijalne kupce. Otušena auta se često koriste i kao sredstvo izvršenja djela razbojništva počinjenim u bankama, poštama, kladionicama, veleprodajnim mjestima i drugim objektima gdje se nalaze veće količine novca.

4.5.1. Stanje i trend

Na osnovu statističkih pokazatelja prikazanih u tabeli ispod, vidljivo je da se 2011. godina, u odnosu na posmatranih sedam proteklih godina, izdvaja kao godina s najmanje krivičnih djela krađe motornih vozila. Ova godina je karakteristična i po velikom broju provedenih planskih operativnih akcija kontrole otpada na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine. Očito je da su ove akcije imale dobre rezultate, odnosno, njihovim aktivnostima pronađen je veliki broj ukradenih vozila i presječeni su lanci kriminalnih grupa koje su vršile ova krivična djela. Međutim, trend iz 2011. godine nije nastavljen, tako da smo u naredne dvije godine imali povećanje broja ovih krivičnih djela za 14,48% u 2012. i 14,99% u 2013. godini.⁹⁰

R. br.	MUP-ovi entiteta, Policija BD BiH	Krivično djelo krađa motornih vozila ⁹¹						
		2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
1.	FMUP	1210	1401	1420	1409	952	1169	1228
2.	MUP RS	425	339	293	219	122	156	141

⁹⁰ Samo u Evropi godišnje se ukrade 1,2 miliona vozila od čega organizovane kriminalne grupe ostvaruju godišnji profit u iznosu od osam milijardi eura.

⁹¹ Krivična djela krađa motornih vozila preuzeta iz godišnji izvještaja entitetskih MUP-ova i Izvještaja o radu Policije Brčko Distrikta BiH.

3.	Policija BD BiH	51	26	25	20	17	3	5
Ukupno u BiH		1686	1766	1738	1648	1091	1328	1374

Evidentno je da je na području entiteta Federacije Bosne i Hercegovine nakon niza provedenih policijskih akcija na suzbijanju krivičnih djela iz oblasti autokriminala u 2011. godini, broj otuđenja motornih vozila u porastu u zadnje dvije godine. Tako je u 2013. godini izvršeno 1 228 krivičnih djela otuđenja motornih vozila, što je povećanje u odnosu na 2012. godinu za 59 djela ili 5,05%. Za ova djela prijavljeno je 167 lica, od čega su polovina provratnici u djelu, a njih 22 su maloljetnici. Broj otuđenih vozila ukazuje na to da je Kanton Sarajevo najugroženiji prostor u BiH po pitanju krađe motornih vozila. Na području Kantona Sarajevo ukrade se više od 65% vozila ukradenih u Federaciji BiH ili skoro 60% ukradenih vozila u BiH. Najviše se krađu vozila proizvođača: VW, Audi, Škoda, BMW, Mercedes, Fiat i Renault, a od modela: Golf A2, Golf A4 i A5, Passat, Škoda Fabia, Škoda Oktavija, Audi A4 i Polo. Na području Federacije BiH u 2013. godini ukradeno je: 712 VW vozila, 149 škoda, 130 audija, 72 BW, 23 mercedesa... U slučajevima krađe automobila niže klase, kriminalci ih rastavljaju na dijelove i tako prodaju, dok automobile više klase krijumčare preko granice i tako ostvaruju veliku zaradu.

U entitetu Republika Srpska, u 2013. godini zaprimljena je 141 prijava otuđenja motornog vozila, što je za 15 slučajeva manje ili za 9,6% u odnosu na 2012. godinu.

Pored krađe motornih vozila u posljednjih nekoliko godina primijećen je znatan porast broja ukradenih građevinskih mašina pronađenih i zaplijenjenih u Bosni i Hercegovini. Samo u okviru jedne istrage (istraga SIPA-e) zaplijenjeno je 29 radnih mašina velike vrijednosti, ukradenih u zemljama zapadne Evrope. Na žalost, zbog specifičnog i izuzetno teškog načina identifikacije ove vrste vozila, nepostojanja adekvatnih trening kurseva i nedostatka obučениh specijalista u ovoj oblasti, policijske agencije u svijetu, a samim tim i u BiH, nisu u mogućnosti da se na adekvatan način suprotstave ovom novom obliku kriminala.

Krajnja destinacija ukradenih vozila u najvećem broju slučajeva bile su: Srbija, Albanija, Crna Gora, Kosovo, Rusija i Libanon.

4.5.2. Osnovne karakteristike organizovanih kriminalnih grupa

Kroz analizu dobijenih podataka teško je doći do preciznog broja organizovanih kriminalnih grupa. Otežavajući faktor je i činjenica, da postoje pojedine kriminalne grupe koje još uvijek nisu identifikovane, kao i organizovane grupe koje su do sada procesuirane⁹² ali se iste bave i izvršenjem drugih krivičnih djela.

Kroz intervju koje smo obavili, utvrđeno je da postoji veći broj kriminalnih grupa koje međusobno dobro saraduju i dijele dobit izvršenjem ovih kriminalnih aktivnosti, uz napomenu da se radi o većem broju izvršilaca. Kriminalne grupe su skoncentrisane u gradovima gdje ne vrše otuđenja vozila. Tako kriminalna grupa u Doboju, većinom otuđuje vozila sa područja Tuzle i Zenice. Zvornička grupa bavi se krađom auta na području Sarajeva, uz pomoć kriminalne grupe iz Istočnog Sarajeva i Pala. Kriminalna grupa iz Mostara, bavi se krađom auta na području Sarajeva i Mostara. Prema našim saznanjima postoji još kriminalna grupa iz Gradiške, koja operira na području Banje Luke i Bihaća, kao i kriminalna grupa iz Viteza, koja vrši krađe auta na području Travnika. Iako većina kriminalnih grupa ova krivična djela vrše van svog mjesta boravka, tj. unutar drugog entiteta, policijske akcije i saznanja ukazuju da su izvršioци ovih krivičnih djela radili u dobro organizovanim kriminalnim grupama čiji su pripadnici s obje strane entitetske linije.

Ozbiljan sigurnosni problem u ovoj vrsti kriminala predstavljaju preduzeća koja se bave otkupom autodijelova, autootpada i polovnih vozila. Takva preduzeća nalaze se u pograničnom pojasu BiH, gdje je mogućnost međuentitetskog i međudržavnog graničnog šverca veća. Svega 11,36%, od ukupnog broja ovih preduzeća te djelatnosti radi legalno, a ostala su nelegalna ili nepoznatog statusa. Pored autootpada, u vršenju navedenih kriminalnih aktivnosti, također, učestvuju i automehaničarske radnje, autolimarske radnje, autoservisi, autokuće (koje otuđena putnička motorna vozila otkupljuju i izrađuju krivotvorenu dokumentaciju za ista te ih dalje preprodaju).

Procjenjujemo da kriminalna grupa koja se bavi autokriminalom najčešće broji od 5 do 12 članova, te kao takva, obično saraduje s drugim kriminalnim grupama s drugog područja. uglavnom državljana Bosne i Hercegovine, koji su imali konkretne zadatke, odnosno, u

⁹² Vijeće Suda BiH izreklo je u aprilu 2014. godine prvostepenu presudu u predmetu „Šemsudin Hodžić“ i drugi, kojom je prvooptuženi Hodžić oglašen krivim za organizovani kriminal u vezi s krivičnim djelima – teška krađa i prikrivanje te osuđen na 11 godina zatvora. Izvor: Portal Oslobođenje, zadnji pristup 25. 04. 2014.

zavisnosti od same organizacije u koju su uključeni organizator i druga lica, odnosno lica zadužena za tipovanje, otuđenje, transport, skrivanje, rastavljanje, krivotvorenje dokumentacije i brojeva šasije otuđenih putničkih motornih vozila i niza drugih aktivnosti.

U cilju lakše realizacije krivičnog djela organizatori kriminalnih grupa ili pojedini pouzdani članovi grupe često pokušavaju pronaći službena lica, zaposlena u organima za provođenje zakona, pravosuđa, javnim upravama itd., a u cilju osiguranja pravovremene informacije o poduzimanju policijskih aktivnosti na sprečavanju izvršenja krivičnog djela, te korupcijom državnih službenika prilikom prelaska državne granice, carinjenja vozila i registracije vozila.

4.5.3. Kako zakon tretira ova krivična djela?

Krivična djela u oblasti autokriminala, odnosno kriminala vezenog za otuđivanje i nezakonitu trgovinu motornim vozilima, propisana su na nivou entiteta i BD BiH, i to:

Krivičnim zakonom Federacije Bosne i Hercegovine: - član 287. Teška krađa;

Krivičnim zakonom Republike Srpske: član 232. Teška krađa – krađa vozila; i

Krivičnim zakonom Brčko Distrikta BiH: član 281. – Teška krađa.

Krivična djela otuđenja putničkih motornih vozila se vezuju i za druge oblike krivičnih djela iz domena imovinskih delikata, a to su „Iznuda“, „Prevara“, „Ucjena“, Razbojnička krađa, koja su obično praćena i izvršenjem krivičnih djela „Ugrožavanje sigurnosti“ te drugim krivičnim djelima.

4.6. Druga krivična djela

U ovom dijelu ćemo prikazati osnovne karakteristike i trendove ostalih oblika krivičnih djela koja zbog svoje prirode izvršenja često imaju elemente organizovanog kriminala. Kod ovih djela nećemo ulaziti u detaljniju analizu kao što je to bio slučaj sa prethodnim pojavnim oblicima kriminala koje su građani identifikovali kao najprisutnije i najopasnije. Ovaj dio ima za cilj pružiti čitaocu informacije o vršenju ostalih oblika ilegalnih aktivnosti, te da se kroz sagledavanje tih informacija podigne nivo svijesti o organizovanom kriminalu kao najsloženijoj i najopasnijoj vrsti kriminala po društvo.

4.6.1. Ilegalna trgovina oružjem

Istraživanja koja su rađena proteklih godina pokazuju da je zapadni Balkan, a samim tim i naša zemlja, prostor na kome je prisutna velika količina ilegalnog oružja. Većina tog oružja u BiH vodi porijeklo iz proteklog rata, a postoje različiti motivi za njegovo posjedovanje od strane građana. Procjena je da se u BiH nalazi oko 750 hiljada komada ilegalnog oružja, odnosno da skoro svaki peti građanin BiH posjeduje ilegalno oružje.⁹³ Da je Bosna i Hercegovina opterećena problemom ilegalnog oružja, pokazuju nam i statistički podaci koji govore da je u BiH u protekle dvije godine povećan broj krivičnih djela ilegalnog posjedovanja i trgovine oružjem. Tako je u 2012. u odnosu na 2011. godinu zabilježeno povećanje ovih krivičnih djela za 10,94%. U akcijama sigurnosnih agencija oduzeto je 7,22% više vatrenog oružja i minsko-eksplozivnih sredstava. U 2012. godini oduzeto je 34 218 komada municije raznog kalibra, te 10,2 kg eksploziva. Na osnovu obavljenih terenskih intervjuja, može se zaključiti da je najprisutnija pojava trgovine oružjem vojnog porijekla zaostalog iz rata ili iz vojnih skladišta. Poslovima trgovine oružjem bave se grupe sa područja BiH,⁹⁴ koje najčešće broje od 10 do 13 članova. Ove grupe su dobro povezane sa drugim kriminalnim grupama u inostranstvu, a najčešća komunikacija i saradnja je sa grupama iz Crne Gore, Srbije, Hrvatske, Makedonije, Bugarske, Albanije i Turske. Ilegalno oružje iz BiH najčešće završava u zemljama zapadne Evrope, a motiv je velika zarada i relativno lahko pronalaženje kupaca.

4.6.2. Krivična djela sa elementima nasilja

Ekonomska recesija na globalnom nivou, te sveopća socijalno-ekonomska kriza koja je prisutna u Bosni i Hercegovini već duži vremenski period, veoma je pogodno okruženje za izvršavanje krivičnih djela sa elementima nasilja. Krivična djela kao što su: otmice, iznude i ucjene su najrasprostranjeniji pojavni oblici i obilježja ove vrste krivičnih djela. Procesuiranje djela u oblasti kamatarenja i reketiranja ukazuju na najčešće prisutne manifestacije organizovanog kriminalnog djelovanja kojim se bave lokalne kriminalne grupe. Ovaj oblik

⁹³ Studija o malom i lakom naoružanju. Sarajevo: UNDP 2010/2011. str. 5. Više na: http://www.ba.undp.org/content/dam/bosnia_and_herzegovina/docs/Research&Publications/Crises%20Prevention%20and%20Recovery/Small%20Arms%20Survey%202010-2011/BiH_studija_o_malom_i_lakom_naoruzanju_2010-2011.pdf

⁹⁴ Do sada je SIPA registrovala dvije kriminalne grupe koje se dovode u vezu sa izvršenjem KD iz člana 193. KZ BiH (Neovlašteni promet oružjem i vojnom opremom, te proizvodima vojne namjene).

kriminala ima određeni kontinuitet djelovanja u Bosni i Hercegovini, ali pojavni oblici u nedavnoj prošlosti ukazuju na uvezivanja kriminalnih lica u cilju izvršavanja ovih djela koja su u prošlosti uglavnom vršili pojedinci. Informacije do kojih smo došli tokom istraživanja, ukazuju na to da u BiH sada postoje specijalizovane organizovane kriminalne grupe za vršenje ovih krivičnih djela koje broje između 5 i 8 članova, i veoma su hijerarhijski organizovane. Usloženjena i neperspektivna ekonomska situacija u zemlji stvara realne pretpostavke da se i u budućem periodu može očekivati porast ove vrste kriminalnih djela koja ostavljaju veoma snažne socijalne i psihičke posljedice po žrtve.

4.6.3. Terorizam i finansiranje terorizma

Iako u 2013. godini u policijskim statistikama nisu zabilježena krivična djela terorizam i krivična djela u vezi s terorizmom, dobijeni stavovi i mišljenja do koji smo došli kroz intervju ukazuju na postojanje ekstremizma i terorizma koji u krajnjem slučaju mogu značajno usporiti započeti reformski i integracijski proces. U prilog ovakvom razmišljanju ukazuju međusobno nepovezani slučajevi koji su izvršeni na teritoriju Bosne i Hercegovine.⁹⁵ Postupajući u tim slučajevima, Sud BiH je u posljednjih pet godina procesuirao ili još procesuirao krivična djela terorizma u predmetima protiv 19 lica.⁹⁶ Kada su u pitanju strukture iz kojih su se neposredno ili posredno generisali određeni teroristički akti, one su prepoznate u vjerskom i nacionalnom ekstremizmu, te desničarskoj ideologiji koja je sve prisutnija u Bosni i Hercegovini. Pored navedenog, prisutna je i pojava ekstremizma nacionalnih (etničkih) obilježja koji je posebno agresivan pred izbore u BiH. On služi kao osnov za podsticanje određenih političkih kriza, konfrontacija i tenzija, a sve u cilju pridobijanja što veće podrške glasačkog tijela. Zabrinjavajući je i podatak da se sportske manifestacije, posebno Svjetsko prvenstvo u fudbalu, iskorištavaju za iskazivanje nacionalne i vjerske netolerancije, netrpeljivosti i mržnje, kao i nacionalistička divljanja s narušavanjem javnog

⁹⁵ 10. 01. 2007. god. Sud BiH donio je presudu broj X-K-06/191 kojom su za krivično djelo terorizma osuđeni: Mirsad Bektašević na 15 godina i 4 mjeseca, Abdulkadir Cesur na 13 godina i 4 mjeseca, Bajro Ikanović na 8 godina i Senad Hasanović na 2 godine i 6 mjeseci zatvora.

Preuzeto sa <http://www.nezavisne.com/index/kolumne/Presude-i-apelacije-Suda-BiH-za-terorizam-203074.html>

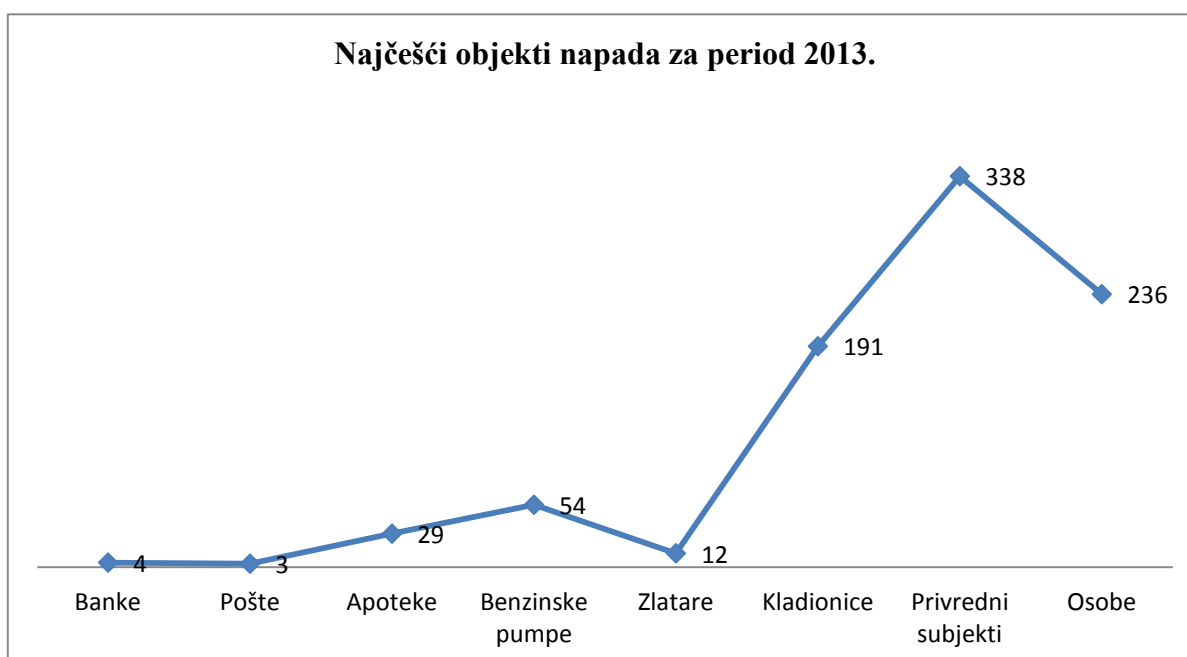
⁹⁶ Francuska je centar terorizma u Evropi, sa 63 od ukupno 152 teroristička napada koji su zabilježena tokom 2013. godine. Samo u 2013. zabilježeno je čak 225 hapšenja zbog sumnje ili pak optužbi za teroristički napad. Ukupan broj terorističkih napada tokom 2013. godine, njih 152, zabilježeno je u samo pet zemalja članica Evropske unije. Najveći broj takvih napada zabilježen je u Francuskoj (63), zatim slijedi Velika Britanija (35), a na trećem je mjestu Španija (33). Broj terorističkih napada se ipak smanjio u odnosu na brojku iz 2011., stoji u EUROPOL-ovom izvještaju. Ukupno je od terorističkih napada u Evropi smrtno stradalo sedam osoba, dok je 535 ljudi uhapšeno zbog sumnje o sudjelovanju u takvim napadima. Prema EUROPOL-ovom izvještaju najveći problem predstavlja povratak "džihada" u Evropu.

Preuzeto sa: <http://www.slobodnaevropa.org/archive/news/latest/500/500.html?id=25403953>

reda i mira. Sve to u konačnici ima za posljedicu ugrožavanje sigurnosti građana i njihove imovine.

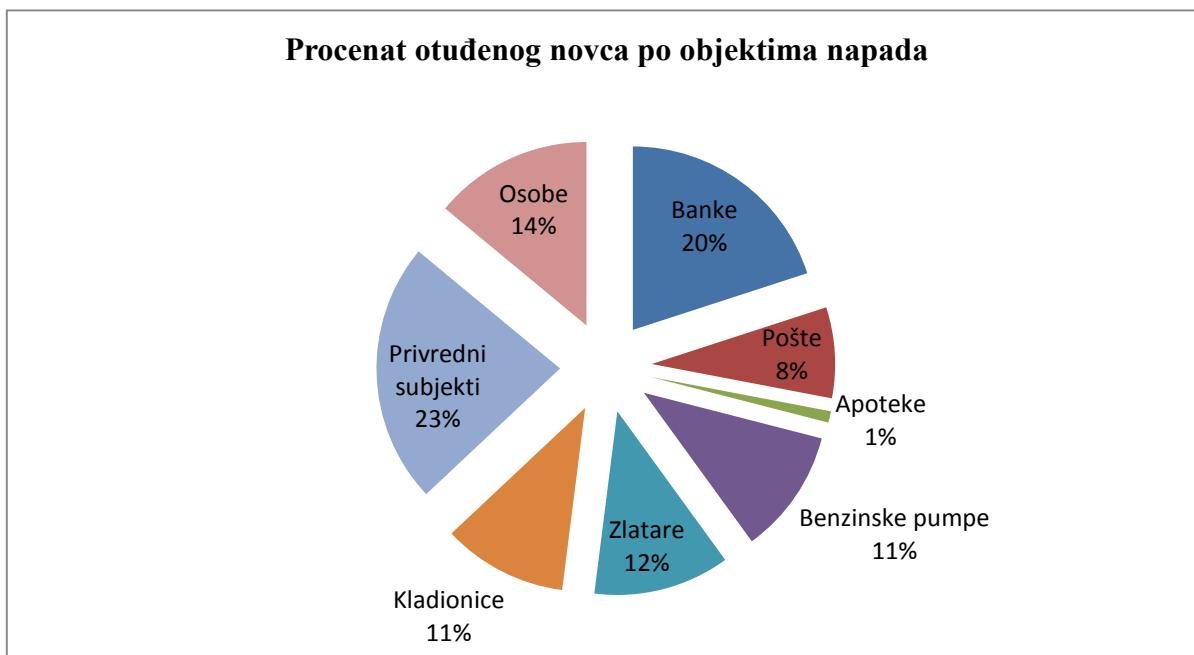
4.6.4. Razbojništva

U 2013. godini bilježi se blagi rast broja prijavljenih krivičnih djela razbojništva. Tokom te godine prijavljena su 1 034 krivična djela razbojništva, što je povećanje za 24 djela u odnosu na 2012. godinu. Zajednička karakteristika svih ovih djela je da se pri izvršenju koristi vatreno oružje i druga sredstva prinude, te da se u većini slučajeva uvijek radi o dobro pripremljenim i organizovanim kriminalnim aktivnostima. U dva slučaja izvršenja krivičnog djela razbojništva, posljedice su bile tragične rezultirajući slučajevima ubistva. Evidentirani slučajevi razbojništva ukazuju da se, uglavnom, radi o manjim grupama, koje još uvijek nemaju jake međusobne veze, široku organizaciju i vertikalnu hijerarhiju. Najčešći objekti napada su: privredni subjekti (338 slučajeva), osobe (236), kladionice (191), zatim benzinske pumpe (54 slučaja)...

Tokom 2013. godine putem krivičnog djela razbojništva otuđeno je 1.658.651,00 KM, od čega su privredni subjekti pretrpjeli štetu u iznosu od 389.833,00KM, odnosno 23,45%. Uz iskazane višemilionske materijalne štete, ova vrsta kriminala posebno negativno se odražava na osjećaj lične sigurnosti građana.

OBJEKTI NAPADA	2013. godine
Banke	325.000,00
Pošte	138.000,00
Apoteke	22.169,00
Zlatare	195.645,00
Benzinske pumpe	182.208,00
Privredni subjekti	389.833,00
Kladionice	175.333,00
Osobe	230.463,00
UKUPNO:	1.658.651,00

4.6.5. Pranje novca

Pranje novca je aktivnost kojom kriminogena lica nezakonito stečen novac žele što prije ubaciti u legalne novčane tokove, odnosno izvršiti njegovu legalizaciju. Obično se koristi tradicionalna tehnika pranja novca, tako što kriminogena lica nezakonito stečeni novac ulažu u pokretnu imovinu (automobile, jahte i sl.) ili za kupovinu nepokretne imovine (zemljišta, kuća i stanova). Vrlo često se koristi i tehnika pranja novca kroz bankarski sektor, kroz poslove sa vrijednosnim papirima, ubacivanje gotovine u legalne novčane tokove kroz pozajmice vlasniku preduzeća (veoma često vlastitom preduzeću), krijumčarenje gotovine, valutne konverzije, elektronsko internet bankarstvo, kroz PDV prevare i sl.

Na nivou entitetskih MUP-ova, tokom 2013. godine registrirano je 8 krivičnih djela pranja novca, što je više za jedno djelo nego što je to evidentirano tokom 2012. godine. Finansijsko-obavještajno odjeljenje SIPA-e je tokom 2012. godine, po ovoj osnovi registrovalo 13 krivičnih djela i podnijelo sedam izvještaja protiv 36 osoba i 14 pravnih lica. Kada je u pitanju organizovanost lica za obavljanje pranja novca, raspoloživi podaci ukazuju na to da postoje dvije specijalizovane kriminalne grupe koje su se profilirale isključivo za pranje novca, ali za svoje svrhe a ne za svrhe drugih kriminalnih grupa. U toku 2013. godine nije bilo podnesenih službenih izvještaja nadležnom tužilaštvu radi postojanja osnova sumnje da je počinjeno krivično djelo finansiranje terorističkih aktivnosti i nije bilo prijava sumnjivih transakcija koje bi se mogle dovesti u vezu sa ovim krivičnim djelom.

Literatura

Osnovna:

1. Abazović, D. M. (2008), *Ogledi o bosanskohercegovačkoj zbilji*. Sarajevo: DES,
2. Bossard, A. (1990), *Transnational crime and criminal law*. University of Illinois at Chicago.
3. Bošković, M. (2004), *Organizovani kriminalitet i korupcija*. Banja Luka: Visoka škola unutrašnjih poslova
4. Eliot, M. A. (1962), *Kriminal u modernom društvu – prijevod*. Sarajevo: Svjetlost
5. Ignjatović, Đ. (1988), *Organizovani kriminalitet – drugi deo*. Beograd: Policijska akademija
6. Paoli L. i Fijnaut C. (2006): *Organised crime and its control policies*.
7. Petrović, B. i Dobovšek B. (2007), *Mreže organiziranog kriminaliteta*. Sarajevo: Pravni fakultet
8. Petrović, D. (1996), *Organizovanje zločinačkih udruženja*. Beograd: Srpsko udruženje za krivično pravo
9. Reid, S. T. (2011): *Crime and criminology*, Thirteenth edition.
10. Smajić, M. (2010), *Organizovani kriminal u Bosni i Hercegovini – Tranzicijske dileme-*. Sarajevo: Fakultet političkih nauaka
11. Stojanović, Z. (1995), *Organizovane forme kriminaliteta*. Beograd: Bezbednost i društvena samozaštita
12. Vasiljević, V. (1990), *Prevenција i represija organizovanog kriminala*. Beograd: Bezbednost i društvena samozaštita

Zakoni:

- Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti BiH, Službeni glasnik BiH, broj 53/09.
- Krivični zakon BiH, Službeni glasnik BiH, broj 3/03.
- Krivični zakon Brčko Distrikta, Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH, broj 10/03.
- Krivični zakon FBiH, Službene novine FBiH, broj 35/03, 18/05.
- Krivični zakon RS, Službeni glasnik RS, broj 49/03.
- Zakon o krivičnom postupku BiH, Službeni glasnik BiH, broj 36/03.

Internet:

- <http://www.businessdictionary.com/definition/organized-crime.html>

- <http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=71401>
- <http://www.organized-crime.de/OCDEF1.htm>
- <http://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf>
- <http://www.heritage.org/research/reports/2004/10/the-sociological-origins-of-white-collar-crime>
- <http://www.slobodnaevropa.org/archive/news/latest/500/500.html?id=25403953>
- <http://bosnian.sarajevo.usembassy.gov/trgovina-ljudima-2014a.html>
- http://www.tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/Drugi_o_nama/03.06.2014..pdf